

**Vilniaus universiteto Teisės fakulteto
Baudžiamosios justicijos katedra**

Ugnės Packevičiūtės,
V kurso, baudžiamosios justicijos
studijų šakos studentės

Magistro darbas
Turto pasisavinimo ir iššvaistymo sudėčių panašumai ir
skirtumai

Vadovė: Lekt. dr. Andželika Vosyliūtė

Recenzentas: Lekt. Dainius Stasiulis

Vilnius
2016

Turinys

Ižanga	2
1. Turto pasisavinimo ir turto iššvaistymo sudėčių panašumai bei skirtumai vertinant istoriniu aspektu	5
1.1. 1903 m. Rusijos baudžiamasis statutas ir jame įtvirtintos panašios nusikalstamos veikos į turto pasisavinimą ir iššvaistymą	6
1.2. 1961 m. Lietuvos tarybų socialistinės Respublikos baudžiamajame kodekse įtvirtintų turto pasisavinimo ir iššvaistymo sudėčių panašumai ir skirtumai	9
1.3. Baudžiamųjų įstatymų reformomis Nepriklausomoje Lietuvoje nustatyta svetimo turto pasisavinimo ir iššvaistymo sudėtis	14
2. Pagrindinių turto pasisavinimo ir turto iššvaistymo sudėčių požymių analizė, jų panašumai ir skirtumai	16
2.1. Turto pasisavinimo ir turto iššvaistymo objektas ir dalykas	16
2.2. Turto pasisavinimo ir turto iššvaistymo objektyvioji pusė	23
2.3. Turto pasisavinimo ir turto iššvaistymo subjektas	37
2.4. Turto pasisavinimo ir turto iššvaistymo subjektyvioji pusė	43
3. Turto pasisavinimo ir turto iššvaistymo kvalifikuotų bei privilegijuotų sudėčių analizė, jų panašumai	55
3.1. Bendroji kvalifikuotos bei privilegijuotos sudėties samprata	55
3.2. Turto pasisavinimo ir turto iššvaistymo kvalifikuotų sudėčių analizė	55
3.3. Turto pasisavinimo ir turto iššvaistymo privilegijuotų sudėčių analizė	57
Išvados	60
Šaltinių sąrašas	62
Santrauka	70
Summary	71

Ižanga

Temos aktualumas. Baudžiamoji atsakomybė už turto pasisavinimą ir iššvaistymą nėra naujovė Lietuvos baudžiamojoje teisėje. Atsakomybė už šias nusikalstamas veikas buvo ir baudžiamuosiuose įstatymuose, kurie galiojo iki 2000 m. Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso (toliau – BK) įsigaliojimo. Nors pastaraisiais metais turto pasisavinimas ir iššvaistymas nebuvo labiausiai paplitusios nusikalstamos veikos lyginant su kitomis nusikalstamomis veikomis nuosavybei, turtinėms teisėms bei turciniams interesams, pavyzdžiui, su vagyste ar plėšimu¹, tačiau turto pasisavinimas ir iššvaistymas vis dar yra pavojingos nusikalstamos veikos, ypač juridinių asmenų atžvilgiu, t.y. dažniausiai nukentėjusieji yra juridiniai asmenys². Tai, kad šios dvi nusikalstamos veikos yra panašios rodo tai, kad anksčiau galiojusiuose baudžiamuosiuose įstatymuose buvo nurodytos bendroje sudėtyje, o taip pat ir tai, kad net dabartinėje literatūroje, nesivarginama kalbėti apie jas atkirai, o dažnai kalbama apie jas kartu. Taip pat ir praktikoje vis dar pasitaiko atvejų, kai yra sudėtinga atskirti šias dvi nusikalstamas veikas.

Tyrimo naujumas. Išsamiai turto pasisavinimo ir iššvaistymo sudėtis yra išanalizavusi D. Bukelienė savo 2008 m. monografijoje, tačiau jos darbo tikslas buvo išanalizuoti, kokie yra baudžiamosios atsakomybės pagrindai, kuomet šios dvi nusikalstamos veikos skiriasi nuo kitų panašių veikų, tačiau neakcentuojamas jų tarpusavio skirtumas. Taip pat dėl kai kurių aspektų savo įžvalgas yra pateikę O. Fedosiuk, E. Sinkevičius bei R. Drakšas. Turto pasisavinimo ir iššvaistymo sudėčių požymiai yra nagrinėjami ir 2015 m. kovo 19 d. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo apžvalgoje, tačiau šios apžvalgos tikslas buvo pateikti naujus išaiškinimus dėl tam tikrų turto pasisavinimo ir iššvaistymo požymių, taip papildant 1998 m. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo senato nutarimą, kadangi 2003 m. gegužės 1 d. įsigaliojus naujam BK, taikant BK 183 ir 184 straipsnius, nutarime pateikti išaiškinimai tapo neaktualūs arba jų nebepakako. Apžvalgoje daugiau koncentruojamasi bendrai į naujai kylančias problemas kvalifikuojant turto pasisavinimą ir iššvaistymą, o tokių tyrimų,

¹ Pagal Informatikos ir ryšių departamento prie VRM duomenis 2015 m. iš 36366 užregistruotų nusikalstamų veikų (esančių BK XXVIII skyriuje), daugiausiai yra užregistruota vagystės atvejų (25782), o turto pasisavinimo 461, turto iššvaistymo kur kas mažiau – 127. [interaktyvus; žiūrėta 2016 m. kovo 10 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.ird.lt/statistines-ataskaitos/wp-content/themes/ird/reports/html_file.php?metai=2015&menu=12&ff=1G&fnr=7&rt=1&oldYear=2015>.

² 2015 m. iš 130 nukentėjusiųjų turto pasisavinimo byloje 100 buvo juridiniai asmenys, o turto iššvaistymo – iš 19 nukentėjusiųjų 14 buvo juridiniai asmenys. Interaktyvus; žiūrėta 2016 m. kovo 10 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.ird.lt/statistines-ataskaitos/wp-content/themes/ird/reports/txt_file.php?fv=data/1_201512_lt/f-1g-a-201512.data.txt&ff=%3C%21--%7C1G-A%7C7%7C--%3E&tt=Duomenys%20api%20C4%AFtariamus%20%28kaltinamus%29%20ir%20nukent%20C4%97jusus%20asmenis%20Lietuvos%20Respublikoje%20%28Forma_1G-A%29>.

kuriuose būtų akcentuojami būtent turto pasisavinimo ir iššvaistymo sudėčių skirtumai dar kol kas niekas nėra atlikęs, kas parodo šio darbo naujumą bei originalumą.

Tyrimo tikslas. Tyrimo tikslą iš dalies atspindi pati darbo tema – išanalizuoti turto pasisavinimo ir iššvaistymo sudėtis, nustatyti šių sudėčių požymių panašumus bei skirtumus, o jais remiantis suformuoti tam tikrus kriterijus, kuriuos taikant galima atriboti turto pasisavinimo ir iššvaistymo sudėtis.

Tyrimo objektas. Atliekamo tyrimo objektą taip pat atspindi tiek tyrimo tikslas, tiek paties darbo tema. Pagrindinis objektas yra būtent turto pasisavinimo ir iššvaistymo sudėtys įtvirtintos BK bei šių sudėčių panašumai ir skirtumai.

Tyrimo uždaviniai. Siekiant pasiekti tyrimo tikslą būtina nustatyti tam tikrus uždavinius, kurių pagalba, tikslas gali būti pasiektas. Taigi, siekiant nustatyti turto pasisavinimo ir iššvaistymo sudėčių skirtumus, būtina atlikti šiuos tyrimo uždavinius:

1. Ištirti turto pasisavinimo ir turto iššvaistymo sudėčių istorinę raidą.
2. Ištirti turto pasisavinimo ir iššvaistymo pagrindines sudėtis, o konkrečiai:
 - 2.1. Ištirti turto pasisavinimo ir iššvaistymo sudėčių objekto ir dalyko požymius.
 - 2.2. Ištirti turto pasisavinimo ir iššvaistymo sudėčių objektyviosios pusės požymius.
 - 2.3. Ištirti turto pasisavinimo ir iššvaistymo sudėčių subjekto požymius.
 - 2.4. Ištirti turto pasisavinimo ir iššvaistymo sudėčių subjektyviosios pusės požymius.
3. Ištirti turto pasisavinimo ir iššvaistymo sudėčių kvalifikuojančius bei privilegijuojančius požymius.

Tyrimo metodika. Siekiant tinkamai įgyvendinti nustatytus tyrimo uždavinius, darbe yra naudojami šie metodai:

1. Lyginamasis metodas. Šis metodas labiausiai vyrauja šiame darbe, kadangi darbo tikslas yra išanalizuoti ir palyginti dviejų nusikalstamų veikų sudėtis.
2. Lyginamasis istorinis metodas. Šis metodas naudojamas analizuojant turto pasisavinimo ir iššvaistymo sudėčių kitimą skirtingais istoriniais laikotarpiais.
3. Apibendrinimo metodas. Šis metodas svarbus pateikiant skirtingų mokslininkų nuomones dėl atskirų turto pasisavinimo ir iššvaistymo sudėčių požymių bei tas nuomones apibendrinant.
4. Lingvistinis metodas. Šis metodas naudojamas aiškinantis turto pasisavinimo ir iššvaistymo straipsnių dispozicijose numatytų požymių reikšmes.
5. Sisteminis metodas. Šis metodas taikomas aiškinant turto pasisavinimo ir iššvaistymo sudėčių požymius per tam tikrą jų santykį su kitomis BK įtvirtintomis nusikalstamomis veikomis.

6. Loginis – analitinis metodas. Šis metodas naudojamas aiškinant abstrakčius BK požymius numatytus analizuojamų nusikalstamų veikų sudėtyse.

Svarbiausi šaltiniai. Atliekant mokslinį tyrimą remiamasi nacionaliniais teisės aktais. Analizuojamos doktrininės pozicijos, kurios pagrindžia taip tikrų turto pasisavinimo ir iššvaistymo sudėties požymių pasireiškimo apibūdinimą, pavyzdžiui D. Bukelienė, A. Drakšienė, R. Drakšas, O. Fedosiuk. Taip pat didelis dėmesys skiriamas Lietuvos teismų praktikai. Darbe aptariami ir užsienio valstybių baudžiamuosiuose įstatymuose įtvirtintų turto pasisavinimo ir iššvaistymo sudėtis atitinkančių nusikalstamų veikų sudėčių požymiai. Kadangi darbo tikslas nėra Lietuvos ir užsienio valstybių baudžiamuosiuose kodeksuose numatytų turto pasisavinimo ir iššvaistymo lyginamoji analizė, užsienio valstybių baudžiamųjų įstatymų ypatumai tiriama epizodiškai, naudojant juos kaip pagalbines priemones turto pasisavinimo ir iššvaistymo esmei atskleisti, parodyti, kad turto pasisavinimui ar iššvaistymui tapačios sudėtys gali būti apibūdinamos skirtingais požymiais.

1. Turto pasisavinimo ir turto iššvaistymo sudėčių panašumai bei skirtumai vertinant istoriniu aspektu

Siekiant išsamesnės svetimo turto pasisavinimo ir turto iššvaistymo sudėčių analizės, reikėtų paminėti tam tikrus istorinius aspektus. Peržvelgti kaip kito minėtų nusikalstamų veikų sudėty, ar randama tam tikrų skirtumų, panašumų tarp šių veikų anksčiau Lietuvos Respublikoje galiojusiuose baudžiamuosiuose įstatymuose.

Baudžiamos teisės raida sąlyginai gali būti suskirstyta į tokius etapus³:

- 1) ikistatutinė baudžiamoji teisė;
- 2) baudžiamoji teisė, kurios normos numatytos Lietuvos Statutuose (1529-1840 m.);
- 3) carinės Rusijos baudžiamųjų įstatymai, galioję Nepriklausomos Lietuvos valstybėje (1840-1917 m.);
- 4) baudžiamieji įstatymai, galioję Nepriklausomos Lietuvos valstybėje (1918-1940);
- 5) sovietinės okupacijos metu galiojusieji baudžiamieji įstatymai (1940-1990 m.);
- 6) baudžiamųjų įstatymų reforma Nepriklausomoje Lietuvoje (nuo 1990 m.);
- 7) naujo Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso (nuo 2000 m. rugsėjo 26 d.) patvirtinimas.

Kadangi, nagrinėjama tema aktuali būtent turto pasisavinimo bei iššvaistymo sudėčių klausimu, dėl tokios priežasties nebus minimi įstatymai galioję ikistatutinėje teisėje bei teisė, nustatyta Lietuvos Statutuose, kadangi tuometinės teisės įstatymai buvo skirti labiau bajorų teisėms užtikrinti⁴. Taigi, iš esmės bus analizuojami įstatymai galioję nuo trečiojo iki šeštojo etapo, t. y. 1903 m. Rusijos baudžiamasis statutas (toliau – *Baudžiamasis statutas*), 1961 m. Lietuvos tarybų socialinės Respublikos baudžiamasis kodeksas (toliau – *LTSR BK*) bei baudžiamųjų įstatymų reforma Nepriklausomoje Lietuvoje. 2000 m. BK analizė šiame skyriuje nepateikiama, kadangi tai yra šiuo metu galiojantis baudžiamasis įstatymas ir jame esančių svetimo turto pasisavinimo bei iššvaistymo sudėčių analizė atsiskleidžia nagrinėjant šių sudėčių panašumus ir skirtumus.

³ ABRAMAVIČIUS, A., et al. *Baudžiamoji teisė*. Pirma knyga. Specialioji dalis. Vilnius: Eugrimas, 2001, p. 70.

⁴ SKIRIUS, Juozas. *Lietuvos Statutų tyrimai tęsiami*. Istorija. Mokslo darbai. 78 tomas. [interaktyvus, žiūrėta 2016 m. kovo 8 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.istorijoszurnalas.lt/index.php?option=com_content&view=article&id=240&Itemid=65> .

1.1. 1903 m. Rusijos baudžiamasis statutas ir jame įtvirtintos panašios nusikalstamos veikos į turto pasisavinimą ir iššvaistymą

Visų pirma, reikia išskirti Baudžiamojo statuto straipsnius, kurie nustato baudžiamąją atsakomybę už nusikalstamas veikas⁵ susijusias (panašias) su svetimo turto pasisavinimu ar iššvaistymu. Straipsniai analizei parenkami atsižvelgiant į dabartinio BK normas, atskleidžiančias svetimo turto pasisavinimo ir iššvaistymo sudėtis.

Baudžiamoji atsakomybė už turto pasisavinimą buvo numatyta Baudžiamojo statuto XXXI skyriuje, kuriame 571 – 580 straipsniuose numatyta atsakomybė už radinio neskelbimą, svetimo turto savinimąsi arba pasitikėjimo naudojimą piktam. Labiausiai nagrinėjama tema tinka Baudžiamojo statuto 574–579 straipsniai, kadangi šių normų sudėtis turi tam tikrų panašių požymių, kurie yra dabartiniame BK esančių svetimo turto pasisavinimo arba iššvaistymo sudėtyse. Atitikimas argumentuotinas tuo, kad būtent minėti Baudžiamojo statuto straipsniai nustato specialųjį subjekto požymį – kad turtas buvo patikėtas kaltininkui. Šis požymis egzistuoja ir dabartinių BK 183, 184 straipsnių sudėtyse.

Baudžiamojo statuto 574 straipsnis įtvirtino atsakomybę tam, kas nusikalto pasisavinęs jam pavestą judamą turtą. V. Stankevičius pasisavinimą apibūdina kaip svetimo, kilnojamo turto, kuris buvo kaltininko valdomas, į savybę paėmimą⁶. S. Bieliackinas ir M. Kavolis paminėjo, kad pasisavinimas yra ir svetimojo kilnojamo turto nukreipimas ir kitiems asmenims⁷. Taigi objektas šios veikos buvo svetima nuosavybė, o dalykas – kilnojamas turtas. Tam tikrais atvejais būdavo svarbu ir rūšis, kurių išskyrė dvi: pakeičiamasis ar nepakeičiamasis turtas. Taip pat buvo privalomas specialus subjekto požymis – turtas turėjo būti patikėtas kaltininkui. Kalbant apie subjektyvųjį požymį – konkrečiai Baudžiamojo statuto komentare apie tai nėra kalbama, tačiau šio straipsnio 4 dalis nustatė atvejį, kai kaltininkas pasisavina „nepagalvojęs“, o tai suponuoja mintį, kad veika galėjo būti padaroma ir neatsargiai. Apie iššvaistymą kaip šios veikos pasireiškimą nėra tuometinėje literatūroje minima išvis, o tai, kad pasisavinimas galimas tiek savo, tiek kitų naudai, reiškia, kad pasisavinimas apėmė ir iššvaistymą, todėl tam tikrų panašumų ar skirtumų tarp šių dviejų nusikalstamų veikų nustatyti neįmanoma.

Kitas nagrinėjama tema aktualus straipsnis yra Baudžiamojo Statuto 575 straipsnis. Šis straipsnis numatė atsakomybę banko įstaigai, mainomosios parduotuvės laikytojui, jų prižiūrėtojui arba tarnautojui, taip pat kiekvienam, apskritai, žmogui, kuris imas svetimą turtą

⁵ 1903 m. Baudžiamasis statutas neišskyrė tokios sąvokos kaip „nusikalstamos veikos“, tačiau siekiant neklaidinti, darbe bus vartojamos sąvokos, kurios galioja būtent pagal dabartinį baudžiamąjį statymą.

⁶ STANKEVIČIUS, Vladas. *Baudžiamoji teisė. Paskaitos*. Kaunas: Lietuvos teisių universitetas, 1925, p. 189.

⁷ BIELIACKINAS, S., KAVOLIS, M. *Baudžiamasis statutas su papildomais baudžiamaisiais įstatymais ir komentarais*. Kaunas: D. Gutmano knygynas, 1934, p. 509.

laikyti, įkaitui arba kurioms kitoms tam tikroms operacijoms, pasisaviną jam įtikėtą turtą. Taigi šio straipsnyje sudėtyje yra aiškiai įvardytas subjektas, tai jau ne bet koks asmuo, kuriam buvo patikėtas turtas, o tik minimame straipsnyje išvardyti asmenys, kuriems turtas buvo patikėtas specialiu tikslu – kaip įkaitas, kuris turės būti gražinamas po tam tikro laikotarpio. Šiame straipsnyje įtvirtinta sudėtis, kaip ir nagrinėta 574 straipsnyje esanti turto pasisavinimo sudėtis, neišskyrė iššvaistymo, kaip atskiro veiksmo.

Baudžiamojo statuto 576 straipsnis įtvirtino kitą panašią sudėtį. Šis straipsnis buvo taikomas tais atvejais, kai vyriausybės ar visuomenės valdžios įgaliotinis šelpti nukentėjusiems nuo gaisro, žmonių maisto stokos arba kito visuomenės negando: 1) pasisavino minėtą turtą; 2) davė, norėdamas gauti turtinės naudos, iš turto, kuris turėjo būti išdalytas nukentėjusiems, pašalpą žmogui, neturinčiam teisės jos gauti. Šioje sudėtyje jau galima įžvelgti tam tikrą objektyviosios pusės požymio – veikos pokytį, kadangi veika galėjo pasireikšti dviem būdais. Pirmasis, kai kaltininkas pasisavina minėtą turtą, ir antrasis, kai turtą duoda kitiems asmenims. Tai jau sietūsi su iššvaistymo samprata, tad galima būtų samprotauti, kad čia įstatymų leidėjas išskyrė iššvaistymą, įžvelgė tam tikrą skirtumą nuo pasisavinimo. Sudėtyje taip pat yra nustatytas specialus subjektas, kuriam turtas buvo patikėtas – vyriausybės arba visuomenės valdžios įgaliotinis. Taip pat 2 dalyje išskiriamas ir tikslas kaip būtinas sudėties požymis – noras gauti turtinės naudos.

Kitas analizuojamas straipsnis esantis Baudžiamajame statute, tai 577 straipsnis, kuriame numatyta atsakomybė asmeniui, kuris turi įgaliojimą arba teisėtą įtikėjimą rūpintis svetimu turtu arba turto reikalu, nusikalto vartojęs savo įgaliojimą žinomai įtikėto jam turto arba turto reikalo nenaudai, jei dėl to piktam naudojimui radosi žalos. Pasitikėjimo naudojimas piktam reiškia įgalinimo rūpintis svetimu turtu arba turto reikalu vartojimas žinomai to turto arba turto reikalo nenaudai⁸. Šios nusikalstamos veikos sudėtyje galima įžvelgti plačiau apibūdinamus sudėties požymius. Pavyzdžiui, praplečiamas dalyko požymis. Šios nusikalstamos veikos atžvilgiu dalykas buvo turto teisės apskritai (turto reikalas), ne vien materialieji daiktai. Taip pat buvo svarbus padarinių požymis – turėjo būti padaryta žala, kadangi ir priklausomai nuo žalos dydžio gali būti parenkama šio straipsnio dalis. V. Stankevičius pabrėžia esminį naudojimo piktam skirtumą nuo kitų nusikaltimų turtui – tai, kad tikslas yra visiškai nesvarbus, kokios to padarymo priežastys. Ši veika pasireiškė patikėto turto naudojimui jo nenaudai. Pagal dabartinį pasisavinimo ir iššvaistymo suvokimą, galima būtų vertinti būtent kaip iššvaistymą, nes požymiai labiau artimi iššvaistymui, kadangi kaltininkas turtą, turto reikalą ne tai, kad paverčia savo nuosavybe, bet juos panaudoja

⁸ BIELIACKINAS, S., KAVOLIS, M. *Baudžiamasis statutas su papildomaisiais baudžiamaisiais įstatymais ir komentarais*. Kaunas: D. Gutmano knygynas, 1934, p. 191.

nenaudingiems reikalams, t. y. iššvaisto. Tokį veiksma kaip išėikvojimas jau galima rasti ir minint Baudžiamajo statuto komentare, kur rašoma, kad kaltininkas turtą pasisavina ar išėikvoja⁹. Žinoma, tai nėra atskyrimas šių nusikalstamų veikų, bet jau toks galimų veikos pasireišėkimo formų atskyrimas, leidžia daryti prielaidas, kad buvo išėivelgiamas tam tikras skirtumas tarp pasisavinimo ir išėikvojimo veiksmų.

Panaši situacija ir su Baudžiamajo statuto 578 straipsniu, kuriame numatyta atsakomybė tarnautojui arba einančiam tarnybą labdarių arba kredito įstaigoje, savitarpio apsidraudimo draugijoje, dalininkų bendrovėje arba akcininkų draugijoje, įsteigtą vyriausybei leidus, kuris nusikalto naudojėsis savo tarnybos padėtimi, kenkdamas pavestam jam rūpintis tarnyba einant turtui arba turto reikalui, jei dėl naudojimo piktam radosi žalos. Nuo nagrinėto 577 straipsnio iš esmės skiriasi subjekto požymiu, bet esmė nusikalstamos veikos panaši – vėlgi panaudojimas piktam. Padariniai šioje sudėtyje itin svarbūs, kadangi nuo jų priklauso kvalifikuojama straipsnio dalis. Bet vėlgi galima teigti, kad sudėtis primena dabartinio iššvaistymo sudėtį, kadangi turtas eikvojamas ir padaroma žala.

Kitas Baudžiamajo statuto straipsnis 579 taip pat susijęs su patikėto turto panaudojimu ne pagal paskirtį. Šis straipsnis numato vyriausybės leidimu įsteigtos kredito įstaigos savitarpio apdraudimo draugijos, dalininkų bendrovės arba akcininkų draugijos prižiūrėtojo arba jų rikiuotojo atsakomybę už įstaigos, bendrovės arba draugijos turto naudojimą operacijoms, kurios neleistinos pagal jų įstatus arba vartojo kapitalus, gautus įmonės reikalams iš vyriausybės, ne tam reikalui, kuriam jie buvo skiriami. Vėlgi, matyti išėikvojimo užuomazgos, kadangi turtas nepasisavinamas, o panaudojamas kažkur veltui, o tai padaro subjektas, kuris turėjo teisę tą turtą valdyti.

Taigi, matyti, kad Baudžiamasis statutas numatė tokių nusikalstamų veikų sudėtis, kurios siejamos tik su pasisavinimu. Deja, bet niekur dar nebuvo išskiriamas veikų pasireišėkimas išėikvojimu, t. y. konkrečiai tokia sąvoka nenurodoma, tačiau tam tikri teiginiai suponavo iššvaistymo kaip atskiro veiksmo egzistavimą. Dėl šių priežasčių negalima išskirti būtent iššvaistymo ir turto pasisavinimo sudėčių panašumų ar skirtumų Baudžiamajame statute, kadangi tiesiog šis baudžiamasis įstatymas tokių nusikalstamų veikų neišskyrė, nematė tam priežasčių. Buvo tik pasisavinimas, kuris apėmė viską – nesvarbu kam atiteko svetimas, patikėtas turtas ar turtinės teisės.

⁹ BIELIACKINAS, S., KAVOLIS, M. *Baudžiamasis statutas su papildomaisiais baudžiamaisiais įstatymais ir komentarais*. Kaunas: D. Gutmano knygynas, 1934, p. 511.

1.2. 1961 m. Lietuvos tarybų socialistinės Respublikos baudžiamajame kodekse įtvirtintų turto pasisavinimo ir iššvaistymo sudėčių panašumai ir skirtumai

1961 m. LTSR BK vėlgi galime rasti nusikalstamas veikas, panašias į dabartinio BK 183 str., 184 str. sudėtis. Tokių veikų, kurios iš dalies, bet nevisiškai atitinka minėtas sudėtis, galima LTSR BK rasti dvi¹⁰. Viena nusikalstama veika yra numatyta II skirsnyje „Nusikaltimai socialistinei nuosavybei“, kur 94 straipsnis nustatė atsakomybę už valstybinio ar visuomeninio turto grobimą pasisavinimo, išėikvojimo būdu arba piktnaudžiaujant tarnybine padėtimi. Kitą nuostatą galime rasti V skirsnyje „Nusikaltimai asmeninei piliečių nuosavybei“, kurio 152 straipsnis nustato baudžiamąją atsakomybę už patikėto turto pasisavinimą ar išėikvojimą. Kiekvienos nusikalstamos veikos sudėtis yra nagrinėjama atskirai.

LTSK BK 94 str. 1 d. numatė tris socialistinio turto grobimo formas – grobimą pasisavinimo būdu, išėikvojimo būdu ir piktnaudžiaujant tarnybine padėtimi. Taip pat svarbu aptarti sąvokas, kadangi LTSR vartojama sąvoka yra „išėikvojimas“. Išėikvojimu buvo laikoma kaltininkui patikėto ar jo žinioje esančio turto iššvaistymas suvartojimo, pardavimo, dovanojimo ar perdavimo tretiems asmenims būdais¹¹. Turto iššvaistymas – neteisėtas ir neatlygintinas kaltininkui patikėto ar esančio jo žinioje turto perdavimas, dovanojimas, suvartojimas arba kitoks jo perleidimas tretiesiems asmenims¹². Šios sąvokos yra apibūdinamos vienodai, dėl šios priežasties galime teigti, kad „išėikvojimas“ yra „iššvaistymo“ sinonimas. Kadangi, tema aktuali turto pasisavinimo bei iššvaistymo sudėčių klausimu, todėl socialistinio turto grobimas piktnaudžiaujant tarnybine padėtimi sudėtis šiame darbe nėra analizuojama.

Siekiant išskirti būtent panašumus bei skirtumus, reiktų pirmiausia kalbėti apie panašumus tarp pasisavinimo ir išėikvojimo sudėties, išskiriant į atskirus sudėties požymius.

Nagrinėjant objektą, galima pastebėti, kad, tiek socialistinio turto grobimo pasisavinimo, tiek išėikvojimo būdu rūšinis objektas buvo toks pats. Tačiau tuometinėje baudžiamosios teisės literatūroje buvo rimtų prieštaravimų ką reiktų laikyti socialistinio turto grobimo objektu. Vieni autorių nuomone socialistinio turto grobimo objektu turėjo būti laikomas turtas (atskiri daiktai, dalykai), kitų nuomone – socialistinė nuosavybė¹³. Būtent M. Apanavičiaus nuomone teisingesnė yra nuomonė, kuri socialistinio turto grobimo objektu

¹⁰ Lietuvos tarybų socialistinės Respublikos baudžiamasis kodeksas (su pakeitimais ir papildymais). *Vyriausybės žinios*, 1961-01-01, Nr. 18-148.

¹¹ BIELIŪNAS, E., V., et al. *Lietuvos TSR baudžiamojo kodekso komentaras*. Vilnius: Mintis, 1989, p. 178.

¹² ABRAMAVIČIUS, A., et al. *Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso komentaras. Antras tomas*. Vilnius: Registrų centras, 2009, p. 354.

¹³ APANA VIČIUS, Martynas. *Nusikaltimai socialistinei nuosavybei*. Vilnius, 1970, p. 15-16.

laikė socialistinę nuosavybę, kadangi grobiant žala padaroma ne konkrečiam turtui (materialinės vertybėms, daiktams), o tiems visuomeniniams santykiams, kurių pagrindu egzistuoja socialistinė nuosavybė į turtą. Taip pat išskiriamas ir betarpiškasis objektas, kuriuo buvo laikoma valstybinė arba visuomeninė nuosavybė.

Dalykas taip pat panašumas, jungiantis socialistinio turto grobimą pasisavinimo arba išėikvojimo būdu. Šių veikų dalyku buvo laikomos vertybės, kurias grobiant, padaroma materialinė žala valstybei arba visuomeninei organizacijai. Tokiomis vertybėmis buvo pinigai, vertybiniai popieriai, drabužiai, avalynė, maisto produktai, statybinės medžiagos, vaismedžiai ir t.t.¹⁴.

Analizuojant subjekto elementą taip pat pažymima, kad vienodas subjektas būdingas abiem grobimo formoms – fizinis asmuo nuo šešiolikos metų. Taip pat subjektas turėjo turėti ypatingus įgaliojimus dėl grobiamo turto. Turtas turėjo būti jo žinioje arba jis turėjo turėti įgaliojimus duoti nurodymus pavaldiems darbuotojos būtent dėl to turto ir tuo pasinaudoja grobdamas turtą¹⁵. Todėl kvalifikuojant kaltininko veiksmus buvo būtina nustatyti subjekto teisinę padėtį pagrobtojo turto atžvilgiu¹⁶. Šie reikalavimai vienodi abejoms grobimo formoms.

Kalbant apie subjektyviąją nusikalstamos veikos pusę, galima teigti, kad abi veikos yra padaromos tiesiogine tyčia – kaltininkas suvokia, kad dėl savo padėties (jam patikėtas socialistinis turtas arba turi teisę duoti nurodymus šio turto atžvilgiu) jis pasisavina arba išėikvoja minėtą turtą¹⁷.

Kalbant apie skirtumus numatytus socialistinio turto pasisavinimo ir išėikvojimo būdu sudėčių randamas vienintelis esminis skirtumas – objektyvioji pusė. Pasisavinimas pasireiškė šiomis veikomis:

- 1) turtas negrąžinamas socialistinei organizacijai nustatytu laiku arba nepateikiamas pareikalavus;
- 2) turtas yra neteisėtai valdomas turint tikslą panaudoti kaip nuosavą neatlyginant socialistinei organizacijai jo vertės.

Išėikvojimas pasireiškė tuo, kad kaltininkui patikėtas ar jo žinioje esantis socialistinis turtas suvartojimas, perduodamas, dovanojimas ar perduodamas tretiesiems asmenims.

Taigi esminis skirtumas buvo tai, kad išėikvojimo metu kaltininkas iš pradžių taip pat paima svetimą turtą, tačiau turtas suvartojamas arba įvairiais būdais perduodamas kitiems asmenims, o pasisavinant toks turtas buvo paverčiamas savo nuosavybe. M. Apanavičius

¹⁴ APANA VIČIUS, Martynas. *Nusikaltimai socialistinei nuosavybei*. Vilnius, 1970, p. 15-17.

¹⁵ BIELIŪNAS, E., et al. *Lietuvos TSR baudžiamojo kodekso komentaras*. Vilnius: Mintis, 1989, p. 178.

¹⁶ APANA VIČIUS, Martynas. *Nusikaltimai socialistinei nuosavybei*. Vilnius, 1970, p. 47.

¹⁷ BIELIŪNAS, E., et al. *Lietuvos TSR baudžiamojo kodekso komentaras*. Vilnius: Mintis, 1989, p. 178.

teigia, kad prieš išėikvojant turtą, kaltininko pirmas etapas vis tiek būna pasisavinimas ir jau tuo metu gana sudėtinga atskirti šias grobimo formas¹⁸.

Taip pat LTSR BK 94 straipsnis nustatė ir kvalifikuotas sudėtis, kai grobiama pakartotinai, grupės iš anksto susitarusių asmenų arba stambiu mastu. Lyginant su kvalifikuotomis turto pasisavinimo ir iššvaistymo sudėtimis, nustatytomis dabartiniame BK, galima matyti skirtumus – dabartinėse sudėtyse nėra pakartotinumų ir grupės iš anksto susitarusių asmenų požymių, tačiau panašumu galima laikyti tai, kad turto pasisavinimo ir iššvaistymo vienu iš kvalifikuojančių požymių yra didelės vertės turtas. Taip pat naujasis kodeksas nurodo, kad kvalifikuojantis požymis yra ir tuomet, kai pasisavinamas ar iššvaistomas didelės mokslinės, istorinės ar kultūrinės reikšmės turinčios vertybės. Tokio kvalifikuojančio požymio LTSR BK 94 str. nenustato. Objektivosios pusės požymiais išlieka tie patys ir naujų skirtumų ar panašumų analizuojant nebus atskleista.

Toliau analizuojama patikėto turto pasisavinimo ar išėikvojimo sudėtis, numatyta LTSR BK 152 straipsnyje. Kaip matyti, minėta norma neišskyrė šių nusikalstamų veikų, o numatė vieną sudėtį, kuri pasireiškė dviem alternatyviomis veikomis, tačiau tam, kad išryškėtų tam tikri skirtumai bei panašumai, reikia detaliau išanalizuoti kiekvieną šios nusikalstamos veikos sudėties požymį.

LTSR BK 152 straipsnyje įtvirtintos sudėties objektu buvo laikoma piliečių nuosavybė. Būtent pasisavinus ar išėikvojus, žala buvo padaroma piliečių nuosavybei. M. Apanavičius nurodė taip pat ir įdomią nuomonę, apie kurią kituose šaltiniuose nebuvo rasta, tai, kad tam tikrų autorių teigimu objektu laikoma piliečių asmeninės nuosavybės teisė, nes šiuo nusikaltimu pažeidžiamas socialistinėje visuomenėje egzistuojantis visuomeninio produkto pagal darbą paskirstymas, tačiau panašu, kad pats su tokia nuomone jis nesutiko¹⁹.

Nagrinėjant dalyko požymį nustatyta, kad gėriai, į kuriuos tiesiogiai kėsinamasi, darant šią nusikalstamą veiką buvo teisėtas esantis kaltininko valdyme turtas, kadangi toks turtas yra patikėtas kaltininkui²⁰. Tokiu turtu buvo laikomi išorinio pasaulio daiktai, turintys materialinę vertę, taip pat pinigai, valiutinės vertybės ir valstybiniai popieriai, atliekantys, materialinių vertybių ekvivalento vaidmenį²¹.

Objektyvioji pusė turto pasisavinimo arba iššvaistymo sudėtyje pasireiškė būtent dvejomis alternatyviomis veikomis: 1) turto pasisavinimu arba 2) išėikvojimu. Abiem atvejais minėtos veikos pasireiškė tik veikimu. Pasisavinimas pagal M. Apanavičių yra, kai

¹⁸ APANAVIČIUS, Martynas. *Nusikaltimai socialistinei nuosavybei*. Vilnius, 1970, p. 45.

¹⁹ APANAVIČIUS, Martynas. *Nusikalstamas asmeninio piliečių turto gavimas, sunaikinimas, sužalojimas*. Vilnius, 1978, p. 55.

²⁰ APANAVIČIUS, Martynas. *Nusikaltimai asmeninei piliečių nuosavybei*. Vilnius: VVU fotoprintas, 1969, p. 46.

²¹ BIELIŪNAS, E., et al. *Lietuvos TSR baudžiamojo kodekso komentaras*. Vilnius: Mintis, 1989, p. 241.

kaltininkas turtą pasilieka sau²². J. Riepšas pasisavinimą aiškina šiek tiek plačiau, apibūdindamas tai kaip patikėto turto neteisėtą, dėl savanaudiškų paskatų negražinimą savininkui jam pareikalavus arba pasibaigus gražinimo terminui²³. Esmė viena – esant pasisavinimui kaltininkas jam patikėtą nukentėjusiojo turtą paverčia savo turtu. Kalbant apie išėikvojimo pasireiškimą, J. Riepšas apibūdina jį kaip patikėto turto iššvaistymą arba sunaudojimą tais pačiais motyvais. Toks aiškinimas gana neaiškus, nes kaip minėta, „iššvaistymas“ laikomas „išėikvojimo“ sinonimu, tad sąvoka paaiškinama sinonimu. Žinoma, J. Riepšas pateikia ir pavyzdžius (pardavimas, padovanojimas ir pan.), kurie iš dalies atskleidžia išėikvojimo reikšmę, t. y. tai, kad turtas panaudojamas kitur, nepasisavinamas. M. Apanavičius taip pat vartoja iššvaistymo sąvoką apibūdindamas išėikvojimą, tačiau pateikia kitokius pavyzdžius – turtą suvartoja, atiduoda kitiems, pralošia kortomis ir t.t.. Taigi peršasi išvada, kad pasisavinimas buvo tik tuo atveju, kai kaltininkas turtą pasilieka savo žinioje, jo niekur nepanaudoja, tiesiog paverčia savo nuosavybe, o išėikvojimas, kai tą turtą kažkur išleidžia. Bet šiaip ar taip, juk kiekvienu atveju asmuo turėdamas tam tikrą turtą, laikui bėgant jį panaudoja. Tokiu atveju, atrodytų, kad kiekvienu atveju tas svetimas turtas išėikvojamas, o pasisavinimas būna tik kaip pradinė to stadija. Kelią tokioms abejonėms užkerta M. Apanavičiaus ir J. Riepšo teiginiai, kad pasisavinimas baigtas būtent tada, kai savininkas pareikalauja gražinti turtą arba, kai sueina turto gražinimo terminas. O išėikvojimas laikomas baigtu, kai turtas iššvaistomas arba sunaudojamas. Vadinas, jei sueina terminas, kaltininkas to turto neatiduoda, buvo laikoma, jog jis jį pasisavino, bet kas, jei suėjus terminui perleidžia kitiems asmenims – skamba jau kaip išėikvojimas. Toks atskyrimas gana painus ir nesuprantamas. Tikriausiai dėl tokios priežasties šie veiksmai ir buvo numatyti būtent viename straipsnyje, kaip viena nusikalstama veika.

Taip pat svarbu paminėti, kad tam, jog pasisavinimas arba išėikvojimas būtų baigtas turėjo būti padaroma žymi žala. Žymios žalos požymis ir tuometinėje baudžiamojoje teisėje buvo vertinamuoju požymiu, kuris nustatomas kiekvienoje byloje atskirai. Bet pagal tuometinę teismų praktiką, tokia žala dažniausiai buvo siejama su didele turto verte, tačiau būdavo atveju, kada žymia žala pripažindavo ir mažesnės vertės turtą, ar atvirkščiai – didelės vertės turto pasisavinimas ar išėikvojimas nebuvo laikomas žymia žala²⁴.

Kalbant apie subjekto požymius, turto pasisavinimas ar išėikvojimas galėjo būti padaromas tik asmens, sulaukusio šešiolikos metų bei turinčio specialųjį požymį – jam tas turtas buvo patikėta tam tikram tikslui. Tai, kokiam tikslui nėra rašoma jokioje tuometinėje

²² APANAVIČIUS, Martynas. *Nusikaltimai asmeninei piliečių nuosavybei*. Vilnius: VVU fotoprintas, 1969, p. 46.

²³ BIELIŪNAS, E., et al. *Lietuvos TSR baudžiamojo kodekso komentaras*. Vilnius: Mintis, 1989, p. 247.

²⁴ *ibidem*, p. 242.

literatūroje, tačiau manytina, kad tai nėra svarbu – tiesiog asmuo dėl kažkokios pateisinamos priežasties perduoda kaltininkui tą turtą laikinai turėti ar tam tikro veiksmo atlikimui.

Subjektyvioji pusė pasireikšti galėjo tiesiogine tyčia, esant savanaudiškam tikslui. Kaltininkas suvokia, kad jis pasisavina ar išėikvoja jam patikėtą turtą ir to siekia. Taip pat buvo svarbu nustatyti, kad kaltininkas pasisavindamas ar išėikvodamas svetimą turtą daro žymią žalą²⁵. Vadinasi, tiek iššvaistant, tiek pasisavinant svetimą turtą, būtinuaju nusikalstamos veikos požymiu buvo tikslas – savanaudiškumas.

Taigi, išanalizavus LTSR BK 152 straipsnį, matyti, kad tuo metu galiojęs baudžiamasis įstatymas svetimo turto pasisavinimą ir išėikvojimą laikė viena nusikalstama veika, kuri galėjo būti padaroma dviem alternatyviomis veikomis – pasisavinant arba išėikvojant, o visi kiti požymiai tapatūs. Svertinis veiksmas, pagal kurį buvo atskiriami minėti veiksmai – kas daroma su svetimu turtu, kai teisėtai kaltininkas gauna jį valdyti. Jei paverčia savo nuosavybe, buvo laikoma pasisavinimu, jei jį išleidžia, perleidžia tretiesiems asmenims – buvo laikoma išėikvojimu.

Apibendrinant abejų analizuotų nusikalstamų veikų, numatytų – LTSR BK 94, 152 straipsniuose sudėtis, galima teigti, kad tarybinėje baudžiamojoje teisėje nebuvo randama ryškių skirtumų tarp pasisavinimo ir išėikvojimo sudėčių, dėl ko turėtų jos būti įvardijamos kaip atskiros nusikalstamos veikos. Vienintelis momentas, kur įžvelgiamas skirtumas buvo objektyviojoje pusėje, tiksliau būtent veikos požymyje, tad nebuvo ir tikslo išskirti šias veikas į dvi atskiras, kadangi užteko objektyvųjų požymių apibūdinti dviem alternatyviomis veikomis – pasisavinimu ar išėikvojimu. Esant alternatyvioms veikoms užtenka padaryti vieną iš jų, kad būtų konstatuojamas požymio atitikimas. Tą patį galima pasakyti ir apie socialistinio turto grobimą pasisavinimo ar iššvaistymo būdu. Skyrėsi tik būdai, kuriais socialistinė nuosavybė grobstoma, o skirstymas priklausė nuo to, ką kaltininkas veikia su pagrobtu turtu.

²⁵ APANA VIČIUS, Martynas. *Nusikalstamas asmeninio piliečių turto gavimas, sunaikinimas, sužalojimas*. Vilnius, 1978, p. 59 .

1.3. Baudžiamųjų įstatymų reformomis Nepriklausomoje Lietuvoje nustatyta svetimo turto pasisavinimo ir iššvaistymo sudėtis

Norint pamatyti kaip atkūrus Lietuvos nepriklausomybę kito svetimo turto pasisavinimo ir iššvaistymo sudėtys ir ryškėjo skirtumas tarp minėtų sudėčių, būtina aptarti svarbiausius pakeitimus, įvykdytus baudžiamųjų įstatymų reformos.

1994 m. liepos 19 d. buvo priimtas Lietuvos Respublikos įstatymas „Dėl Lietuvos Respublikos baudžiamojo, Pataisų darbų ir Baudžiamojo proceso kodeksų pakeitimo ir papildymo“ įstatymas, kuris svarbus, kadangi buvo pripažinti netekusiais galios Baudžiamojo kodekso skirsniai: antrasis skirsnis „Nusikaltimai valstybinei ir visuomeninei nuosavybei“ (90–103 straipsniai), penktasis skirsnis „Nusikaltimai asmeninei piliečių nuosavybei“ (146–155 straipsniai), kuriuose buvo nustatyta atsakomybė už anksčiau šiame darbe analizuotas LTSR BK 94 ir 154 straipsniuose nustatytas nusikalstamas veikas, tačiau Ypatingoji dalis buvo papildyta XII skirsniu „Nusikaltimai nuosavybei“, kur buvo įtvirtintas 275 straipsnis „Turto pasisavinimas arba iššvaistymas“. Kaip matyti buvo pakeista „išėikvojimo“ sąvoka į „iššvaistymo“, tačiau nusikalstamos veikos sudėtis žymiai nesikeitė, tačiau jau galima matyti, kad ėmė ryškėti tam tikri skirtumai tarp turto pasisavinimo ir iššvaistymo ne vien jų objektyviosios pusės požymių atžvilgiu. Analizuojant šį pakeitimą ypač aktualus yra 1998 m. gruodžio 22 d. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo senato nutarimas dėl teismų praktikos sukčiavimo ir turto pasisavinimo arba iššvaistymo bylose. Teismas teigė, kad 275 straipsnis nustato baudžiamą atsakomybę už dvi savarankiškas nusikalstamos veikos formas – pasisavinimą ir iššvaistymą. Taip pat teismas paminėjo, kad teismai dažniausiai nesiaiškino, kokia konkrečiai forma nusikaltimas buvo padarytas, ir nemotyvuodami paprasčiausiai nurodydavo jas abi²⁶. Kad kiltų mažiau nesklandumų, teismas išaiškino „pasisavinimo“ bei „iššvaistymo“ sąvokas. Turto pasisavinimas yra tada, kai kaltininkas jam patikėtą ar esantį jo žinioje turtą neteisėtai paverčia savo turtu, o turto iššvaistymas – kai kaltininkas jam patikėtą ar esantį jo žinioje turtą neteisėtai parduoda, dovanoja ar kitaip perleidžia tretiesiems asmenims. Teismas nurodė svarbiausią šias formas skiriantį požymį – tai, kad, turtas iššvaistomas jo nepasisavinus, t. y. neužvaldžius nors ir trumpam laikui²⁷. Taigi, esant tokiam teismo išaiškinimui buvo smarkiai pakeista šių veikų samprata, kadangi seniau pasisavinimas buvo daugiau vertinamas kaip iššvaistymo pirmoji stadija. Net ir iššvaistydamas patikėtą turtą kaltininkas buvo laikoma, kad jį pasisavina pradžioje, t. y. paverčia savo nuosavybe. Tokios teismo pateiktos sampratos buvo didelis žingsnis šių veikų atskyrimo link. Kitas

²⁶ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo senatas. 1998 m. gruodžio 22 d. nutarimas Nr. 8 dėl teismų praktikos sukčiavimo ir turto pasisavinimo arba iššvaistymo bylose.

²⁷ *ibidem*.

svarbus dalykas, teismas užminė dar vieną abejonę dėl subjektyviosios pusės požymio – kokia vis dėlto pasisavinimo arba iššvaistymo kaltės forma. Senato nutarime nurodyta, kad pasisavinimas gali būti padaromas tik esant tiesioginei tyčia, o dėl iššvaistymo – jis gali būti padarytas ir esant netiesioginiai tyčiai²⁸. Vienu atveju kaltininkas suvokia, kad neteisėtai ir neatlygintinai švaisto jam patikėtą arba jo žinioje esantį turtą ir tuo pažeidžia savininko ar kito teisėto turto valdytojo interesus, supranta, jog daro jam materialinę žalą, ir nori tų numatytų padarinių, o kitu atveju – padarinių nesiekia, tačiau jiems leidžia sąmoningai atsirasti. Taigi, tai dar vienas skirtumas išryškėjęs tarp pasisavinimo bei iššvaistymo. Taip pat tuo metu atsirado ir nuomonių, kad ši nusikalstama veika gali būti padaroma ir neatsargiai, kas vėliau buvo ir įgyvendinta įsigaliojus 2000 m. BK²⁹.

Taigi, šiuo laikotarpiu, kai buvo atkurta Lietuvos nepriklausomybė, įvykdytos baudžiamojo įstatymo pataisos, kurios nustatė tam tikras naujas nusikalstamų veikų sudėtis, tame tarpe ir svetimo turto pasisavinimo arba iššvaistymo sudėtį. Tęsiantis šiam laikotarpiui buvo galiausiai prieita prie esminio „pasisavinimo“ ir „iššvaistymo“ skirtumo, kas lėmė šių veikų išskyrimą rengiant naująjį įstatymo projektą.

²⁸ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo senatas. 1998 m. gruodžio 22 d. nutarimas Nr. 8 dėl teismų praktikos sukčiavimo ir turto pasisavinimo arba iššvaistymo bylose.

²⁹ ABRAMAVIČIUS, A., et al. *Baudžiamoji teisė*. Pirma knyga. Specialioji dalis. Vilnius: Eugrimas, 2000, p. 406.

2. Pagrindinių turto pasisavinimo ir turto iššvaistymo sudėčių požymių analizė, jų panašumai ir skirtumai

2.1. Turto pasisavinimo ir turto iššvaistymo objektas ir dalykas

Baudžiamosios teisės doktrinoje nusikalstamos veikos objektas apibūdinamas kaip tai, į ką yra nukreipta nusikalstama veika padaroma žala ar sukeliama žalos grėsmė³⁰. Objektas dažnai išryškėja ir BK Specialiosios dalies straipsnio, pavadinimo, vietos Specialiosios dalies sistemoje ar turinio³¹. Dalyku yra laikomi materialaus pasaulio daiktai, į kuriuos tiesiogiai kėsinantį pažeidžiamas objektas³². Taigi, dalykas yra stipriai susijęs su objektu, netgi praktiškai neatsiejamas, tačiau jų tapatinti negalima.

Turto pasisavinimo ir iššvaistymo sudėtys yra nustatytos BK XXVIII skyriuje „Nusikaltimai ir baudžiamieji nusižengimai nuosavybei, turtinėms teisėms ir turtiniams interesams“³³. Būtent iš minėtų sudėčių vietos BK Specialiojoje dalyje galima būtų teigti, kad tiek turto pasisavinimo, tiek iššvaistymo objektas yra nuosavybė, turtinės teisės bei turtiniai interesai. BK komentare turto pasisavinimo objektu laikoma visų formų nuosavybė, nuosavybės teisės subjektų turtinės teisės³⁴. Komentuodama turto iššvaistymo sudėtį A. Drakšienė objektu įvardija tik visų formų nuosavybę, o turtinės teisės kaip objekto nemini taip prieštaraudama pati sau, kadangi prieš tai mini, kad skirtumai tarp turto pasisavinimo ir iššvaistymo pasireiškia tik objektyviais ir subjektyviais požymiais³⁵. S. Žižienė teigia, kad tiek BK 183, tiek BK 184 straipsniai saugo nuosavybę ir kitas turtines teises nuo nesąžiningų asmens, turinčio įgaliojimus svetimam turtui, veiksmų³⁶. Neiškirdama šių veikų, o kalbėdama apie jas kartu, t.y. apie jų objektą, patvirtina išvadą, kad turto pasisavinimo ir turto iššvaistymo objekto požymis yra toks pats. D. Bukelienė analizuodama turto pasisavinimo ir iššvaistymo sudėties požymius taip pat laikosi nuomonės, kad šių veikų objektas yra vienodas ir juo laiko nuosavybę, turtines teises ir turtinius interesus. Tokį objekto apibūdinimą ji pateikia remdamasi skyriaus, kuriame yra šių veikų sudėtys, pavadinimu³⁷.

³⁰ ABRAMAVIČIUS, A. *et al.* *Baudžiamoji teisė*. Bendroji dalis: vadovėlis. Vilnius: Eugrimas, 2003, p. 150.

³¹ ABRAMAVIČIUS, A. *et al.* *Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso komentaras*. Bendroji dalis. Pirmas tomas. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2004, p. 27.

³² *ibidem*, p. 27.

³³ Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas (su pakeitimais ir papildymais). *Valstybės žinios*, 2000, Nr. 89-2741.

³⁴ ABRAMAVIČIUS, A. *et al.* *Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso komentaras*. Specialioji dalis. Antras tomas. Vilnius: VĮ Registrų centras, 2009, p. 343.

³⁵ *ibidem*, p. 354..

³⁶ MILINIS, A., *et al.* *Lietuvos baudžiamoji teisė*. Specialioji dalis. Pirmoji knyga: vadovėlis. Vilnius: Justitia, 2013, p. 393.

³⁷ BUKELIENĖ, Dalia. *Baudžiamoji atsakomybė už turto pasisavinimą ir turto iššvaistymą (teoriniai ir praktiniai aspektai)*. Vilnius: Eugrimas, 2008, p. 48-49.

Štai galima rasti dar vieną mokslininką, kuris nurodo, kad turto pasisavinimo ir iššvaistymo objektu yra laikytina nuosavybės teisė ir kitos turtinės teisės³⁸. Taigi, tai dar vienas patvirtinimas, kad turto pasisavinimą ir iššvaistymą sieja tas pats objekto požymis.

Taip pat reiktų atkreipti dėmesį į O. Fedosiuk išsakytą mintį, kuria jis teigė, kad nuosavybė, turtinės teisės ir turtiniai interesai kaip teisiniai terminai apima visą teisėtų turtinių santykių sferą³⁹. Atkreiptinas dėmesys, kadangi pastebėta, jog ne visi autoriai vieningai kalbėdami apie turto pasisavinimo ir iššvaistymo objektu pripažįsta tas pačias vertybes. Turima omenyje tai, kad vieni autoriai turto pasisavinimo ir iššvaistymo objektu laiko nuosavybę, kiti dar prideda ir turtines teises, turtinius interesus. Dėl šių priežasčių būtų netgi siūlytina turto pasisavinimo ir turto iššvaistymo sudėčių objektu laikyti teisėtus turtinius santykius, o ne tiesiog nuosavybę. Tokia nuomonė grindžiama tuo, kad padarius tokias nusikalstamas veikas kaip turto pasisavinimas ar iššvaistymas nukentėjusysis netenka ne vien jam priklausančio materialaus ar nematerialaus daikto, bet jis praranda teisę naudoti, valdyti bei disponuoti jam nuosavybės teise priklausantį objektą, o kartu taip ir pažeidžiami jo turtiniai interesai, taip pat nereiktų pamiršti ir turtinių teisių. Palyginimui galima pateikti Danijos baudžiamajame įstatyme numatytas turto pasisavinimo ir iššvaistymo sudėtis. Šiose sudėtyse objektu yra turtiniai santykiai plačiąja prasme⁴⁰. Tokią išvadą pateikia D. Bukelienė, remdamasi dalyku, kuris įtvirtintas turto pasisavinimo ir iššvaistymo sudėtyse. Danijos Baudžiamasis kodeksas 278 str. numato atsakomybę už iššvaistymą (*embezzlement*), o 283 str. už lėšų pasisavinimą (*misappropriation of funds*). Iššvaistymo dalyku gali būti materialūs daiktai, atlyginimas už suteiktą paslaugą ar paslaugas, patikėti pinigai, o štai lėšų pasisavinimo dalyku gali būti turtas, kuri nors ir priklauso kaltininkui, tačiau tretieji asmenys turi tam tikras teises į šį turtą, kreditorių turtiniai interesai bei turtas⁴¹. Taigi, kaip matyti, dalyku yra įvairiausi gėriai, ne vien materialūs daiktai, bet ir įvairios teisės bei interesai, kas leidžia laikyti pagrįstu D. Bukelienės teiginį, kad Danijoje turto pasisavinimo ir iššvaistymo objektu yra turtiniai santykiai plačiąja prasme. Taigi, toks objekto pavyzdys siūlytinas ir įvardijant objektą kalbant apie turto pasisavinimo ir iššvaistymo sudėtis Lietuvoje.

Siekiant nustatyti, ar iš tiesų turto pasisavinimo ir iššvaistymo objekto požymį galima laikyti panašumu, būtina apžvelgti Lietuvos teismų praktiką, kaip teismai turto pasisavinimo

³⁸ FEDOSIUK, Oleg. *Paskaitų skaidrės. Baudžiamoji teisė (specialioji dalis). Nusikaltimai ir baudžiamieji nusižengimai nuosavybei, turtinėms teisėms ir turtiniams interesams. LR BK XXVIII SKYRIUS. 3 dalis (BK 183-184, 187-188, 189 str.)*. Skaidrės 2, 12. [interaktyvus; žiūrėta 2016 m. sausio 18 d.]. Prieiga per internetą: <https://www.mruni.eu/mru_lt_dokumentai/katedros/baudziamosios_teises_katedra/paskaitos/Nusik_turtui_3.ppt>.

³⁹ *ibidem*, skaidrės 2,12.

⁴⁰ BUKELIENĖ, Dalia. *Baudžiamoji atsakomybė už turto pasisavinimą ir turto iššvaistymą (teoriniai ir praktiniai aspektai)*. Vilnius: Eugrimas, 2008, p. 58.

⁴¹ The Criminal Code of Denmark. [interaktyvus; žiūrėta 2016 m. sausio 20 d.]. Prieiga per internetą: <https://www.unodc.org/tldb/pdf/Denmark_Criminal_Code_2005.pdf>.

ir turto iššvaistymo bylose apibūdina šių veikų sudėčių objektą. Nutartyse, kuriose nagrinėjamos turto iššvaistymo bylos, teismai dažniausiai turto iššvaistymo objektu įvardija nuosavybę, turtines teises ir turtinius interesus⁴². Taip pat pasitaiko ir tokių sprendimų, kur turto iššvaistymo objektas – visų formų nuosavybė, taip pat nuosavybės teisės subjektų turtinės teisės⁴³. Turto pasisavinimo objektu dažnai įvardijama visų formų nuosavybė, taip pat nuosavybės teisės subjektų turtinės teisės⁴⁴, tačiau galima rasti ir sprendimų, kuriuose pasisavinimo objektas apibūdinamas kaip kad nuosavybė, turtinės teisės ir turtiniai interesai, o tokį apibūdinimą teismas grindžia būtent tuo, jog turto pasisavinimas yra nurodytas BK skyriuje „Nusikaltimai ir baudžiamieji nusižengimai nuosavybei, turtinėms teisėms ir turtiniams interesams“. Taip pat teismas pamini, kad nuosavybė šio nusikaltimo objektu pripažįstama nepriklausomai nuo nuosavybės rūšies ir formos⁴⁵. Taigi, nors, deja, nepavyko rasti teismų sprendimų, kur teismas būtų konkrečiai vienoje byloje aiškiai konstatavęs, kad pasisavinimo ir iššvaistymo objektas yra toks pats, tačiau pakanka ir to fakto, kad atskirose bylose, teismai nagrinėdami turto iššvaistymo ar pasisavinimo bylas objekto požymį apibūdina taip pat, todėl abejonių nekelia tai, kad pagal teismų praktiką turto iššvaistymo ir turto pasisavinimo objekto požymis gali būti laikomas šių nusikalstamų veikų panašumu.

Nustačius, kad turto pasisavinimo ir iššvaistymo objektas yra toks pats, reikėtų išanalizuoti ir tai, į kokius gėrius yra tiesiogiai kėsinamasi šiomis nusikalstamomis veikomis, ar tai taip pat gali būti laikoma turto pasisavinimo ir iššvaistymo sudėčių panašumu. Koks yra šių veikų dalykas galime matyti BK straipsniuose, numatančiuose atsakomybę už turto pasisavinimą (BK 183 str.) ir iššvaistymą (BK 184 str.). Štai BK 183 str. 1 d. dispozicijoje nurodyta, kad „<...> pasisavino jam patikėtą ar jo žinioje buvusį svetimą turtą ar turtinę teisę <...>“. Remiantis tokia dispozicija galima teigti, kad turto pasisavinimo gali būti du alternatyvūs dalykai:

- 1) svetimas turtas;
- 2) svetima turtinė teisė.

Analizuojant BK 184 str. 1d., kurioje yra nurodyti turto iššvaistymo dalykai, randama nuostata „<...> iššvaistė jam patikėtą ar jo žinioje buvusį svetimą turtą ar turtinę teisę <...>“. Aiškiai matyti, kad sudėtis skamba panašiai, t.y. nurodomas toks pats dalykas kaip ir pasisavinimo: svetimas turtas arba svetima turtinė teisė.

⁴² Lietuvos Aukščiausiojo teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2010 m. vasario 2 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-24/2010.

⁴³ Lietuvos apeliacinio teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2014 m. gegužės 8 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-189/2014.

⁴⁴ Lietuvos apeliacinio teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2012 m. rugsėjo 5 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-485/2012.

⁴⁵ Lietuvos apeliacinio teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2009 m. liepos 8 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-157/2009.

Taigi, vien išanalizavus baudžiamajame įstatyme numatytas turto pasisavinimo ir iššvaistymo sudėtis, galima tvirtinti, kad šias nusikalstamas veikas sieja dar vienas panašumas – dalykas. Šiuo klausimu derėtų peržvelgti, kaip šių dviejų nusikalstamų veikų dalyko požymis apibūdinamas baudžiamosios teisės doktrinoje. Štai A. Drakšienė pasisavinimo dalyką apibūdina šiek tiek plačiau – tai turtas, patikėtas kaltininkui ar esantis jo žinioje arba turtas, kurį jis valdo, juo disponuoja tarnybinių, darbo ar sutartinių santykių pagrindu, taip pat teisė į svetimą turtą, kurios pagrindu išsaugomi turtiniai interesai ar vykdoma turto priežiūra⁴⁶. O nagrinėdama turto iššvaistymo sudėtį per daug neišsiplečia ir pateikia nuorodą į turto pasisavinimo dalyko apibūdinimą, ką galima būtų traktuoti kaip turto iššvaistymo dalyko ir turto pasisavinimo dalyko vienodumo pripažinimą⁴⁷. Nuomonės, kad turto pasisavinimas ir iššvaistymas turi tokį pat dalyką laikosi ir O. Fedosiukas, kuris nurodo, kad turto pasisavinimo ir iššvaistymo dalyku yra patikėtas ar esantis žinioje turtas (turtinė teisė)⁴⁸. Kita autorė, D. Bukelienė, taip pat nemato skirtumo tarp pasisavinimo ir iššvaistymo dalykų ir įvardija juos taip pat – svetimas turtas arba svetima turtinė teisė⁴⁹. Tokį skirstymą ji taip pat pateikia remdamasi baudžiamojo įstatymo įtvirtintų turto pasisavinimo ir turto iššvaistymo sudėčių analize.

Dalyko požymis aptartas ir 2015 m. kovo 19 d. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo teismų praktikos turto pasisavinimo ir iššvaistymo baudžiamosiose bylose apžvalgoje. Iš esmės teismas patvirtino jau prieš tai minėtas išvadas:

- 1) kad turto pasisavinimo ir iššvaistymo dalykas yra toks pats (nors tiesiogiai to nepasako, tačiau vien įvardijimas kartu leidžia daryti tokią išvadą);
- 2) kad dalykas yra turtas ir turtinė teisė (kas panaikina abejones dėl anksčiau kelto klausimo, ar turtinės teisės neturėtų būti laikomos šių veikų objektu).⁵⁰

Nagrinėjant konkrečius atvejus pastebima, kad turto pasisavinimo ir iššvaistymo bylose kyla problemos nustatinėjant dalyką, t.y. ar buvo pasisavinta/iššvaistyta turtinė teisė ar turtas. Pavyzdžiui, vieno turto pasisavinimo byloje buvo teigiama, kad teismas nenustatė dalyko elemento. Tačiau kasacinis teismas atmetė šiuos argumentus, kadangi tiek pirmosios, tiek apeliacinės instancijos teismai teisingai nustatė, kad iššvaistytos už depozitinį indėlį priskaičiuotų palūkanų dalis, kas yra laikoma turtu, o ne turtine teise, kadangi tai buvo realūs

⁴⁶ ABRAMAVIČIUS, A., et al. *Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso komentaras*. Specialioji dalis. Antras tomas. Vilnius: VĮ Registrų centras, 2009, p. 343.

⁴⁷ *ibidem*, p. 354.

⁴⁸ MILINIS, A., et al. *Lietuvos baudžiamoji teisė*. Specialioji dalis. Pirmoji knyga: vadovėlis. Vilnius: Justitia, 2013, p. 394.

⁴⁹ BUKELIENĖ, Dalia. *Baudžiamoji atsakomybė už turto pasisavinimą ir turto iššvaistymą (teoriniai ir praktiniai aspektai)*. Vilnius: Eugrimas, 2008, p. 61.

⁵⁰ Lietuvos Aukščiausiasis Teismas. *2015 m. kovo 19 d. Teismų praktikos turto pasisavinimo ir iššvaistymo baudžiamosiose bylose apžvalga (BK 183 ir 184 straipsniai)*. Teismų praktika Nr. 42.

pinigai⁵¹. Kitą pavyzdį galima pateikti iš turto iššvaistymo bylos, kur moteris buvo nuteista už tai, kad, dirbdama lažybų punkte ir būdama materialiai atsakinga už lažybų bendrovės jai perduotas materialines vertybes – pinigines lėšas, leido dalyvauti vienam asmeniui lošime, perduodama jam lažybų kortelės jo statomoms lošime pinigų sumoms, įmušdama šias pinigų sumas į kasą, nors pinigų iš to asmens negavo. Kaltinamoji buvo kaltinama didelės vertės svetimo turto iššvaistymu. Pagrindinis nuteistosios argumentas buvo tas, kad minėta pinigų suma nepateko civilinio ieškovo dispozicijon ir todėl negalėjo būti iššvaistyta. Pasak nuteistosios, kaltinime nurodyta pinigų suma negali būti laikoma ir lažybų bendrovės negautomis pajamomis, o pačios lažybų kortelės negali būti nusikaltimo dalykas, jų vertę sudaro ne tikėtina išlošti pinigų suma, o jų savikaina, kuri yra visiškai maža. Apeliacinės instancijos teismas iš dalies sutiko su nuteistosios argumentais, o būtent tuo, kad ji grynųjų pinigų neiššvaistė, t. y. jų neperleido tretiesiems asmenims. Nesutikdamas su kaltininkės pateiktu lažybų kortelių vertinimu, teismas konstatavo, kad lažybų kortelės buvo lažybų bendrovės nuosavybė, t. y. šios bendrovės turtas, kurio vertė tolygi ne tikėtina išlošti pinigų sumai, o jų pardavimo kainai (statomai pinigų sumai). Teismas pripažino, kad šias kortelės nuteistoji iššvaistė, nes neteisėtai, neatlygintinai jas perleido, padarydama turtinę žalą jų savininkui. Teismas taip pat pabrėžė, kad tiek turto, tiek turtinės teisės esminė savybė yra jų ekonominis turinys, kurį įmanoma išreikšti piniginiu ekvivalentu. Kai kuriais atvejais griežtos takoskyros tarp sąvokų „turtas“ ir „turtinė teisė“ nustatyti neįmanoma (pvz., nekilnojamasis turtas ir teisė į jį, banko sąskaitoje esantys pinigai ir reikalavimo teisė bankui, vertybinis popierius ir jo turėtojui priklausanti turtinė teisė ir t. t.). Apeliacinis teismas šioje byloje buvo pasimetęs šiuo klausimu ir tam tikrose vietose buvo nurodęs, kad ji iššvaistė turtinę teisę, o kitose jau kalbėjo apie tai, kad kaltininkė iššvaistė turtą. Tačiau to kasacinis teismas nepripažino kaip esminio pažeidimo, dėl kurio būtų padarytos veikos ir BK 184 str. 2 d. numatytos svetimo turto iššvaistymo sudėties. Kasacinis teismas bandė įvardyti kas gi yra dalykas šioje byloje ir teigė, kad teisę dalyvauti lažybų bendrovės loterijoje galima įvardyti kaip šios bendrovės turtinę teisę, suteikiamą klientams už užmokestį, tolygų jų statomai sumai. Šios teisės suteikimas klientui nemokamai, kai tai daroma savavališkai ir priešingai bendrovės interesams, tiksliausiai vertintinas kaip patikėtos turtinės teisės iššvaistymas. Kita vertus, bendrąja teisine prasme nėra klaidinga tokią veiką įvardyti ir kaip patikėto svetimo turto iššvaistymą, nes turtinės teisės yra sudedamoji bendrovės turto dalis. Taigi, iš tokio pavyzdžio galime matyti, kad didelės reikšmės teismas neskiria dalyko išskirimui į turtą ar turtinę teisę, kadangi sudėties elementas dalykas apima tiek vieną tiek tie ir abejais atvejais

⁵¹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2004 m. rugsėjo 14 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-451/2004.

bus konstatuojamas turto pasisavinimo ar iššvaistymo padarymas⁵².

Aiškinantis kas laikoma turtu, o kas turtine teise turto ir iššvaistymo atvejais galima būtų pasiremti 2005 m. birželio 23 d. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo senato nutarimu „Dėl teismų praktikos vagystės ir plėšimo baudžiamosiose bylose“, kalbant apie vagystės ir plėšimo dalyką, pasakyta, kad turtu pagal BK 178, 180 str. laikoma turintys vertę bei fizinius parametrus (gabaritus, svorį, skaičių, kiekį) daiktai (pvz., namų apyvokos daiktai, transporto ir gamybos priemonės, asmeniniai daiktai, taip pat pinigai ir vertybiniai popieriai). Vertybiniai popieriai, taip pat kiti dokumentai, žymintys tam tikrą piniginę vertę, kaip vagystės ir plėšimo dalykas yra tik tie, kurie suteikia teisę gauti turtą be juos pateikusio asmens tapatybės ir reikalavimo teisės turėjimo nustatymo (pvz., dovanų čekis). Vardiniai vertybiniai popieriai, kurių turinyje nurodyta reikalavimo teisė konkrečiam asmeniui, nėra vagystės ir plėšimo dalykas⁵³. Taigi, kaip matyti, jei dalykas yra susijęs su tam tikra teise į tam tikrą daiktą, bet tai ne „apčiuopiamas“ ar iškart turtinės naudos nesuteikiantis (turima omenyje dokumentai, kuriuos pagrobus įgyjama teisę gauti turtą be nukentėjusiojo valios) jis laikomas ne turtu BK 183 str., 180 str. prasme, o kadangi šių straipsnių sudėties dalyku gali būti tik kilnojami daiktai, tai darytina išvada, kad turtas pagal Lietuvos Aukščiausiąjį Teismą yra tik materialūs gėriai, o visa kita, kas susiję su teise valdyti, naudoti, disponuoti yra pripažįstama kaip turtinė teisė. Tad, pavyzdžiui, turto pasisavinimo ar iššvaistymo atveju, kai perleidžiami ar pasisavinami vardiniai vertybiniai popieriai, tai bus galima kalbėti ne apie turto (daikto prasme), bet apie turtinių teisių pasisavinimą ar iššvaistymą.

Taip pat iš nagrinėtų BK 183 str. ir BK 184 str. dispozicijų galima pastebėti, kad tiek turto pasisavinimo, tiek turto iššvaistymo dalykui būdingas svetimumo požymis. Pagal Dabartinės lietuvių kalbos žodyną žodis „svetimas“ turi kelias reikšmes, labiau priimtinesnė nagrinėjamų sudėčių atžvilgiu yra pirmoji reikšmė, kuri nurodo, kad tai yra priklausantis kitiems⁵⁴. Nagrinėjamų nusikalstamų veikų sudėčių kontekste svetimumas būtent pasireiškia tuo, kad dalykas nepriklauso nuosavybės teise kaltininkui. Teismų praktikoje taip pat galima rasti sprendimų, kuriuose teismas pabrėžia, kad tiek turto pasisavinimo, tiek iššvaistymo atvejais dalykui yra būtinas svetimumo požymis. Svetimumo požymį lemia pats turto statusas, t. y. turtas nusikalstamos veikos darymo metu kaltininkui nepriklauso nuosavybės teise, o yra tik patikėtas ar esantis jo žinioje⁵⁵. Kiekvienu atveju yra būtina nustatyti, kad

⁵² Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2015 m. kovo 17 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-7-182-139/2015.

⁵³ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo senatas. 2005 m. birželio 23 d. nutarimas Nr. 52 dėl teismų praktikos vagystės ir plėšimo baudžiamosiose bylose.

⁵⁴ Dabartinės lietuvių kalbos žodynas. [interaktyvus; žiūrėta 2016 m. kovo 17 d.]. Prieiga per internetą: <<http://dz.lki.lt/search/>>.

⁵⁵ Lietuvos Aukščiausiasis Teismas. 2015 m. kovo 19 d. Teismų praktikos turto pasisavinimo ir iššvaistymo baudžiamosiose bylose apžvalga (BK 183 ir 184 straipsniai). Teismų praktika Nr. 42.

pasisavintas turtas ar turtinė teisė buvo svetima, patikėta arba kaltininko žinioje, t.y., kad yra svetimumo požymis. Tokia pati situacija yra ir iššvaistymo atveju. Analizuojant teismų praktiką, gana dažnai teismams tenka nustatinėti, ar egzistavo svetimumo požymis, kadangi kaltininkai neretai teigia, kad jie turėjo nuosavybės teisę į pasisavintą ar iššvaistytą dalyką. Pavyzdžiui, vienoje byloje banko valdytojas buvo kaltinamas turto iššvaistymu. Jis nesutiko su tokiu kaltinimu ir pagrindinis jo argumentas buvo tai, kad jis buvo akcininkas bei vienas iš vadovų, todėl turtas nebuvo svetimas, tačiau kasacinis teismas pabrėžė, kad banko turtas jam buvo svetimas, nes jo tikrasis savininkas – bankas. Pagal Komercinių bankų įstatymo 15 straipsnį, Akcinių bendrovių įstatymo (toliau – *AB Įstatymas*) 15 straipsnį, akcininkas turi teisę tik į bendrovės pelno dalį – dividendą, o teisę į bendrovės turtą įgyja tik ją likviduojant bei atsiskaičius su kreditoriais⁵⁶. Tokia praktika, kai egzistuoja vienintelis akcininkas, kuris ir yra kaltininkas pasitaiko gana dažnai, tačiau teismai nuosekliai laikosi praktikos, kad toks faktas nėra priežastis netraukti tokių asmenų baudžiamojon atsakomybėn. Štai kitą panašų pavydį galima pateikti iš turto pasisavinimo bylos, kur kaltininkas (kartu ir vienintelis bendrovės akcininkas) buvo nuteistas pirmosios instancijos už svetimo turto pasisavinimą, o išteisintas apeliacinio teismo grindžiant tuo, kad bendrovės ir kaltininko turtas yra atskiras tik „buhalteriškai“. Kasacinis teismas tokį apeliacinio teismo sprendimą panaikino ir išsamiai atskleidė, kodėl net ir esant vieninteliui akcininkui turtas laikomas vis tiek jam svetimu. Visų pirma tai grindžiama tuo, kad pagal AB Įstatymo nuostatas bendrovė yra įmonė, kurios įstatinis kapitalas padalytas į dalis, vadinamas akcijomis, ir ši įmonė yra ribotos civilinės atsakomybės privatusis juridinis asmuo. Tai, kad tokia įmonė yra ribotos civilinės atsakomybės, reiškia, jog bendrovės akcininkai neatsako už bendrovės prievoles, o bendrovė – už akcininkų prievoles. Akcininkai pagal bendrovės prievoles atsako tik ta suma, kurią privalo įmokėti už akcijas. Jeigu uždarosios akcinės bendrovės (toliau – *UAB*) veiklos tikslas – verslo organizavimas ar kitoks privačių interesų tenkinimas siekiant gauti pelno, lieka neįgyvendintas, o bendrovė negauna pelno, o patiria nuostolių, tai šios bendrovės akcininkai rizikuoja prarasti tik tą sumą, kurią sumokėjo už akcijas, formuodami įstatinį kapitalą. Be to, įstatymai nenustato kažkokių išskirtinių normų tais atvejais, kai egzistuoja vienintelis akcininkas. UAB nuosavybė – tai turtas, kurį sudaro akcinis kapitalas ir kitas turtas, įneštas pačių savininkų, pasiskolintas iš kitų kreditorių arba uždirbtas naudojant turtą, kuriuo tam tikru momentu disponavo bendrovė. Tačiau akcininkų nuosavybe laikytinas tik toks turtas, kuris jiems lieka, patenkinus visų kitų kreditorių reikalavimus, gražinus skolas. Taip pat negalima teigti, kad nėra šios nusikalstamos veikos sudėties, kai yra vienintelis akcininkas,

⁵⁶ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2004 m. rugsėjo 14 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-451/2004.

kuris ir pats pasisavino tam tikrą turtą, nes lyg niekas ir nepatiria žalos. Bet šiuo atveju pamirštami sąžiningi kreditoriai, kurių teisų užtikrinimui kyla pavojus⁵⁷.

Užsienio valstybėse galima rasti šiek tiek įvairesnių dalyko požymių turto pasisavinimo arba iššvaistymo sudėtyse. Pavyzdžiui, Estijoje pasisavinimo (angl. *embezzlement*) dalyku laikomas kilnojamas turtas⁵⁸, Šveicarijos baudžiamajame kodekse pasisavinimo (angl. *misappropriation*) dalyku nurodyta kilnojamas turtas bei turtinės teisės⁵⁹, o Rusijoje turto pasisavinimo arba iššvaistymo (angl. *misappropriation or embezzlement*) dalyku laikomas tiesiog svetimas turtas⁶⁰.

Apibendrinant visą šiame poskyryje analizuotą baudžiamąjį įstatymą, baudžiamosios teisės literatūrą, teismų praktiką galima teigti, kad turto pasisavinimo ir iššvaistymo sudėtis sieja dar vienas panašumas – toks pats objektas. Vieningo objekto apibūdinimo nėra, tačiau pripažįstama, kad turto pasisavinimo ir iššvaistymo sudėtyse yra kėsinamasi į tokį patį teisinį gėrį. Kitas panašumas yra tai, kad abiejų šių veikų dalyku yra pripažįstama svetimas turtas bei turtinės teisės. Tai patvirtina ir nagrinėta teismų praktika, kur skirtingose bylose (turima omenyje atskiras turto pasisavinimo ir iššvaistymo bylas) minėtų nusikalstamų veikų dalykas apibūdinamas tokiais pačiais požymiais.

2.2. Turto pasisavinimo ir turto iššvaistymo objektyvioji pusė

Siekiant tinkamai ir išsamiai išanalizuoti, kokie yra turto pasisavinimo ir iššvaistymo objektyviosios pusės požymiai, bei koks yra santykis tarp šių dviejų minėtų nusikalstamų sudėties požymių būtent objektyviosios pusės aspektu, reikia bendrai paminėti, kas tai per elementas yra objektyvioji pusė bei kokie bendrieji požymiai.

Objektyvioji nusikalstamos veikos pusė – tai išorinė pavojingo kėsinimosi, kuriuo pažeidžiami baudžiamojo įstatymo saugomi teisiniai gėriai, pasireiškimo pusė⁶¹. Iš esmės trumpai tariant tai yra tai, kuo būtent realybėje turi pasireikšti asmens padaryta veika, kad ji būtų pripažinta nusikalstama. Objektyviąją nusikalstamos veikos pusę apibūdinantys

⁵⁷ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2014 m. spalio 28 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-407/2014.

⁵⁸ Penal Code of Estonia (neoficialus vertimas). [interaktyvus; žiūrėta 2016 m. vasario 20 d.]. Prieiga per internetą:

<http://www.legislationline.org/download/action/download/id/4707/file/Estonia_Penal%20Code_am2013_en.pdf>.

⁵⁹ Criminal Code of the Swiss Confederation. [interaktyvus; žiūrėta 2016 m. kovo 9 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.legislationline.org/download/action/download/id/5686/file/Swiss_CC_1937_am2014_en.pdf>.

⁶⁰ The Criminal Code Of The Russian Federation. [interaktyvus; žiūrėta 2016 m. sausio 21 d.]. Prieiga per internetą:

<http://www.legislationline.org/download/action/download/id/4247/file/RF_CC_1996_am03.2012_en.pdf>.

⁶¹ ABRAMAVIČIUS, A., et al. *Baudžiamoji teisė*. Bendroji dalis: vadovėlis. Vilnius: Eugrimas, 2001, p. 170.

požymiai yra: veika (veikimas arba neveikimas), padariniai (senesnėje teisinėje literatūroje kartais įvardijama ir kaip pasekmės), priežastinis ryšys tarp veikos ir padarinių, veikos padarymo laikas, vieta, būdas, įrankiai, priemonės ir kitos aplinkybės⁶². Visi šie išvardyti požymiai nebūtinai būna kiekvienos nusikalstamos veikos sudėtyje. Būtinasis požymis yra tik vienas – tai veika⁶³.

Trumpai aptarus bendruosius objektyviosios pusės požymius, galima analizuoti, kokie požymiai būdingi konkrečiai turto pasisavinimo ir turto iššvaistymo objektyviosios pusės elementams bei kokius panašumus ir skirtumus galima išvelgti lyginant minėtų nusikalstamų veikų objektyviosios pusės požymius. Pirmiausia, kaip ir nagrinėjant kitus turto pasisavinimo bei iššvaistymo požymius, reikia analizuoti tai, ką nurodo baudžiamajame įstatyme įtvirtintos šių veikų sudėty. BK 183 str. 1 d., kuris įtvirtina turto pasisavinimo sudėtį, parašyta „Tas, kas pasisavino jam patikėtą ar jo žinioje buvusį svetimą turtą ar turtinę teisę<...>“, o BK 184 str. 1 d. nurodo „Tas, kas iššvaistė jam patikėtą ar jo žinioje buvusį svetimą turtą ar turtinę teisę <...>“. Vien lyginant šias dvi straipsnio ištraukas, galima matyti skirtumą veikos požymyje. Turto pasisavinimas pasireiškia:

- 1) pasisavinant svetimą turtą; arba
- 2) pasisavinant svetimą turtinę teisę.

Turto iššvaistymas taip pat gali pasireikšti dvejomis veikomis, bet jau kitokiomis nei turto pasisavinimas:

- 1) iššvaistant svetimą turtą; arba
- 2) iššvaistant svetimą turtinę teisę.

Kaip matyti esminis skirtumas yra žodžiai „pasisavinimas“ ir „iššvaistymas“. Deja, bet įstatymas nenurodo, kuo būtent pasireiškia pasisavinimas ir iššvaistymas, todėl reikia pažvelgti kaip šie veikos požymiai apibūdinami literatūroje. Dabartinės lietuvių kalbos žodynas pasisavinimą apibūdina kaip paėmimą į savo nuosavybę kaip savą. O štai iššvaistymo sąvoką apibūdina kaip be reikalo išleisti, išleisti⁶⁴. Jau vien iš tokių sąvokų apibrėžimų galime išvelgti, kad pasisavinti daugiau siejasi su tuo, kai tam tikra nuosavybė paverčiama nuosava, o iššvaistymas, kai ta nuosavybė kažkur bereikalingai išleikiama. Tačiau tai tik sąvokų apibrėžimai, kurie nepaaiškina kaip konkrečiai šios veikos pasireiškia.

Pagal BK 183 str. komentarą, turto pasisavinimas yra tokie veiksmai, kuriais kaltininkas patikėtą ar esantį jo žinioje turtą neteisėtai, neatlygintinai paverčia savo turtu

⁶² ABRAMAVIČIUS, A., et al. *Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso komentaras*. Bendroji dalis. Pirmas tomas. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2004, p. 26.

⁶³ ABRAMAVIČIUS, A., et al. *Baudžiamoji teisė*. Bendroji dalis: vadovėlis. Vilnius: Eugrimas, 2001, p. 170.

⁶⁴ Dabartinės lietuvių kalbos žodynas. [interaktyvus; žiūrėta 2016 m. kovo 17 d.]. Prieiga per internetą: <<http://dz.lki.lt/search/>>.

(užvaldo)⁶⁵. Neteisėtumas reiškia, jog nebuvo laikomasi nustatytos turto ar turtinės teisės patikėjimo ar disponavimo tvarkos, buvo pažeistos esminės turto ar turtinės teisės patikėjimo ar buvimo žinioje sąlygos, turto ar turtinės teisės savininko ar teisėto valdytojo interesai ir taip jam padaryta žala, o neatlygintinumas – kai kaltininkas jam patikėtą ar jo žinioje buvusį turtą ar turtinę teisę paverčia savo turtu ar turtine teise, tačiau turto ar turtinės teisės savininkui ar teisėtam valdytojui už šį turtą ar turtinę teisę nėra atlyginama arba atlyginama aiškiai neteisingai⁶⁶.

Baudžiamosios teisės doktrinoje teigiama, kad paprastai turto pasisavinimas padaromas aktyviais įvairiais veiksmais, kurių konkretus turinys priklauso nuo pasisavinamų daiktų fizinių savybių, turto apskaitos ypatumų, apsaugos, tikslinės paskirties, buvimo vietos. Tačiau neatmetama ir tai, kad pasisavinimas gali pasireikšti ir neveikimu. Nusikalstamas neveikimas pasireiškia tuo, kad kaltininkas nevykdo pareigos atsiskaityti su nukentėjusiuoju. Tam, kad pasisavintų bet kurį jam patikėtą ar esantį žinioje kilnojamąjį daiktą, kuriam nereikalinga teisinė registracija, kaltininkui užtenka tokį daiktą paimti ir perkelti erdvėje, kad po to galėtų jį valdyti, naudotis ir disponuoti kaip nuosavu. Jei pasisavinamas nekilnojamas arba kilnojamas daiktas, kuriam reikalinga teisinė registracija, kaltininkas turi juridiskai pakeisti nuosavybės teisės subjektą. Jeigu tokia teisė yra neišforminama, tai veika bus nebaigta, kadangi kaltininkas galės tik valdyti, naudoti tokį daiktą, bet juo nedisponuoti⁶⁷. Turtinės teisės pasisavinimu tame pačiame komentare apibūdinami tokie veiksmai, kai kaltininkas pasisavina teisę, kuria kaltininkui suteikiama galimybė gauti svetimą turtą arba juo naudotis kaip savu, arba juo disponuoti. Tokiems atvejams priskiriama ir tai, kada kaltininkas pasisavina svetimą teisę į turtą, kuris bus sukurtas ateityje, arba teisę, kuri atleidžia kaltininką nuo turtinių prievolių⁶⁸. Pastebėtina, kad kalbant apie turtinės teisės pasisavinimą, neminima tai, kad ji gali būti pasisavinta neveikimu. D. Bukelienė neišskiria turto ir turtinių teisių atskirai ir teigia, kad tiesiog pats pasisavinimas dažniausiai vykdomas aktyviai, bet galimas ir neveikimas, tačiau labiau tai derėtų vadinti kaip sąmoningo tam tikrų privalomų pareigų neatlikimo, o ne tiesiog „nieko nedarymu“⁶⁹. O. Fedosiuk teigia, kad reikia atsižvelgti ne į fizinį, o juridinį užvaldymą, todėl turtinių teisių pasisavinimas bus

⁶⁵ ABRAMAVIČIUS, A., et al. Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso komentaras. Specialioji dalis. Antras tomas. Vilnius: VĮ Registrų centras, 2009, p. 346.

⁶⁶ Lietuvos Aukščiausiasis Teismas. 2015 m. kovo 19 d. Teismų praktikos turto pasisavinimo ir iššvaistymo baudžiamosiose bylose apžvalga (BK 183 ir 184 straipsniai). Teismų praktika Nr. 42.

⁶⁷ ABRAMAVIČIUS, A., et al. Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso komentaras. Specialioji dalis. Antras tomas. Vilnius: VĮ Registrų centras, 2009, p. 345-347.

⁶⁸ *ibidem*, p. 345-347.

⁶⁹ BUKELIENĖ, Dalia. Baudžiamoji atsakomybė už turto pasisavinimą ir turto iššvaistymą (teoriniai ir praktiniai aspektai). Vilnius: Eugrimas, 2008, p. 96.

baigtas, kai atsiras sandorio teisiniai padariniai⁷⁰. Šis reikalavimas siejasi su prieš tai išsakytu reikalavimu dėl nekilnojamų daiktų bei daiktų, kuriems reikalinga registracija. Fizinis ir juridinis turto užvaldymas užsienio literatūroje dar vadinamas ir dinaminio ir statinio užvaldymu. Dinaminė – kai daiktas užvaldomas fiziškai, o statinis, kai kaltininkas jau visiškai įgyja galimybę turtu naudotis ir disponuoti juo kaip savo nuosavu turtu⁷¹.

Nagrinėjant turto pasisavinimo objektyviosios pusės požymį – veiką, aktualu paminėti ir anksčiau minėtą 2015 m. kovo 19 d. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo teismų praktikos apžvalgą turto pasisavinimo ir turto iššvaistymo baudžiamosiose bylose, kurioje aptarta ir turto pasisavinimo objektyvioji pusė. Praktikoje teigiama, kad pagal BK 183 straipsnį atsakotas, kas pasisavino jam patikėtą ar jo žinioje buvusį svetimą turtą ar turtinę teisę. Objektyvieji turto pasisavinimo požymiai – 1) turto ar turtinės teisės pasisavinimas, 2) turto ar turtinės teisės pasisavinimas – BK 183 straipsnio dispozicijoje suformuluoti kaip alternatyvūs, todėl baudžiamajai atsakomybei kilti pakanka, kad būtų padaryta bent viena iš nurodytų veikų⁷². Konkrečiai teismų praktikoje nenurodoma kaip būtent pasireiškia turto pasisavinimas arba turtinės teisės pasisavinimas, t.y., kokie tai veiksmai, todėl reikia analizuoti atskirus atvejus. Pavyzdžiui, vienoje byloje asmuo buvo nuteistas už turto pasisavinimą, kadangi dirbdamas vadybininku-pardavėju, būdamas atsakingas už įmonės prekes parduotuvėje, pagalbinėse patalpose ir darbą su kasos aparatu, grynųjų pinigų priėmimą ir jų įtraukimą į apskaitą, neįnešė ir neįtraukė į apskaitą priimtų grynųjų pinigų gautų iš pirkėjų, o įsidėjo pinigus į savo kišenę. Būtent šis momentas buvo pripažintas faktiniu pasisavinimu – įsidėjęs pinigus į kišenę, ji ėmė su turtu elgtis kaip su nuosavu ir įgijo realią galimybę juo laisvai disponuoti, naudotis⁷³. Kitas pavyzdys kelia klausimus dėl pasisavinimo baigtumo, kadangi buvo minėta, jog doktrinoje daiktai, reikalaujantys teisinės registracijos, bus pasisavinti tik esant juridiniams teisės turėtojo pakeitimo užfiksavimui, jei to nėra – tai pasikėsinimas pasisavinti. Bet štai vienoje byloje asmuo buvo dėl to, kad susitarė atlikti automobilio restauracijos darbus, bet automobilio teisėtam jo savininkui negražino. Teismai nustatė, kad tam tikru momentu kaltinamasis, viršydamas jam suteiktus įgaliojimus turto atžvilgiu ir pažeisdamas turto savininko valią, pradėjo elgtis su jam patikėtu automobiliu kaip su savo turtu,

⁷⁰ MILINIS, A., et al. *Lietuvos baudžiamoji teisė*. Specialioji dalis. Pirmoji knyga: vadovėlis. Vilnius: Justitia, 2013, p. 396-397.

⁷¹ Бойцов, А.И. *Преступления против собственности*. Санкт-Петербург, 2002, p. 267. Iš: BUKELIENĖ, Dalia. *Baudžiamoji atsakomybė už turto pasisavinimą ir turto iššvaistymą (teoriniai ir praktiniai aspektai)*. Vilnius: Eugrimas, 2008, p. 96.

⁷² Lietuvos Aukščiausiasis Teismas. *2015 m. kovo 19 d. Teismų praktikos turto pasisavinimo ir iššvaistymo baudžiamosiose bylose apžvalga (BK 183 ir 184 straipsniai)*. *Teismų praktika Nr. 42*.

⁷³ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2015 m. sausio 27 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-19-697/2015.

pasivieno jį ir atėmė savininko galimybę disponuoti jam priklausančiu turtu⁷⁴. Nors byloje neužsiminama apie baigtumą, bet klausimą kelia tai, jog pagal Motorinių transporto priemonių ir jų priekabų registravimo taisyklių 75 str. 1d. įregistruotų transporto priemonių registravimo duomenys keičiami pasikeitus transporto priemonės valdytojui⁷⁵. Tai reiškia, kad šioje byloje pasisavinimas buvo pripažintas baigtu, nors nebuvo juridiskai įregistruotas, t.y. pakeistas automobilio savininkas. Tokia praktika paneigia anksčiau minėtą doktrinos nuostatą, kad teisės neįforminimas reiškia nebaigtumą. Baigtumo momentu praktikoje laikoma, kai kaltininkas įgyja galimybę turtą valdyti ir (ar) juo naudotis ir (ar) disponuoti savo nuožiūra, o svetimos turtinės teisės pasisavinimo baigtumas sietinas su atitinkamo juridinio fakto įtvirtinimo momentu, kai kaltininkas juridiskai tampa turtinės teisės turėtoju nepriklausomai nuo to, ar jis ją įgyvendino⁷⁶. Iš tokios formuluotės galima matyti, kad tam, jog pasisavinimas būtų baigtas nėra reikalingi visi kriterijai: valdymas, naudojimas, disponavimas. Praktikoje šie kriterijai pateikiami kaip alternatyvūs. Kiti dažai pasitaikantys atvejai, kai yra sudaromi sandoriai tarp įmonių dėl neva suteiktų paslaugų, ar prekių, nors iš tiesų gauti pinigai yra išgryninami ir tokiu būdu kaltininkai juos pasisavina⁷⁷. Tarkime UAB „A“ direktorius perveda pinigus UAB „B“ už neva suteiktas paslaugas, nors iš tiesų tokių nebuvo ir žino, kad iš tiesų UAB „B“ jokios veiklos nevykdo. Gauti pinigai UAB „B“ išgryninami ir grįžta į UAB „A“ direktoriaus rankas. Taip pat praktikoje pasisavinimu laikomi atvejai, kai įmonės vardu mokama už savo asmeniniams poreikiams įsigytas prekes, paslaugas⁷⁸. O štai nusikalstamas neveikimas turto ar turtinės teisės pasisavinime gali pasireikšti tuo, kad kaltininkas nevykdo pareigos atsiskaityti su nukentėjusiuoju⁷⁹.

Taigi, iš pateiktos baudžiamojo įstatymo, literatūros bei teismo praktikos analizės galima teigti, kad objektyviai turto pasisavinimas reiškiasi neteisėtu, neatlygintinu kaltininkui patikėto ar jo žinioje buvusio svetimo turto ar turtinės teisės pavertimu savo turtu ar turtine teise. Doktrinoje teigiama, kad kaltininkas turi įgyti teisę naudoti, valdyti ir disponuoti turtu ar turtine teise, o praktikoje pasisavinimas suprantamas paprasčiau, pasisavinimas bus

⁷⁴ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2015 m. sausio 13 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-132-788/2015.

⁷⁵ Motorinių transporto priemonių ir jų priekabų registravimo taisyklės, patvirtintos Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministro 2014 m. birželio 30 d. įsakymo Nr. 1V-445. *Teisės aktų registras*, 2014, Nr. 9333.

⁷⁶ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2012 m. gegužės 8 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-P-78/2012.

⁷⁷ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2012 m. gegužės 8 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-P-78/2012; Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2014 m. sausio 21 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-138/2014; Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2014 m. sausio 21 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-138/2014; Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2013 m. spalio 15 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-401/2013.

⁷⁸ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2012 m. balandžio 10 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-187/2012.

⁷⁹ Šiaulių apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2011 m. birželio 15 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-105-64-2011.

laikomas, kai kaltininkas galės naudoti arba valdyti, arba disponuoti turtu ar turtine teise pagal savo nuožiūrą. Svarbu, kad tai būtų neteisėta ir neatlygintina.

Prieš tai, analizuojant BK 184 str. 1d. (turto iššvaistymo) dispoziciją jau buvo nustatyta, kad šios nusikalstamos veikos objektyviosios pusės elemento požymį veika apibūdina dvi veikos: turto iššvaistymas arba turtinės teisės iššvaistymas. Vėlgi, reikia išsiaiškinti kaip iššvaistymo pasireiškimas apibūdinamas baudžiamosios teisės doktrinoje. Štai komentuodama 184str. 1 d. A. Drakšienė nurodo, kad turto iššvaistymas yra neteisėtas ir neatlygintinas kaltininkui patikėto ar esančio jo žinioje turto perdavimas, dovanojimas, suvartojimas ar kitoks jo perleidimas tretiesiems asmenims. Taip pat paminima, kad veika gali būti padaryta tiek veikimu, tiek neveikimu. Neteisėtu turto perleidimu bus laikoma, jei perleidimas yra padaromas nesilaikant nustatytos turto perleidimo tvarkos, kuri dažniausiai nustatoma norminiais aktais, o esant sutartiniams santykiams – bendru susitarimu. Turtinės teisės iššvaistymu laikoma patikėtos turtinės teisės perleidimas tretiesiems asmenims, paprastai susijęs su dokumentiniu turtinės teisės pakeitimu⁸⁰. Tokios pozicijos laikosi ir E. Sinkevičius su O. Fedosiuk⁸¹.

Kaip ir su prieš tai nagrinėtu turto pasisavinimu, taip ir su turto iššvaistymu kyla klausimas, ar tik turto iššvaistymas galimas veikimu, ar veikimu gali būti padaromas turtinės teisės iššvaistymas. D. Bukelienė teigia, kad ir turto iššvaistymas gali būti padaromas veikimu, neišskirdama atskirai dalyko, kuris iššvaistomas. Tačiau ji iškelia svarbų klausimą dėl turto iššvaistymo neveikimu, kadangi pardavimas, dovanojimas ar bet koks kitoks perleidimas tretiesiems asmenims reikalauja tam tikrų aktyvių asmens veiksmų⁸². Tačiau tokią nuomonę būtų galima paneigti tuo, jog kartais dėl tam tikrų nevykdymo, turto iššvaistymas pagal BK 184 str. 4 d. gali būti padaromas ir neatsargiai. Išsamiau kaltės forma bus nagrinėjama analizuojant subjektyviosios pusės požymius, tačiau šiuo atveju kaltės forma reikšminga aiškinantis, ar turto iššvaistymas gali būti padaromas neveikimu. Pavyzdžiui, kaltininkas nevykdo tam tikrų įpareigojimų (kas siejasi su neveikimu) pats nesuvokdamas, kad jis pakenks svetimam turtui ar turtinei teisei, gali padaryti turto iššvaistymą neatsargiai. Taigi, tai pagrindžia, kad neveikimas įmanomas ir turto iššvaistymo atveju.

⁸⁰ ABRAMAVIČIUS, A., et al. *Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso komentaras*. Specialioji dalis. Antras tomas. Vilnius: VĮ Registrų centras, 2009, p. 355.

⁸¹ SINKEVIČIUS, Edvardas. *Neteisėtas banko kredito gavimas arba panaudojimas ir jų kvalifikavimas*. Vilnius: Lietuvos teisės universitetas, 2002, p. 149-150; FEDOSIUK, Oleg. Paskaitų skaidrės. Baudžiamoji teisė (specialioji dalis). Nusikaltimai ir baudžiamieji nusižengimai nuosavybei, turtinėms teisėms ir turtiniams interesams. LR BK XXVIII SKYRIUS. 3 dalis (BK 183-184, 187-188, 189 str.). 13 skaidrė. [interaktyvus; žiūrėta 2016 m. kovo 20 d.]. Prieiga per internetą: <https://www.mruni.eu/mru_lt_dokumentai/katedros/baudziamosios_teises_katedra/paskaitos/Nusik_turtui_3.pt>.

⁸² BUKELIENĖ, Dalia. *Baudžiamoji atsakomybė už turto pasisavinimą ir turto iššvaistymą (teoriniai ir praktiniai aspektai)*. Vilnius: Eugrimas, 2008, p. 100.

O. Fedosiuk išvaistymo pasireiškimą apibūdina taip pat – kad tai susiję su perleidimu tretiesiems asmenims be jokio užvaldymo net ir trumpam laikui. Papildydamas jis teigia, kad daiktų iššvaistymas yra aiškus ir nesudėtingas, o daugiau komplikotas turtinių teisių iššvaistymas. Jis teigia, kad turtinės teisės iššvaistymas, kaip ir turto pasisavinimas pasireiškia išėmimu iš teisėto turėtojo aktyvų, bet šis išėmimas pasireiškia būtent trimis būdais:

- 1) perleidžiant turtine teisę kitiems asmenims;
- 2) juridškai panaikinant turtinę teisę;
- 3) sunaikinant realią turtinės teisės vertę, kai ji nenustojus juridškai egzistavusi, tampa beverte.

Prie pirmojo būdo jis priskiria svetimų nekilnojamo turto, vertybinių popierių perleidimą⁸³. Kitoje publikacijoje pamini ir tai, kad tokie atvejai, kai perleidžiamas nekilnojamas turtas ar vertybiniai popieriai, kartais teismų praktikoje būna įvardyti kaip svetimo turto iššvaistymas, o ne turtinių teisių⁸⁴.

Teismų praktikoje kaip ir turto pasisavinimo atveju, turto iššvaistymo objektyvieji požymiai – 1) turto išvaistymas ar 2) turtinės teisės iššvaistymas – BK 184 straipsnio dispozicijoje suformuluoti kaip alternatyvūs⁸⁵. Tačiau pastebėtina, kad nėra vienodos nuomonės dėl turto iššvaistymo neveikimu. Pavyzdžiui vienoje iššvaistymo byloje Šiaulių apygardos teismas išteisino asmenį, kadangi jo veika pasireiškė neveikimu, būtent – nenurašydamas kaip netinkamą naudoti, prarasdamas ir neperduodamas bankrutuojančių įmonių turtą bankroto administratorės įgaliotam asmeniui. Teismas išteisinimą grindė tuo, kad BK 184 straipsnyje numatyta nusikalstama veika gali būti padaroma tik veikimu, t. y. kaltinamasis svetimą patikėtą turtą iššvaistyti gali tik aktyviais veiksmais neteisėtai jį perleisdamas tretiesiems asmenims⁸⁶. Kad turto iššvaistymas gali būti padaromas neveikimu galima rasti Lietuvos Apeliacinio Teismo sprendime, kur tai nėra tiesiogiai pasakyta, tačiau iš bendro nutarties motyvuojamosios dalies turinio galima teigti, kad teismas pripažįsta ir neveikimą kaip iššvaistymo pasireiškimą⁸⁷.

Kalbant apie tai kaip konkrečiai pasireiškia iššvaistymas taip pat reikia analizuoti

⁸³ MILINIS, A., et al. *Lietuvos baudžiamoji teisė*. Specialioji dalis. Pirmoji knyga: vadovėlis. Vilnius: Justitia, 2013, p. 400.

⁸⁴ FEDOSIUK, Oleg. Patikėtos svetimos turtinės teisės pasisavinimo ir iššvaistymo samprata. *Jurisprudencija*, 2008, t. 11(113), p. 79.

⁸⁵ Lietuvos Aukščiausiasis Teismas. 2015 m. kovo 19 d. *Teismų praktikos turto pasisavinimo ir iššvaistymo baudžiamosiose bylose apžvalga (BK 183 ir 184 straipsniai)*. *Teismų praktika Nr. 42*.

⁸⁶ Šiaulių apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2014 m. kovo 27 d. nuosprendis baudžiamajoje byloje Nr. 1-12-309/2014.

⁸⁷ Lietuvos apeliacinio teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2013 m. birželio 19 d. nutartis baudžiamajoje byloje Nr. 1N86/2013; Lietuvos apeliacinio teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2005 m. spalio 3 d. nuosprendis baudžiamajoje byloje Nr. 1A-452.

atskirus atvejus. Pirmiausia, kalbant apie turtinės teisės iššvaistymą, tai laikoma tokie būdai, kai pavyzdžiui, laiku nerealizuojama, patvirtinant fiktyvų prievolės įvykdymą, nemokamai suteikus teisę dalyvauti lošimuose⁸⁸. Pastarasis atvejis yra iš jau minėtos konkrečios turto iššvaistymo bylos, kur darbuotoja buvo kaltinama iššvaisčiusi turtinę teisę – suteikė teisę klientui dalyvauti lošime, nors jis už tai nesumokėjo⁸⁹. Dažniausiai teismų praktikoje iššvaistymo atvejai fiksuojami, kai turtas ar turtinės teisės tiesiog būna nei užfiksuotos įmonės buhalterinėje apskaitoje, nei panaudotos pagal paskirtį, dėl ko nežinia, kas įvyko su turtu ar turtinėmis teisėmis⁹⁰. Taip pat teismų praktikoje yra pabrėžiama, kad iššvaistymas būtent yra siejamas su turto ar turtinės teisės perleidimu tretiesiems asmenims be jokio užvaldymo bent trumpam momentui⁹¹. Toks atskyrimo kriterijus yra suprantamas teoriškai, tačiau praktiškai jis ir kelia daugiausiai problemų – būtent kaip nustatyti, ar užvaldymas buvo ar nebuvo. Kaip pavyzdį galima pateikti bylą, kur šis klausimas buvo nagrinėjamas, įmonės vadybininkė nuteista už svetimo turto pasisavinimą, o ji tokį nuosprendį apskundė, teigdama, jog ji turtą iššvaistė. Konkrečiai ji buvo kaltinama tuo, jog būdama įmonės, kuri teikia mobiliąsias paslaugas, būdama vadybininke, sudarė fiktyvias sutartis su klientais, tokiu būdu gavo mobiliuosius telefonus ir taip juos pasisavino. Vėliau ji šiuos telefonus perdavė kitam asmeniui. Teismas kasacinį skundą atmetė ir nurodė, kad turto pasisavinimas yra savarankiška ir atskirai kvalifikuojama nusikalstama veika, kuri negali peraugti į turto iššvaistymą, nes skiriasi šių veikų baigtumo momentai. Nors kaltininkė ir perdavė telefonus kitam asmeniui, nes prieš perduodama turtą ji jau turėjo realią galimybę elgtis su šiuo turtu pagal savo valią (ji turtą buvo užvaldžiusi trumpam momentui)⁹². Kitas atvejis, kai buvo nagrinėjamas užvaldymo klausimas buvo, kai kaltininkas neteisėtai teikdavo itin dideles paskolas ir teigė, kad tokiu būdu jis turtą iššvaistė, bet nepasisavino, kadangi turto jis neužvaldydavo, tačiau byloje buvo pakankamai aplinkybių, kurios patvirtino, kad jis turėjo realią galimybę valdyti gautas paskolas, kas reiškė, jog jis pasisavintino banko turtą⁹³. Dar viena situacija buvo kitoje byloje, kur darbuotojas iš įmonės sąskaitos bankomate išėmė pinigus, kurių dalį vėliau įnešė į įmonės kasą, tačiau buvo nustatytas trūkumas. Nuteistasis teigė, kad jo veika turi būti kvalifikuojama kaip iššvaistymas, tačiau teismas aiškiai nurodė,

⁸⁸ Lietuvos Aukščiausiasis Teismas. 2015 m. kovo 19 d. *Teismų praktikos turto pasisavinimo ir iššvaistymo baudžiamosiose bylose apžvalga (BK 183 ir 184 straipsniai)*. *Teismų praktika* Nr. 42.

⁸⁹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2015 m. kovo 17 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-7-182-139/2015.

⁹⁰ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2007 m. vasario 6 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-85/2007.

⁹¹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2006 m. gegužės 30 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-330/2006.

⁹² Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2006 m. gegužės 30 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-330/2006.

⁹³ Lietuvos apeliacinio teismo 2015 m. rugsėjo 23 d. nuosprendis, priimta baudžiamojoje byloje Nr. 1A-78-449/2015.

kad kaltininkas išėmęs pinigus iš sąskaitos jau turėjo galimybę elgtis su jais savo nuožiūra⁹⁴.

Kalbat apie turto pasisavinimą minėta, kad turto pasisavinimu laikomi ir atvejai, kai kaltininkas įgyja ar gauna paslaugas, kurias padengia nukentėjusiojo sąskaita, tačiau iš iššvaistymo byloje galima rasti atvejų, kai panaši situacija kvalifikuojama kaip turto iššvaistymas. Štai vienoje byloje asmuo naudojosi mobiliojo telefono kortelėmis savo reikmėms, tačiau sąskaitas apmokėdavo įmonė, kurioje jis dirbo. Tai buvo pripažinta kaip iššvaistymas⁹⁵. Tokia situacija diskutuotina, kadangi kaltininkas kaip ir turto neįgyja, jo neužvaldo, o išleidžia turtą ne įmonės reikmėms, tačiau sutiktina, kad tai labiau atitinką pasisavinimo sudėtį. Galima argumentuoti tuo, kad kaltininkas pasisavina telefono korteles (jas naudoja neteisėtai ir neatlygintinai savo reikmėms), kurios priklauso įmonei.

Taip pat teismų praktikoje laikomasi to, kad tais atvejais, kai bendrovės vadovas ar kitas administracijos atstovas iš bendrovės kasos paima ir panaudoja pinigus neaiškiems tikslams ir, nesilaikydamas buhalterinės apskaitos taisyklių, nepateikia išlaidas pagrindžiančių dokumentų, tokie pastarųjų veiksmai vertinami kaip patikėto ar žinioje esančio svetimo turto pasisavinimas arba iššvaistymas⁹⁶. Tokia nuostata neišsprendžia klausimo, kuri nusikalstama veika inkriminuotina, tačiau iš nagrinėto atvejo teismas pasirinko iššvaistymą, kadangi nebuvo jokių duomenų apie tai, kad kaltininkas būtų turtą pasisavinęs⁹⁷.

Iš tokios teismų praktikos galima daryti išvadą, kad tuo atveju, kai nukentėjusysis praranda turtą ar turtines teises, ir nėra jokių duomenų pagrindžiančių, kad asmuo, kuriam jos buvo patikėtos ar esančios jo žinioje, jų neužvaldė net ir trumpam momentui – bus kvalifikuojama kaip iššvaistymas. Jeigu turtas ar turtinė teisė buvo pasisavinta net ir trumpiausiam laikotarpiui, t.y. kaltininkas įgijo teisę naudotis ar valdyti, ar disponuoti tuo turtu ar turtine teise, nepaisant to, kokie buvo jo tolimesni veiksmai, jo veika bus kvalifikuojama kaip pasisavinimas. Šis kriterijus skiriasi nuo to kaip šios veikos atskiriamos doktrinoje. Tiksliau, kriterijumi laikomas tas pats faktas, jog iššvaistyme turtas neužvaldomas net ir trumpam laikui, nors užvaldymo samprata skiriasi, tačiau doktrinoje tam, kad užvaldymas būtų baigtas, jis turi atitikti visus šiuos požymius: kaltininkas įgyja teisę naudotis, valdyti bei disponuoti svetima turtine teise ar turtu. Kitas svarbus kriterijus – pasisavinimo ir iššvaistymo neteisėtumas ir neatlygintinumas – aiškinamas taip pat.

⁹⁴ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2012 m. liepos 9 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-385/2012.

⁹⁵ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2014 m. lapkričio 11 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-428/2014.

⁹⁶ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2009 m. vasario 17 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-61/2009.

⁹⁷ Klaipėdos apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2014 m. spalio 16 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-290-255-2014.

Įdomu paanalizuoti ir tai, kaip objektyvioji pusė požymis – veika – pasireiškia užsienio valstybių nustatytose turto pasisavinimo ir iššvaistymo sudėtyse, kokius galima įžvelgti skirtumus. Pirma reikia pažymėti tai, kad palyginti gana sunku dėl to, jog daugumos Europos valstybių baudžiamuosiuose įstatymuose įtvirtina viena sudėtis, kuri dažniai įvardijama anglišku terminu *embezzlement*, kuris verčiant gali reikšti, tiek pasisavinimo, tiek iššvaistymo sąvoką, todėl vienintelis kelias yra analizuoti pačią sudėties konstrukciją ir vertinti atitikimą pasisavinimo, iššvaistymo požymiams. Štai Jungtinių Amerikos Valstijų literatūroje, *embezzlement* apibūdinamas kaip svetimo, patikėto turto pasisavinimas arba netinkamas turto tyčinis panaudojimas (tai galima vertinti kaip tyčinį iššvaistymą)⁹⁸. Pavyzdžiui, Lenkijos baudžiamojo kodekso 284 straipsnyje įtvirtinta pasisavinimo sudėtis, kurioje objektyvioji pusė pasireiškia tik pasisavinimu. Atsakomybė kyla, kai pasisavinamas turtas, turtinė teisė arba patikėtas kilnojamasis turtas. Čia nėra požymių, kurie būtų susiję su iššvaistymu⁹⁹. O štai Suomijos baudžiamojo kodekso 28 skyriaus 4 skirsnyje numatyta sudėtis anglišku terminu *embezzlement*, tačiau sudėties turinys labiau atitinka pasisavinimą, kadangi objektyvioji pusė šios veikos pasireiškia tuo, kad kaltininkas pasisavina nematerialųjį ar kilnojamąjį turtą, kurį jis turi teisę valdyti¹⁰⁰. Panašiai yra ir su Serbija, kurioje nusikaltimas įvardijamas *embezzlement*. Šiuo atveju veika pasireiškia tuo, kad pirmiausia kaltininkas pasisavina svetimą turtą ir tada su juo atlieka veiksmus (pavyzdžiui, iššvaisto). Taigi, pasisavinimas kaip pirmasis iššvaistymo etapas¹⁰¹. Kalbant apie valstybių grupę, kurios numato vieną sudėtį, bet objektyvioji pusė pasireiškia skirtingomis formomis, t. y. pasisavinimu arba iššvaistymu. Viena iš tokių valstybių yra Rusija, kurios baudžiamojo kodekso 160 straipsnyje nustatyta atsakomybė už pasisavinimą arba iššvaistymą (angl. *misappropriation or embezzlement*), kurie pasireiškia patikėto turto grobimu¹⁰². Kita valstybė, kuri iššvaistymą ir pasisavinimą įvardijus kaip atskiras veikos pasireiškimo formas yra Baltarusija, kurios 91 straipsnis (angl. *stealing of property by appropriation*,

⁹⁸ *American criminal law review (notes)*. Vol. 22, Issue . 1981, p. 385. [interaktyvus; žiūrėta 2016 m. sausio 19 d.]. Prieiga per internetą: <<http://heinonline.org/HOL/PDFsearchable?handle=hein.journals/amcriml19&collection=journals§ion=31&id=388&print=section§ioncount=2&ext=.pdf&from=qrcode>>.

⁹⁹ *The Penal Code of Poland*. [interaktyvus; žiūrėta 2016 m. sausio 20 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.legislationline.org/download/action/download/id/4172/file/Polish%20PC%201997_am%202003_en.pdf>.

¹⁰⁰ *Criminal Code of the Republic of Finland*. [interaktyvus; žiūrėta 2016 m. sausio 20 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.legislationline.org/download/action/download/id/4723/file/Finland_CC_1889am2012_en.pdf>.

¹⁰¹ RAKITOVAN, Darian. Criminal offense of embezzlement in the Criminal Code of the Republic of Serbia. Specifics of detection and proving. *Journal of Eastern-european criminal law*, 2015, No. 2, p. 195. [interaktyvus; žiūrėta 2016 m. kovo 9 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.drept.uvt.ro /documents/Journal_of_Eastern_European_Criminal_Law_2_2015.pdf>.

¹⁰² The Criminal Code Of The Russian Federation [interaktyvus; žiūrėta 2016 m. sausio 21 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.legislationline.org/download/action/download/id/4247/file/RF_CC_1996_am03.2012_en.pdf>.

embezzlement or abuse of office), nurodo, kad vagystė gali būti padaroma iššvaistymo ar pasisavinimo būdu¹⁰³. Vienintelė valstybė iš analizuotų, kuri jau minėta buvo šiame darbe, Danija, kurios baudžiamajame įstatyme yra dvi atskiros nusikalstamos veikos – 278 str. iššvaistymas (angl. *embezzlement*) ir 283 str. lėšų pasisavinimas (angl. *misappropriation of funds*)¹⁰⁴. Jeigu vertintume iššvaistymo ir pasisavinimo pasireiškimą per Lietuvoje egzistuojančią jų sampratą, visi 283 straipsnyje minėti požymiai būtų labiau vertinti kaip turto iššvaistymas, o ne pasisavinimas. O kai kurie 278 straipsnyje įvardyti iššvaistymo pasireiškimai būdai, pavyzdžiui pirmasis, kai kaltininkas pasisaviną turta, labiau būtų vertinami kaip svetimo turto pasisavinimas, bet vėlgi, negalima konkrečiai teigti, kad taip apibūdinimas pasisavinimas Danijoje, kadangi veika įvardijama kaip *embezzlement*, kas kartais gali turėti ir pasisavinimo reikšmę.

Kitas aptariamas objektyviosios pusės požymis – padariniai. Jeigu padariniai yra privalomasis nusikalstamos veikos sudėties požymis, tai tokias sudėtis priimta vadinti materialiosiomis¹⁰⁵.

Vėlgi derėtų atkreipti dėmesį į BK suformuotas turto pasisavinimo ir iššvaistymo sudėtis. Turto pasisavinimo dispozicijoje, esančioje BK 183 str., iš pirmo žvilgsnio nematyti požymių, apibūdinančių padarinius, kurie būtų privalomi, tačiau pati formuluotė veikos, t.y. žodis „pasisavino“ (būtasis laikas) jau kelia mintį, kad veika turi būti padaryta, o jei ji padaryta, tai savaime aišku, kad buvo pasisavintas dalykas, kuris turėjo minėtą ekonominę bei vartojamąją vertę. Galima teigti, kad netekus ekonominę vertę turinčio turto, turtinių teisių, asmuo savaime patiria turtinę žalą. Šiuos samprotavimus dėl BK 183 str. 1d. dispozicijoje aiškiai nenurodytų padarinių, patvirtina E. Sinkevičiaus teiginys, kad būtent nusikalstamos pasekmės yra įvardytos kaip ir požymis „svetimo turto ar turtinės tėsės pasisavinimas, t.y. šie žodžiai apibūdina ir veiką, ir padarinius¹⁰⁶. Apie tai, kad padarinių požymis nėra aiškiai išreikštas BK 183 str. dispozicijoje, kalba ir D. Bukelienė, tačiau naudodama taip pat gramatinį teisės aiškinimą, sutinka su nuomone, kad visgi padariniai yra būtinas požymis turto pasisavinimo sudėtyje¹⁰⁷. Tai, kad padariniai yra būtini sudėties požymiai nurodo ir A. Drakšienė, teigdama, kad turto pasisavinimo sudėtis yra materialinė, kas

¹⁰³ *Criminal Code of the Republic of Belarus* [žiūrėta 2016 m. sausio 21 d.]. Prieiga per internetą: <https://www.unodc.org/tldb/pdf/Belarus/BYE_Crim_Law_EN.pdf>.

¹⁰⁴ *The Criminal Code of Denmark*. [interaktyvus; žiūrėta 2016 m. sausio 21 d.]. Prieiga per internetą: <https://www.unodc.org/tldb/pdf/Denmark_Criminal_Code_2005.pdf>.

¹⁰⁵ PIESLIAKAS, Vytautas. *Mokymas apie nusikaltimą ir nusikaltimo sudėtį*. Vilnius: Lietuvos Policijos akademija, 1996, p. 44.

¹⁰⁶ SINKEVIČIUS, Edvardas. *Neteisėtas banko kredito gavimas arba panaudojimas ir jų kvalifikavimas*. Vilnius: Lietuvos teisės universitetas, 2002, p. 144.

¹⁰⁷ BUKELIENĖ, Dalia. *Baudžiamoji atsakomybė už turto pasisavinimą ir turto iššvaistymą (teoriniai ir praktiniai aspektai)*. Vilnius: Eugrimas, 2008, p. 118-119.

lemia padarinių būtinumą. Būtinaisiais padariniais ji įvardija padarytą turtinę žalą¹⁰⁸. Jai pritaria ir O. Fedosiukas, kuris dar nurodo, kad, kai pasisavinimas yra daiktinis, tai padariniai siejami su turto netekimu, kitaip tariant, tiesiogine žala. Esant turtinės teisės pasisavinimui, padariniai pasireiškia nukentėjusiojo turtinio aktyvo sumažėjimu, o kaltininkui – turtinio aktyvo padidėjimu¹⁰⁹.

Nors daugiau egzistuoja pozicijų, kad turto pasisavinimo sudėtis yra materialinė, yra ir priešingų nuomonių. Štai R. Drakšas teigia, kad galimi atvejai, kai turtas pasisavinamas ir nesukėlus turtinės žalos. Savo teiginį jis grindžia Lietuvos Aukščiausiojo Teismo senato 1998 m. gruodžio 22 d. nutarimu, kur buvo nurodyta teismams, kad turto pasisavinimas turėtų būti laikomas baigtu „neteisėtai užvaldžius svetimą turtą ir turint realią galimybę juo naudotis ir disponuoti“¹¹⁰. Vargu, ar tokį argumentą galima pripažinti tvirtu, kadangi tuo metu dar galiojo 1994 m. liepos 19 d. Lietuvos Respublikos įstatymo „Dėl Lietuvos Respublikos baudžiamojo, pataisos darbų ir baudžiamojo proceso kodeksų pakeitimo ir papildymo“ redakcija. Daugiau panagrinėjus naujausią teismų praktiką, galima rasti ne vieną teismo sprendimą, kuriame tiesiogiai ir aiškiai nurodyta, kad turto pasisavinimo sudėtis yra materialinė, todėl turtinė žala yra būtinasis padarinys¹¹¹. Štai vienoje nutartyje kasacinis teismas nurodo, veika, kuria pasisavinamas kaltininkui patikėtas ar esantis jo žinioje svetimas turtas, besąlygiškai sukelia nusikalstamus padarinius – turtinę žalą. Nusikalstamais padariniais čia yra nukentėjusiojo materialaus turto ar turtinės teisės netekimas arba jos apimties sumažėjimas ir priduria, kad sprendžiant baudžiamosios atsakomybės už turto pasisavinimą (taip pat ir šios veikos kvalifikavimo) klausimą, reikia atsižvelgti į tiesioginę turtinę žalą. Pagrindinis kriterijus, nustatant nusikaltimu ar baudžiamuoju nusižengimu padarytos turtinės žalos dydį, turi būti nusikalstamos veikos dalyko vertė, kaip tiesioginiai nusikalstamos veikos padariniai, kuriuos su nusikalstama veika sieja tiesioginis priežastinis ryšys ir kurių piniginę išraišką galima apskaičiuoti¹¹². Taigi, tiek iš paties BK 183 str. analizės, tiek ir kitos teisinės literatūros bei teismų praktikos, galima sutikti su išvada, kad padariniai yra būtinasis turto pasisavinimo objektyviosios pusės požymis, kuris pasireiškia turtinės žalos atsiradimu.

Nustačius padarinių būtinybę turto pasisavinimo sudėtyje, reikėtų išsiaiškinti, ar tokia

¹⁰⁸ ABRAMAVIČIUS, A., et al. *Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso komentaras*. Specialioji dalis. Antras tomas. Vilnius: VĮ Registrų centras, 2009, p. 347.

¹⁰⁹ MILINIS, A., et al. *Lietuvos baudžiamoji teisė. Specialioji dalis. Pirmoji knyga: vadovėlis*. Vilnius: Justitia, 2013, p. 397.

¹¹⁰ DRAKŠAS, Romualdas. Kai kurie baudimo už turto pasisavinimą probleminiai aspektai. *Jurisprudencija*, 2013, t. 20(1), p. 287,296.

¹¹¹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2015 m. gruodžio 15 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-527-648/2015; Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2015 m. sausio 13 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-132-788/2015; Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2015 m. liepos 2 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-382-489/2015.

¹¹² Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2014 m. birželio 26 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-332/2014.

pati situacija yra ir su turto iššvaistymo sudėtimi. Vėlgi analizuoti reikėtų pradėti nuo paties straipsnio dispozicijos, kurioje nustatyti pagrindiniai šios nusikalstamos veikos sudėties požymiai. Analizuojant pastebima panaši situacija, kaip ir turto pasisavinimo atveju, kad pačioje dispozicijoje nenurodyta aiškiai, ar padariniai yra būtinasis požymis, norint kvalifikuoti pavojingą asmens veiką pagal BK 184 str. Tačiau remiantis tuo pačiu gramatiniu bei loginiu metodu, galima pastebėti, kad straipsnyje minimas žodis „iššvaistė“, kuris vartojamas būtuojų laiku, tarsi turima omenyje tai, kad tai jau padaryta, t.y. kad svetimas turtas ar turtinė teisė yra iššvaistyta ir tai padarius nukentėjusysis prarado jam priklausiusį ekonominę bei vartojamąją vertę turėjusį turtą, turtinę teisę. Žinoma, vien įstatymo analizės nepakanka norint konstatuoti padarinių svarbą turto iššvaistymo sudėtyje, todėl būtina peržvelgi ir baudžiamosios teisės literatūrą bei teismų praktiką šiuo klausimu. Štai O. Fedosiuk aiškindamas iššvaistymo sampratą, teigia, kad iššvaistant tiek turtą, tiek turtines teises yra būtina padarinių sąlyga¹¹³. Su tokia nuomone sutinka ir kiti autoriai¹¹⁴.

Lietuvos Aukščiausiasis Teismas 2015 m. kovo 19 d. apžvalgoje, nurodo, kad turto iššvaistymas BK 184 straipsnio prasme – tai kaltininkui patikėto ar jo žinioje buvusio svetimo turto ar turtinės teisės neteisėtas, neatlygintinas perleidimas padarant žalos turto ar turtinės teisės savininkui arba teisėtam valdytojui¹¹⁵. Toks teiginys patvirtina, kad ir praktikoje laikomasi pozicijos, kad padariniai turto iššvaistyme yra būtinasis požymis. Galima pateikti ir konkrečių bylų pavyzdžių, kur teismas nurodo, kad turto iššvaistymo sudėtis yra materialinė. Štai vienoj byloje asmuo buvo nuteistas už turto iššvaistymą, kadangi perdavė pinigus įmonei, kuri vėliau bankrutavo ir dėl to, turtas nebuvo atgautas, ką teismas pripažino turtine žala – būtinuoju turto iššvaistymo sudėties požymiu (padariniais)¹¹⁶.

Taigi, galime daryti išvadą, kad padariniai yra būtinasis turto iššvaistymo objektyviosios pusės požymis. Kartu galima teigti ir tai, kad tai dar vienas panašumas tarp turto pasisavinimo ir iššvaistymo, t.y. abi sudėtyys yra materialiosios.

Svarbu pažymėti dar vieną objektyviosios pusės požymį – tai priežastinį ryšį. Šį požymį galima aptarti bendrai, kartu kalbant tiek apie turto pasisavinimą, tiek apie turto iššvaistymą, kadangi prieš tai buvo prieita prie išvados, kad abejoms nusikalstamoms veikoms būtini padariniai kaip objektyviosios pusės požymis, kas reiškia, kad BK 183 str. ir

¹¹³ MILINIS, A., et al. *Lietuvos baudžiamoji teisė*. Specialioji dalis. Pirmoji knyga: vadovėlis. Vilnius: Justitia, 2013, p. 400.

¹¹⁴ SINKEVIČIUS, Edvardas. *Neteisėtas banko kredito gavimas arba panaudojimas ir jų kvalifikavimas*. Vilnius: Lietuvos teisės universitetas, 2002, p. 149-150; BUKELIENĖ, Dalia. *Baudžiamoji atsakomybė už turto pasisavinimą ir turto iššvaistymą (teoriniai ir praktiniai aspektai)*. Vilnius: Eugrimas, 2008, p. 118-119.

¹¹⁵ Lietuvos Aukščiausiasis Teismas. 2015 m. kovo 19 d. *Teismų praktikos turto pasisavinimo ir iššvaistymo baudžiamosiose bylose apžvalga (BK 183 ir 184 straipsniai)*. *Teismų praktika Nr. 42*.

¹¹⁶ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2011 m. balandžio 12 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-192/2011.

184 str. nustato materialias sudėtis. Kaip žinia, kad priežastinis ryšys yra santykis tarp reiškinių, kuriam esant vienas reiškiny ar sąveikaujančių reiškinių visuma (priežastis) sukelia ir nulemia kitą reiškinį (pasekmę). Baudžiamojoje teisėje tai yra ryšys tarp veikos ir nusikalstamų pasekmių (padarinių) yra santykis, kuriam esant veika sukelia ir nulemia nusikalstamas pasekmes¹¹⁷. Kalbant konkrečiai apie turto pasisavinimą ir iššvaistymą, tai galima būtų teigti taip: nukentėjusysis patiria turtinę žalą būtent dėl to, kad kaltininkas pasisavino jam patikėtą ar jo žinioje esantį turtą ar turtinę teisę, o esant turto iššvaistymui, nukentėjusysis patiria turtinę žalą dėl to, kad kaltininkas iššvaisto jam patikėtą ar esantį jo žinioje turtą ar turtinę teisę. Taigi, priežastinį ryšį galime įvardyti kaip dar vieną panašumą tarp turto pasisavinimo ir iššvaistymo sudėčių, nors tai išplaukia iš to, kad abi sudėty yra materialiosios, tačiau tai paminėti būtina, kadangi priežastinis ryšys yra taip pat atskiras požymis nusikalstamos veikos sudėtyje.

Išanalizavus ir nustatčius privalomuosius objektyviosios pusės požymius, derėtų patikrinti, ar turto pasisavinimo ir iššvaistymo pusėms yra būtini poskyrio pradžioje minėti kiti objektyviosios pusės požymiai, t.y. nusikalstamos veikos padarymo būdas, priemonės, įrankiai, laikas, vieta ir kitos aplinkybės. Jei šie požymiai būna numatyti konkrečioje sudėtyje, jie tampa būtinaisiais požymiais¹¹⁸. Abiejų, BK 183 str. ir BK 184 str., sudėčių dispozicijose matyti, kad nėra numatyta jokių kitokių aplinkybių, kurios turėtų būti nustatinėjamos, norint kvalifikuoti turto pasisavinimą arba iššvaistymą. Kad šie požymiai yra fakultatyvūs sutinka ir D. Bukelienė, kuri teigia, kad tokie požymiai aktualūs labiau skiriant bausmę ir jos dydį, tačiau nusikalstamos veikos kvalifikavimui kaip turto pasisavinimo ar iššvaistymo neturi¹¹⁹. Taigi, galima įvardyti tai kaip dar vieną panašumą tarp turto pasisavinimo ir iššvaistymo sudėčių – nė vienai sudėčiai nėra papildomų privalomųjų objektyviosios pusės požymių.

Apibendrinus šį poskyrį galima konstatuoti, kad tarp turto pasisavinimo ir turto iššvaistymo sudėčių galima įžvelgti skirtumų ir panašumų objektyviosios pusės elemente. Konkrečiai esminis skirtumas yra tarp veikos požymių, kadangi turto pasisavinimas pasireiškia svetimo turto ar turtinės teisės užvaldymu, kai kaltininkas neteisėtai ir neatlygintinai įgyja teisę valdyti, naudoti ar disponuoti turtu ar turtine teise, o štai turto iššvaistymas turto ar turtinių teisių perdavimu, dovanojimu, suvartojimu ar kitokiu jo perleidimu tretiesiems asmenims jo neužvaldžius bent trumpam laikui. Nors vienas iš objektyviosios pusės požymių skiriasi, tačiau galime įžvelgti ir panašumų objektyviosios pusės elemente. Abiejų

¹¹⁷ ABRAMAVIČIUS, A., et al. *Baudžiamoji teisė*. Bendroji dalis: vadovėlis. Vilnius: Eugrimas, 2003, p. 180-181.

¹¹⁸ ABRAMAVIČIUS, A., et al. *Baudžiamoji teisė*. Bendroji dalis: vadovėlis. Vilnius: Eugrimas, 2003, p. 183.

¹¹⁹ BUKELIENĖ, Dalia. *Baudžiamoji atsakomybė už turto pasisavinimą ir turto iššvaistymą (teoriniai ir praktiniai aspektai)*. Vilnius: Eugrimas, 2008, p. 128.

nusikalstamų sudėtimis būtinieji objektyvios pusės požymiai yra padariniai, konkrečiai – turtinės žalos padarymas, bei priežastinis ryšys tarp veikos ir padarinių. Taigi, galima teigti, kad tiek turto pasisavinimo, tiek turto iššvaistymo sudėtys yra materialiosios. Kalbant apie padarinių reikalingumą, galima pastebėti, kad abiemis sudėtimis būdinga ta pati problema – įstatyme nėra aiškiai nurodyta, kad padariniai yra būtinasis turto pasisavinimo ar iššvaistymo sudėties požymis. Taip pat nė vienai iš analizuojamų veikų nėra privalomi objektyviosios pusės požymiai: veikos padarymo būdas, priemonės, įrankiai, laikas, vieta ir kitos aplinkybės.

2.3. Turto pasisavinimo ir turto iššvaistymo subjektas

Teorijoje ir praktikoje yra išskiriami bendri subjekto požymiai, kurie būdingi visoms nusikalstamoms veikoms: amžius ir pakaltinamumas. Taip pat subjektu gali būti ir juridiniai asmenys, kuriems baudžiamoji atsakomybė gali būti taikoma tik esant tam tikroms sąlygoms. Šios sąlygos nurodytos BK 20 straipsnyje. Juridinis asmuo atsako už fizinio asmens padarytas nusikalstamas veikas tik tuo atveju, jeigu nusikalstamą veiką juridinio asmens naudai arba interesais padarė fizinis asmuo, veikęs individualiai ar juridinio asmens vardu, jeigu jis, eidamas vadovaujančias pareigas juridiniame asmenyje, turėjo teisę:

- 1) atstovauti juridiniam asmeniui arba
- 2) priimti sprendimus juridinio asmens vardu, arba
- 3) kontroliuoti juridinio asmens veiklą.

Kaip matyti, visais atvejais už juridinio asmens slypi tam tikras fizinis asmuo, kuris veikė juridinio asmens vardu, jo naudai ir interesams, tačiau tapatinti šių dviejų subjektų nevalia¹²⁰. Tam, kad plačiau kalbėtume apie juridinių asmenų atsakomybę ir jos sąlygas reikėtų atlikti atskirą tyrimą, o kadangi šio darbo tema yra turto pasisavinimo ir iššvaistymo sudėčių skirtumai, juridiniai asmenys bus paliesti tik tiek, kiek tai liečia analizuojamą temą.

Kalbant apie turto pasisavinimo ir iššvaistymo subjektą, pažymėtina, kad BK 13 str. 2 d. nusikalstamų veikų sąraše, kurioms yra numatytas jaunesnis subjekto amžius, nėra nurodytas nei BK 183 str., nei BK 184 str., kas leidžia daryti išvadą apie šių dviejų nusikalstamų veikų subjekto amžiaus požymį: turto pasisavinimo ir iššvaistymo subjektu gali būti ne jaunesnis nei 16 metų fizinis, pakaltinamas asmuo. Kitas svarbus panašumas, kurį galima įžvelgti nagrinėjant pasisavinimo ir iššvaistymo sudėtis subjekto požymio klausimu yra tai, kad tiek BK 183str. 4d., tiek BK 184 str. 6 d. nustato, kad šių nusikalstamų veikų subjektu gali būti ir juridiniai asmenys. Sąlygos, kurioms esant juridiniai asmenys traukiami baudžiamojon yra

¹²⁰ SOLOVEIČIKAS, Deividas. *Juridinių asmenų baudžiamoji atsakomybė*. Vilnius: Justitia, 2006, p.93.

bendros kaip ir kitoms nusikalstamoms veikoms (BK 20 str.). Pastebėtina, kad iš 2015 m. iš visų užregistruotų nusikalstamų veikų susijusių su turto pasisavinimu ar iššvaistymu, nė vienu atveju įtariamuoju nebuvo pripažintas juridinis asmuo¹²¹.

BK 183 str. 1d. nustato „Tas, kas pasisavino jam patikėtą ar jo žinioje buvusį svetimą turtą ar turtinę teisę <...>“, o BK 184 str.: „Tas, kas iššvaistė jam patikėtą ar jo žinioje buvusį svetimą turtą ar turtinę teisę <...>“, kas leidžia daryti išvadą, kad tiek turto pasisavinimo, tiek iššvaistymo atveju yra numatytas vienodas subjektas – asmuo, kuriam buvo patikėtas ar esantis žinioje turtas ar turtinė teisė. Taigi, abiejų nusikalstamų veikų sudėtyse yra įtvirtintas specialus subjektas. Specialus nusikalstamos veikos subjektas – tai fizinis asmuo, kuris be pagrindinių požymių, turi papildomus, būtinus konkrečiai nusikaltimo sudėčiai požymius, numatytus BK Specialiosios dalies straipsnių dispozicijose¹²².

Tai, kad turto pasisavinimo iššvaistymo subjektas yra toks pats sutinka ir O. Fedosiukas, taip pat įvardydamas šį subjektą kaip specialųjį. Bet plačiau apie subjektą nepasisako, o „patikėto ar esančio žinioje“ reikšmę aptarinėja kalbėdamas apie pasisavinimo ir iššvaistymo dalyką, tad kyla klausimas, ar tai labiau yra siejama su dalyko požymiu, ar su specialiuoju subjektu¹²³. Šiame darbe „patikėto ar esančio žinioje“ požymiai yra nagrinėjami kaip specialaus subjekto požymiai, nes būtent tai, kad kaltininkui buvo turtas arba turtinės teisės patikėtos ar esančios jo žinioje, ir lemia jo kaip subjekto ypatingą statusą.

Toliau kalbant apie specialųjį turto pasisavinimo ir iššvaistymo subjektą, reikėtų išanalizuoti būtent požymius, kurie lemia subjekto specialumą, t. y. ką reiškia požymiai „patikėtas“ ir „buvęs žinioje“ turto pasisavinimo ir turto iššvaistymo sudėčių atžvilgiu, ar šie specialieji požymiai vienodai aiškinami minėtų nusikalstamų veikų atvejais.

Patikėtas turtas ar turtinė teisė – tai užimamų pareigų, specialių pavedimų bei sutarčių pagrindu teisėtai kaltininko valdomas svetimas turtas ar turtinė teisė, kurios atžvilgiu kaltininkas turi teisiškai apibrėžtus įgaliojimus. Dažniausiai tokio turto ar turtinės teisės perdavimas būna įformintas dokumentais¹²⁴. Tad subjektu tokiu atveju yra laikomas tiek fizinis, tiek juridinis asmuo, kuriam savininkas juridinę reikšmę turinčių dokumentų pagrindu perdavė turtą arba suteikė jo atžvilgiu tam tikrą turtinę teisę. Pabrėžtina, kad reikalavimas

¹²¹ Informatikos ir ryšių departamento informacija. [interaktyvus; žiūrėta 2016 m. kovo 11 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.ird.lt/statistines-ataskaitos/wp-content/themes/ird/reports/txt_file.php?fv=data/1_201512_lt/f-1g-a-201512.data.txt&ff=%3C%21--%7C1G-A%7C7%7C--%3E&tt=Duomenys%20apie%20C4%AF%20tariamus%20%28kaltinamus%29%20ir%20nukent%C4%97jusius%20asmenis%20Lietuvos%20Respublikoje%20%28Forma%201G-A%29>>.

¹²² ABRAMAVIČIUS, A., et al. *Baudžiamoji teisė*. Vilnius: Eugrimas, 2003, p. 194.

¹²³ MILINIS, A., et al. *Lietuvos baudžiamoji teisė*. Specialioji dalis. Pirmoji knyga: vadovėlis. Vilnius: Justitia, 2013, p. 393-395.

¹²⁴ ABRAMAVIČIUS, A., et al. *Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso komentaras*. Specialioji dalis. Antras tomas. Vilnius: VĮ Registrų centras, 2009, p. 345.

įforminti tokį perdavimą tam tikru dokumentu nėra būtinas¹²⁵. Su tokiu teiginiu galima sutikti ir jį pagrįsti tam tikromis CK nuostatomis, reguliuojančios sandorių sudarymą. CK 1.71 str. 1.d. nurodyta, kad sandoriai gali būti sudaromi tiek raštu, tiek žodžiu ar konliudentiniais veiksmais. Būtent remiantis tokia nuostata laikytina, kad tam tikri sandoriai, kuriais patikimas (perduodamas) turtas neprivalo būti konkrečios formos. A. Drakšienė dar prideda, kad turtas ar turtinė teisė gali būti patikėta ir ilgam laikui, ir trumpam – tarkime atlikti tam tikras užduotis. Dažnai tai būna darbuotojai, kurių darbas yra susijęs su materialinių vertybių apskaita ir apsauga, priėmimu, išdavimu, transportavimu ir kt.. Toks pats patikėto ar buvusio kaltininko žinioje turto ar turtinės teisės požymio aiškinimas yra naudojamas ir kalbant apie turto iššvaistymą¹²⁶. O. Fedosiukas taip pat sutinka, kad tiek turto pasisavinimo, tiek iššvaistymo subjektas yra specialus ir dar priduria, kad tam, jog turtas ar turtinė teisė būtų patikėta arba esanti žinioje reikalingas aiškus teisinis pagrindas¹²⁷. Kas yra laikoma aiškiu teisiniu pagrindu, deja, bet nepaaiškina.

Buvusiu kaltininko žinioje turto ar turtine teise laikomas toks turtas ar turtinės teisės, kai kaltininkas dėl savo užimamų pareigų turi teisę pavaldiniams, kuriems patikėtas turtas ar turtinė teisė, duoti nurodymus¹²⁸. Taigi, kitą grupę subjektų galima apibūdinti, kaip tuos, kurie dėl savo užimamų pareigų turi teisę pavaldiniams, kuriems patikėtas turtas, duoti privalomus nurodymus dėl šio turto panaudojimo. Lygiai taip pat yra aiškinamas asmens, kuriam patikėtas turtas požymis ir turto iššvaistymo subjekto atžvilgiu. Šios kategorijos asmenys, lyginant su subjektais, kuriems turtas būna patikėtas, kartais turi daugiau galimybių pasisavinti ar iššvaistyti svetimą turtą. A. Drakšienė tokiais subjektais įvardija dažniausiai esant įmonių, įstaigų, organizacijų vadovus ar asmenis, kurie atsakingi už atskiras veiklos sritis, tačiau nesančius materialiai atsakingus už tą turtą¹²⁹.

Aukščiau minėtas sampratas (iš esmės perkeltas būtent iš minėtos 1998m. gruodžio 22 d. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo senato nutarimo „Dėl teismų praktikos sukčiavimo ir turto pasisavinimo arba iššvaistymo bylose“) kritikuoja E. Sinkevičius, kuris teigia, kad Senatas „patikėto“ ir „buvusį žinioje“ požymius išaiškino faktiškai besiremdamas civilistine daikto valdymo samprata bei juos atribojo tik kaltininko turto atžvilgiu turėtais įgaliojimais, tačiau jis neneigia, kad turto pasisavinimo ir iššvaistymo subjektai kuo nors skirtųsi. Trumpai tariant patikėtas turtas bus, kai kaltininkas pats tą turtą valdo, o esantis žinioje, kai turi įgaliojimus

¹²⁵ ABRAMAVIČIUS, A., et al. *Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso komentaras*. Specialioji dalis. Antras tomas. Vilnius: VĮ Registrų centras, 2009, p. 349.

¹²⁶ *ibidem*, p. 245,349, 354.

¹²⁷ MILINIS, A., et al. *Lietuvos baudžiamoji teisė*. Specialioji dalis. Pirmoji knyga: vadovėlis. Vilnius: Justitia, 2013, p. 393-395.

¹²⁸ ABRAMAVIČIUS, A., et al. *Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso komentaras*. Specialioji dalis. Antras tomas. Vilnius: VĮ Registrų centras, 2009, p. 345.

¹²⁹ *ibidem*, 2009, p. 349.

kitiems duoti nurodymus kaip su tuo turtu elgtis. Taigi, jis teigia, kad iš esmės abiem atvejais kaltininkas gali disponuoti tuo turtu¹³⁰. Su tokia nuomone galima sutikti, nes iš tiesų kaip galima teigti, kad asmuo neturi įgaliojimų valdyti, naudoti tam tikrą turtą, jei jis turi įgaliojimus duoti nurodymus tam tikriems darbuotojams dėl tam tikro jų disponuojamo turto – nors netiesiogiai, bet priėjimas prie tokio turto yra. E. Sinkevičius taip pat teigia, kad neteisinga viską aiškinti vien per žodžio valdyti reikšmę ir siūlo kitokius subjekto, kuriam patikėtas bei kurio žinioje buvo turtas apibrėžimus. Tas, kam svetimas turtas patikėtas jo siūlymu yra tada, kai kaltininkas įstatymo, administracinio, darbinių santykių ar sutarčių pagrindu bei pagal teisiškai apibrėžtus įgaliojimus valdo, tvarko, naudoja ar net disponuoja jam patikėtais svetimais daiktais ir svetimomis turtinėmis teisėmis ar realizuoja svetimus turtinius reikalavimus, tai yra disponuoja svetimu turtu. O tą, kas turi svetimą turtą savo žinioje jis apibrėžia, kai kaltininkas įstatymo, administracinio akto, darbinių santykių ar sutarčių pagrindu gauna laikyti, saugoti, turėti svetimus daiktus arba tampa svetimos turtinės teisės ar turtinio reikalavimo turėtoju, o naudoti ar disponuoti svetimu daiktu ar realizuoti svetimą turtinę teisę gali tik sutikus daikto savininkui ar teisėto turtinių teisių beneficiarui. Iš esmės, tai toks asmuo svetimu turtu be savininko arba turtinių teisių ar reikalavimų turėtojo sutikimo disponuoti negali¹³¹. Taigi galima įžvelgti tai, kad esminiu kriterijumi, kuris atskiria subjektus, kuriems patikėtas ar esantis žinioje turtas, turtinės teisės yra tai, ar asmuo turi galimybę disponuoti tuo turtu, turtine teise be sutikimo, bet turint tam tikrus įgaliojimus, ar jis gali tik tada, kai yra sutikimas konkrečiu atveju. Toks atskyrimas yra vertinamas teigiamai, kadangi yra aiškus ir naudingas siekiant atskirti, kada kaltininkui turtas buvo patikėtas ar esantis žinioje. Bet kyla klausimas, ar reikalingi abu šie požymiai, ar neužtektų įvardyti vienu požymiu, pavyzdžiui „patikėtas turtas ar turtinė teisė“ arba „esantis žinioje“. Šiuo klausimu galima palyginti užsienio valstybių baudžiamuosius teisės aktus, ar yra toks patikėto ir esančio žinioje turtu, turtinių teisių atskyrimas. Pavyzdžiui, Rusijos, Vokietijos, baudžiamieji įstatymai turto pasisavinimo ar iššvaistymo sudėtyse numato tik vieną specialųjį požymį – tas, kam nuosavybė buvo patikėta (angl. *entrusted*)¹³². Tokį patį požymį nustato ir Kroatijos baudžiamasis kodeksas svetimo kilnojamo turto pasisavinimo sudėtyje¹³³. Bosnijos

¹³⁰ SINKEVIČIUS, Edvardas. *Neteisėtas banko kredito gavimas arba panaudojimas ir jų kvalifikavimas*. Vilnius: Lietuvos teisės universitetas, 2002, p.170.

¹³¹ SINKEVIČIUS, Edvardas. *Neteisėtas banko kredito gavimas arba panaudojimas ir jų kvalifikavimas*. Vilnius: Lietuvos teisės universitetas, 2002, p.170.

¹³² *Criminal Code of the Russian Federation*. [interaktyvus; žiūrėta 2016 m. sausio 18 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.legislationline.org/download/action/download/id/4247/file/RF_CC_1996_am03.2012_en.pdf>. *German Penal Code*. [interaktyvus; žiūrėta 2016 m. sausio 18 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.legislationline.org/download/action/download/id/6115/file/Germany_CC_am2013_en.pdf>.

¹³³ *Criminal Code of Croatia* (neoficialus vertimas). [interaktyvus; žiūrėta 2016 m. sausio 18 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.legislationline.org/download/action/download/id/4283/file/Croatia_Criminal_code_am2003_en.pdf>.

ir Hercegovinos turto iššvaistymo (pasisavinimo) sudėtyje taip pat vienas specialus požymis – asmuo, kurio žinioje (priežiūroje) buvo nuosavybė (angl. *placed in her/his care*)¹³⁴. Suomija turto pasisavinimo (iššvaistymo) sudėtyje numachiusi taip pat vienintelį požymį – turtas buvo kaltininko valdyme (angl. *in the possession of the perpetrator*)¹³⁵. Štai Bulgarija taip pat išskiria du požymius – turtas buvo kaltininko žinioje arba buvo patikėtas saugoti bei valdyti (angl. *deposited with him in his capacity or entrusted to him for safekeeping and management*)¹³⁶. Estijos baudžiamojoje teisėje taip pat išskiriami du specialūs subjektai turto iššvaistymo (pasisavinimo) sudėtyse, bet šiek tiek kitaip įvardijama nei Lietuvos BK 183, 184 straipsniuose, kadangi turtas gali būti kaltininko valdyme arba jam patikėtas (angl. *movable property which is in the possession of another person or other assets belonging to another person which have been entrusted*)¹³⁷.

Tokią idėją, kad požymis „patikėtas ar esantis žinioje“ yra perteklinis yra iškėlęs ir O. Fedosiukas, kurio nuomone toks skirstymas yra netgi dirbtinis ir visai nereikalingas. Jis siūlo vieną terminą – patikėto turto ar turtinės teisės. Tokio pasiūlymo jis nepagrindžia, daugiau kalba apie tai, kad tais atvejais, kai pasisavinimo ar iššvaistymo dalyku yra turtinė teisė, yra sudėtinga nustatyti ar tokia teisė buvo patikėta, ar ji buvo kaltininko žinioje, kadangi negalima skirti būtent per subjekto materialinės atsakomybės buvimo ar nebuvimo požymius. Bet vis tiek vienaip ar kitaip – kaltininko santykis su turtine teise suponuoja tokius jo teisiškai apibrėžtus įgaliojimus svetimam turtiniam aktyvui, kad jis kito asmens vardu galėtų atlikti sandorį, kurio metu būtų perleistos, panaikintos ar realizuotos svetimos turtinės teisės, duoti nurodymus dėl tokio sandorio atlikimo¹³⁸. Tokia jo nuomone patvirtina tai, kad net ir esant turtui žinioje, jis vienaip ar kitaip yra netiesiogiai patikėtas kaltininkui.

Teismų praktikoje kalbant apie minėtus požymius, pažymima, kad įgaliojimai turtui ar turtinei teisei kaltininkui gali būti suteikiami įvairiais pagrindais, pavyzdžiui, esant civiliniams, darbo ar kitiems teisiniams santykiams¹³⁹. Kaip matyti, teismas plačiau neišskina, kokios situacijos yra patikėtas, o kokios esantis žinioje, o tiesiog pabrėžia tai, kad

¹³⁴ *The Criminal Code of The Federation of Bosnia and Herzegovina* (neoficialus vertimas). [interaktyvus; žiūrėta 2016 m. sausio 18 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.legislationline.org/download/action/download/id/6122/file/BiH_CC_am2015_en.pdf>.

¹³⁵ *Criminal Code of Finland* (neoficialus vertimas). [interaktyvus; žiūrėta 2016 m. sausio 18 d.]. Prieiga per internetą:

<http://www.legislationline.org/download/action/download/id/4723/file/Finland_CC_1889am2012_en.pdf>.

¹³⁶ *Criminal Code of Bulgaria*. [interaktyvus; žiūrėta 2016 m. sausio 18 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.legislationline.org/documents/action/popup/id/8881/preview>>.

¹³⁷ *Penal Code of Estonia*. [interaktyvus; žiūrėta 2016 m. sausio 18 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.legislationline.org/download/action/download/id/4707/file/Estonia_Penal%20Code_am2013_en.pdf>.

¹³⁸ MILINIS, A., et al. *Lietuvos baudžiamoji teisė*. Specialioji dalis. Pirmoji knyga: vadovėlis. Vilnius: Justitia, 2013, p. 395.

¹³⁹ Lietuvos Aukščiausiasis Teismas. *2015 m. kovo 19 d. Teismų praktikos turto pasisavinimo ir iššvaistymo baudžiamosiose bylose apžvalga (BK 183 ir 184 straipsniai)*. Teismų praktika Nr. 42.

abiem atvejais reikalingi tam tikri įgaliojimai, turintys teisinius pagrindus. Taip pat praktikoje yra nurodoma, kad tas pats turtas ar turtinės teisės negali būti ir patikėtos, ir esančios žinioje¹⁴⁰. Ši taisyklė buvo suformuluota turto iššvaistymo byloje, kur buvo nurodyta, kad likvidacinės komisijos pirmininkas iššvaistė jam patikėtą ir jo žinioje buvusį likviduojamos įmonės turtą. Kasacinis teismas nurodė, kad tokia apeliacinio teismo išvada yra perteklinė. Nors tokia taisyklė suformuota gan seniai, tačiau tokių klaidų pasitaiko ir naujesnėje praktikoje¹⁴¹. Kitą klaidingą pavydį galima pateikti iš turto pasisavinimo bylos, kurioje buvo vartojama formuluotė „turėdamas savo žinioje patikėtus pinigus“¹⁴². Tokia formuluotė galbūt vartojama, nes kaltininkas buvo ir pirmininkas (kas lemtų turto turėjimą žinioje) ir bendrijos kasininkas (kas lemtų jo tiesioginį kontaktą su pinigais, o tai reikštų jam patikėtą turtą), tačiau tokia formuluotė vertintina neigiamai, kadangi prieštarauja anksčiau nurodytai teismų praktikoje suformuluotai taisyklei.

Kitas aktualus klausimas yra bendrininkavimas, kadangi teorijoje yra žinoma, kad sudėtyje esant nustatytam specialiam subjektui, bet koks asmuo negali atitikti turto pasisavinimo arba iššvaistymo subjekto požymių, tačiau praktikoje galima sutikti ir tokį pat išaiškinimą dėl šių veikų padarymo bendrininkaujant, kai bendrininkas neturi specialiųjų požymių. Šiuo klausimu teismų praktika taip pat yra vienoda. Štai vienoje turto pasisavinimo byloje sūnus buvo nuteistas už turto pasisavinimą, kadangi padėjo tėvui, kuris turėjo specialius įgaliojimus svetimo turto atžvilgiu. Žinoma nuteisto sūnaus kaip bendrininko argumentas buvo tai, kad jis neatitinka turto pasisavinimo subjekto požymių, tačiau teismas aiškiai konstatavo, kad, jei turto pasisavinimas yra padarytas kelių asmenų bendromis pastangomis (bendrininkaujant), iš kurių ne visiems turtas, turtinė teisė buvo patikėtas ar perduotas jų žinion, tokių asmenų veika kvalifikuotina taikant BK 24 straipsnį¹⁴³. Panašų teismo išaiškinimą galima rasti ir turto iššvaistymo bylose. Pavyzdžiui, vienoje byloje situacija buvo tokia, kad egzistavo įmonės teisinis bei faktinis vadovas. Kasatorius, kuris nebuvo teisinis įmonės vadovas, buvo nuteistas už svetimo turto iššvaistymą, kadangi byloje buvo surinkta pakankamai įrodymų patvirtinančių jo faktinį vadovavimą – veikė per kitą asmenį, kuris buvo juridškai įmonės vadovai, bet vykdė visus kasatoriaus nurodymus, kad leido konstatuoti kasatorių tinkamų turto iššvaistymo subjektu, kadangi buvo turto

¹⁴⁰ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2011 m. balandžio 12 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-192/2011.

¹⁴¹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2015 m. gegužės 12 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-230-222/2015.

¹⁴² Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2015 m. lapkričio 24 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-508-976/2015.

¹⁴³ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2015 m. vasario 3 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-15-699/2015.

iššvaistymo bendravykdytojas¹⁴⁴. Nors turto pasisavinimui ir iššvaistymui būdingas specialus subjekto požymis, abiem atvejais, kai egzistuoja bendrininkavimas, bendrininkai taip pat atsakys už turto pasisavinimą ar iššvaistymą, nors neturi specialių subjekto požymių.

Taigi, tiek iš pateiktos literatūros analizės, tiek teismų praktikos galima teigti, kad turto pasisavinimui ir iššvaistymui yra būdingas vienodas specialus subjekto požymis – tai asmuo, kuriam turtas ar turtinė teisė buvo patikėta arba buvo jo žinioje. Taip pat pabrėžiama, kad tas pats turtas ar turtinė teisė negali būti ir patikėta ir esanti žinioje, ir nors yra įvairių nuomonių, tačiau esminiu kriterijumi atskirti ar turtas ar turtinė teisė buvo patikėta, ar esantis kaltininko žinioje, yra tai, koks yra santykis su minėtu turtu ar turtine teise. Jei subjektas turėjo įgaliojimus disponuoti svetimu turtu ar turtine teise, tai tokiu atveju bus laikytina, kad subjektui buvo patikėta, o jei kaltininkas turėjo netiesioginę įtaką turtui ar turtinėms teisėms (duodamas nurodymus pavaldiniams) bus laikoma, kad svetimas turtas (turtinė teisė) buvo jo žinioje. Toks atskyrimo kriterijus taikomas ir svetimo turto pasisavinimo, ir iššvaistymo atvejais.

2.4. Turto pasisavinimo ir turto išvaistymo subjektyvioji pusė

Tęsiant tolesnę turto pasisavinimo ir iššvaistymo pagrindinės sudėties požymių analizę, kitas elementas, kurį reikia išnagrinėti yra subjektyviosios pusės elementas. Bendrojoje baudžiamosios teisės doktrinoje subjektyvioji pusė yra įvardijama kaip subjektyvių požymių, apibūdinančių pavojingą veiką ir pasekmes, visuma¹⁴⁵. Iš tokios sąvokos ne iš karto galima suprasti, kokie gi tie subjektyvieji požymiai. Subjektyviosios pusės požymiais yra laikomi kaltė, motyvas bei tikslas. Iš šių išvardytų požymių privalomuoju požymiu yra laikomas kaltės požymis, o tikslas ir motyvas yra fakultatyvieji požymiai¹⁴⁶. Kaltė yra tam tikras psichinis asmens santykis su daroma pavojinga veika ir pasekmėmis, motyvu galima įvardyti suvoktas vidines paskatas, kurios nulemia asmens pasiryžimą padaryti nusikalstamą veiką, o štai tikslas yra tai, ką asmuo įsivaizduoja, kokie tikrovės pasikeitimai atsiras, jei jis padarys nusikalstamą veiką¹⁴⁷.

Pirmiausia analizuojamas kaltės požymis turto pasisavinimo ir iššvaistymo sudėtyse, kuris yra būtinas nusikalstamos veikos požymis. Tačiau prieš tai reikia paminėti dar kelis bendruosius teorinius dalykus kaltės klausimu, kadangi mūsų baudžiamasis įstatymas išskiria

¹⁴⁴ Lietuvos apeliacinio teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2014 m. lapkričio 17 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-120/2014.

¹⁴⁵ ABRAMAVIČIUS, A., *et al. Baudžiamoji teisė*. Bendroji dalis. Vilnius: Eugrimas, 2003, p. 200.

¹⁴⁶ VERŠEKYS, Paulius. *Vertinamieji nusikalstamos veikos sudėties požymiai*: daktaro disertacija Socialiniai mokslai, teisė (01S). Vilnius: Vilniaus universitetas, 2013, p. 32.

¹⁴⁷ ABRAMAVIČIUS, A., *et al. Baudžiamoji teisė*. Bendroji dalis. Vilnius: Eugrimas, 2003, p. 200-214.

ir konkrečias kaltės formas bei rūšis. BK 14 str. nurodo dvi kaltės formas: tyčia ir neatsargumas. Svarbu pažymėti, kad nusikalstamos veikos gali būti padaromos neatsargiai, tik tuo atveju, jei tai yra nurodyta BK specialiojoje dalyje. Šiuos bendruosius požymius būtina apsibrėžti, kadangi tik taip galima tiksliau ir aiškiau suprasti, kaip kaltės požymis pasireiškia turto pasisavinimo, turto iššvaistymo sudėtyje bei ar galima įžvelgti panašumų ar skirtumų tarp šių dviejų kaltės požymių.

Pirmiausia, ką galima pastebėti yra tai, kad BK 183 str. nė viena dalis nenurodo to, kad turto pasisavinimas galimas neatsargiai. Tai reiškia, kad ši kaltės forma kaip turto pasisavinimo sudėties požymis atkrenta, todėl lieka analizuoti tyčios rūšis, kuri yra būdinga minėtos nusikalstamos veikos sudėčiai, ar galimos abi rūšys. Deja, tačiau iš BK 183 str. konstrukcijos nustatyti, kuri konkreti tyčios forma yra būdinga šios nusikalstamos veikos sudėčiai, neįmanoma. Tačiau labiau tikėtina, kad ši nusikalstama veika padaroma esant tiesioginei tyčiai, kadangi asmuo, kuriam turtas ar turtinės teisės yra patikėtos suvokia, kad tai jam nepriklauso nuosavybės teise, tačiau tą turtą ar turtines teises užvaldo, paverčia savo nuosavybe taip teisėtam turto ar turtinės teisės savininkui padarydamas turtinę žalą. Tokių veiksmų veikdamas netikslingai nepadarytų. Derėtų paanalizuoti kokios nuomonės vyrauja baudžiamosios teisės doktrinoje. Štai BK 183 str. komentare yra nurodyta, kad turto pasisavinimas galimas tik esant tiesioginei tyčiai. Asmuo suvokia, jog neteisėtai ir neatlygintinai savinasi jam patikėtą turtą arba turtinę teisę ir tuo pažeidžia savininko ar kito teisėto valdytojo interesus bei daro jam materialinę žalą ir to nori. Visais atvejais kaltininkas turi suvokti, kad su patikėtu ar esančiu žinioje turtu elgiasi neteisėtai¹⁴⁸. D. Bukelienė taip pat sutinka, kad turto pasisavinimas gali būti padaromas tik tiesiogine tyčia, kadangi kaltininkas tiesiog negali nesuvokti savo veiksmų pavojingumo ir padarinių atsiradimo neišvengiamumo¹⁴⁹. R. Drakšas remdamasis teorine turto pasisavinimo samprata teigia, kad tiesioginė tyčia kaltininko veikoje turi būti konstatuotina tik jei:

- 1) kaltininkas suvokia, kad turtas, kuris jam patikimas ar atsiranda jo žinioje yra svetimas;
- 2) kaltininkas suvokia, kad jam patikėtą ar jo žinioje esantį svetimą turtą paverčia savu. Šį turtą pradeda vertinti kaip savą;
- 3) kaltininkas valingai paverčia svetimą turtą savu ir ima juo disponuoti bei naudotis kaip savu turtu¹⁵⁰.

¹⁴⁸ ABRAMAVIČIUS, A., et al. *Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso komentaras*. Specialioji dalis. Antras tomas. Vilnius: VĮ Registrų centras, 2009, p. 348.

¹⁴⁹ BUKELIENĖ, Dalia. *Baudžiamoji atsakomybė už turto pasisavinimą ir turto iššvaistymą (teoriniai ir praktiniai aspektai)*. Vilnius: Eugrimas, 2008, p. 172.

¹⁵⁰ DRAKŠAS, Romualdas. Kai kurie baudimo už turto pasisavinimą probleminiai aspektai. *Jurisprudencija*, 2013, t. 20(1), p. 289.

Tokie jo nustatyti kriterijai iš dalies atitinka anksčiau minėtas nuomones bei teismų praktiką, tačiau yra esminis skirtumas, kurį lemia paties R. Drakšo suformuota išvada, kad turto pasisavinimo sudėtis yra formali, t.y. kad turtinė žala nėra būtinasis sudėties požymis. Būtent tai ir lemia, kad pagal jį, tyčiai užtenka kaltininko suvokimo, kad jis užvaldo svetimą turtą, kuris buvo jam patikėtas ar esantis jo žinioje¹⁵¹. Tokia tiesioginės tyčios samprata prasilenkia su anksčiau minėtomis baudžiamosios teisės mokslininkų nuomonėmis bei naujausia teismų praktika.

Tai, kad pasisavinimui yra būdinga tiesioginė tyčia pritaria ir O. Fedosiuk, kuris iškelia dar vieną klausimą dėl atvejų, kai turtas yra užvaldomas laikinai, pavyzdžiui, kasininkė paima pinigus iš kasos, tikėdamasi juos atgal kitą dieną gražinti¹⁵². Situacija iš tiesų yra kebli, kadangi asmuo kaip ir neturi tyčios nukreiptos būtent į svetimo turto pasisavinimą ir turtinės žalos sukėlimą. Šiuo klausimu galima pateikti pavyzdį iš teismų praktikos, kur kaltinamasis buvo kaltinamas tuo, kad pažeisdamas Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso (toliau – CPK) 585 str. 3 d. nuostatą, draudžiančią antstoliui viršyti suteiktus įgalinimus, juos viršijo ir tokiu būdu pasisavino jam patikėtą svetimą didelės vertės turtinę teisę, t.y. iš dviejų antstolio depozitinių sąskaitų į atsiskaitomąsias sąskaitas pervedė 1.838.999.30 Lt, sudarė terminuoto indėlio sutartis ir užsitikrino palūkanų gavimą. Tačiau nei CK, nei Antstolių įstatyme nėra detalios reglamentuota depozitinės sąskaitos prigimtis ir joje esančių lėšų statusas, o įstatymai neįtvirtina imperatyvių nuostatų, draudžiančių antstoliui depozitinėje sąskaitoje esančias lėšas pervesti į terminuoto indėlio sutartį ir gauti už tai palūkanas. Teismas antstolį išteisino nesant tyčios pasisavinti turtą, nurodydamas, kad subjektyviajai šios veikos pusei būdinga tiesioginė tyčia, t. y. kaltininkas turi suvokti, jog neteisėtai ir neatlygintinai savinasi jam patikėtą turtą ir tuo pažeidžia savininko ar kito teisėto turto valdytojo interesus bei daro jam materialinę žalą ir to nori. Taip pat nurodė, kad jog turto pasisavinimas skiriasi nuo laikino pasinaudojimo svetimu turtu, kai asmuo turtą paima tik norėdamas juo laikinai pasinaudoti ir ketina jį vėliau gražinti savininkui¹⁵³. Taigi, šiuo nuosprendžiu teismas ne tik nurodė, pagal ką atskiriamas laikinas svetimo turto užvaldymas, bet ir pabrėžė tai, kad kaltė turto pasisavinimo sudėtyje pasireiškia būtent tiesiogine tyčia. Praktikoje tiesioginė tyčia yra apibūdinama įvairiai: vienur tai, kai kaltininkas siekia naudoti turto ar turtinės teisės savininko sąskaita¹⁵⁴, kitur dar nurodoma, jog turtą ar turtinę teisę

¹⁵¹ DRAKŠAS, Romualdas. Kai kurie baudimo už turto pasisavinimą probleminiai aspektai. *Jurisprudencija*, 2013, t. 20(1), p. 289.

¹⁵² MILINIS, A., et al. *Lietuvos baudžiamoji teisė*. Specialioji dalis. Pirmoji knyga: vadovėlis. Vilnius: Justitia, 2013, p. 398-399.

¹⁵³ Lietuvos apeliacinio teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2006 m. kovo 30 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-129/2006.

¹⁵⁴ Klaipėdos apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2014 m. rugsėjo 23 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-565-417-2014.

neteisėtai paverčia savu turtu, numato, kad dėl to savininkas šio turto neteks ir to nori¹⁵⁵, tačiau esmė yra vienoda – kad asmuo suvoktų, jog jis užvaldo kito asmens turtą, to norėtų, t.y. supratimas, kad asmuo neteks turto reiškia ir turtinės žalos atsiradimo faktą.

Kitas svarbus momentas aiškinantis asmens tyčios kryptingumą, yra nustatyti, kur asmuo siekė panaudoti pasisavintą turtą ar turtines teises. Konkrečiai yra kalbama apie atvejus, kai pasisavinimas tam tiko juridinio asmens turtas ar turtinės teisės. Vienoje byloje vyr. finansininkė buvo patraukta baudžiamojon atsakomybėn už turto pasisavinimą, kadangi pripylė kuro į savo asmeninį automobilį, o sumokėjo kortele, kuri buvo skirta tik darbo reikalams. Čia teismas nurodė, kad sprendžiant klausimą, ar bendrovės vyriausioji finansininkė, neteisėtai disponuodama bendrovės turtu, padarė BK 183 straipsnyje numatytą nusikalstamą veiką, būtina nustatyti ir jos tyčios turinį (kryptingumą). Šiuo atveju esminę reikšmę turi tai, kokį sumanymą turėjo bendrovės vyr. finansininkė neteisėtai disponuodama jai patikėtu (buvusį jos žinioje) bendrovės turtu: ar jį naudoti asmeniniams poreikiams tenkinti, ar panaudoti bendrovės interesais¹⁵⁶. Tokia teismų praktika pabrėžia tai, kad asmuo savindamasis suvokia, kad jis užvaldo svetimą turtą, gauna naudos sau naudodamasis kito asmens turtu ar turtinėmis teisėmis. Tokia praktika veda prie nuomonės, kad turto pasisavinimui svarbus ir tikslo požymis, tačiau apie šį požymį kalbama vėliau.

Pagal kasacinio teismo jurisprudenciją apie kaltės turinį sprendžiama, *inter alia*, atsižvelgus į įvairias objektyvias byloje nustatytas ir teismo išnagrinėtas aplinkybes: kaip kaltininkas elgėsi su jam patikėtu ar žinioje buvusiu turtu (kokios operacijos su turtu buvo atliktos, ar jos pagrįstos finansiniais dokumentais, ar nustatytas dokumentų klastojimo faktas, ar turtas naudotas įmonės ar asmeninėms reikmėms, ar įmonė dirbo pelningai, ar buvo padengiami įmonės įsiskolinimai ir pan.); ar įmonei buvo padaryta žalos ir kt.¹⁵⁷. Tyčios nustatymo klausimas buvo nagrinėjamas vienoje byloje, kur kaltininkas su nukentėjusiuoju sudarė žodinį susitarimą dėl nukentėjusiajam priklausančio automobilio restauravimo darbų kaltininko dirbtuvėse. Viskas baigėsi taip, kad kaltininkas jam patikėto automobilio negrąžino jo teisėtam savininkui, t. y. neteisėtai pasisavino nukentėjusiajam priklausančią turtą. Kaltininkas neigė savo kaltę, teigdamas, jog jis neturėjo tyčios pasisavinti automobilį, o tik priversti nukentėjusįjį sumokėti už atliktus restauravimo darbus. Kasacinis teismas netenkino nuteistojo skundo ir nurodo, jog visa bylos medžiaga parodo, kad dėl tyčinių pavojingų nuteistojo veiksmų nukentėjusysis ne tik neteko savo turto ir patyrė žalą, bet ir buvo esmingai

¹⁵⁵ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2013 m. vasario 12 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-93/2013.

¹⁵⁶ Klaipėdos apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-565-417/2014.

¹⁵⁷ Lietuvos Aukščiausiasis Teismas. 2015 m. kovo 19 d. Teismų praktikos turto pasisavinimo ir iššvaistymo baudžiamosiose bylose apžvalga (BK 183 ir 184 straipsniai). Teismų praktika Nr. 42.

apsunkintos jo galimybės atkurti pažeistas teises civilinėmis teisinėmis priemonėmis, kas visiškai atitinka turto pasisavinimo tiek, subjektyvius, tiek ir kitus būtinuosius sudėties požymius¹⁵⁸.

Nustačius, kad turto pasisavinimo kaltės forma gali būti tik tyčia, o rūšis – tik tiesioginė tyčia, toliau galima analizuoti turto iššvaistymo sudėties kaltės požymius. Kaip ir kiekvienai nusikalstamos veikos sudėčiai, taip ir turto iššvaistymui kaltė yra būtinas sudėties požymis. Jau vien analizuojant baudžiamajame įstatyme nustatytą turto iššvaistymo sudėtį galima matyti ryškų skirtumą lyginant su turto pasisavinimo sudėtimi. BK 184 str. 4 d. nustato, kad turto iššvaistymas gali būti padaromas ir dėl neatsargumo. Taigi galimos abejos kaltės formos, tačiau iš straipsnio dispozicijos sunkiai galima nustatyti, kuri tyčios rūšis yra būdinga šiam nusikaltimui, ar būdingos abejos rūšys. Baudžiamojo kodekso 184 straipsnio komentare nurodoma, kad turto iššvaistymas gali pasireikšti tiek tiesiogine, tiek netiesiogine tyčia¹⁵⁹. Toks aiškinimas yra grindžiamas Lietuvos Aukščiausiojo Teismo senato 1998 m. gruodžio 22 d. nutarimu „Dėl teismų praktikos sukčiavimo ir turto pasisavinimo arba iššvaistymo baudžiamosiose bylose“, kur iš esmės pirmąjį kartą oficialiai buvo pripažinta, kad iššvaistymas gali būti padaromas ir netiesiogine tyčia¹⁶⁰. Teismo nuomonė šiuo klausimu nepasikeitė ir naujoje Lietuvos Aukščiausiojo Teismo apžvalgoje, kur taip pat pripažįstama, kad turto iššvaistymas gali būti padaromas ir esant netiesioginei tyčiai¹⁶¹. Vadinasi, esant tiesioginei tyčiai, kaltininkas suvokia, kad jis neteisėtai bei neatlygintinai švaisto jam patikėtą ar esantį jo žinioje turtą ar turtines teises, dėl ko nukentėjusiajam bus sukelta turtinė žala ir to siekia. Esant netiesioginei tyčiai kaltininkas taip pat suvokia, kad neteisėtai bei neatlygintinai švaisto jam patikėtą ar esantį jo žinioje turtą ar turtines teises, kas lems turtinės žalos atsiradimą, nors to nesiekdamas tiesiogiai, tačiau sąmoningai leidžia tokiems padariniams kilti. Netiesioginės tyčios įtvirtinimą iš dalies lėmė tai, kad teismai susidurdavo su problemomis nagrinėjant kredito įstaigų iššvaistymo bylas. Atsakingi darbuotojai sąmoningai suteikdavo paskolas pažeisdami įstatymus ar kitus teisės aktus. Bankai patirdavo didelę turtinę žalą, kadangi tretieji asmenys negrąžindavo gautų paskolų, o norint atsakingus asmenis patraukti baudžiamojon atsakomybėn už turto iššvaistymą būdavo sunku įrodyti jų tiesioginę tyčią, būtent tai, kad jie iš anksto žinodavo, jog paskola bus negrąžinta¹⁶². O.

¹⁵⁸ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2015 m. sausio 13 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-132-788/2015.

¹⁵⁹ ABRAMAVIČIUS, A., et al. *Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso komentaras*. Specialioji dalis. Antras tomas. Vilnius: VĮ Registrų centras, 2009, p. 356.

¹⁶⁰ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo senatas. *1998 m. gruodžio nutarimas Nr. 8 dėl teismų praktikos sukčiavimo ir turto pasisavinimo arba iššvaistymo bylose*.

¹⁶¹ Lietuvos Aukščiausiasis Teismas. *2015 m. kovo 19 d. Teismų praktikos turto pasisavinimo ir iššvaistymo baudžiamosiose bylose apžvalga (BK 183 ir 184 straipsniai)*. *Teismų praktika Nr. 42*.

¹⁶² BUKELIENĖ, Dalia. *Baudžiamoji atsakomybė už turto pasisavinimą ir turto iššvaistymą (teoriniai ir*

Fedosiuk pripažįsta taip pat, kad turto iššvaistymas galimas esant abejoms tyčioms, tačiau daugiau dėmesio skiria neatsargiam iššvaistymui, apie ką bus kalbama vėliau¹⁶³. Plačiau dėl kaltės turinio turto iššvaistymo sudėtyje pasisako D. Bukelienė. Ji taip pat teigia, kad turto iššvaistymui būdingos abejos tyčios rūšys, o savo nuomonę grindžia jau anksčiau minėtu Lietuvos Aukščiausiojo Teismo senato 1998 m. gruodžio 22d. nutarimu. Taip pat pateikia įdomią išvadą, kad dažniausiai turto iššvaistymas padaromas netiesiogine tyčia, kai turto savininkas ir kaltininkas susiję teisiniais darbo santykiais, tiksliau tais atvejais, kai turtas ar turtinė teisė yra kaltininko žinioje dėl kaltininko užimamų pareigų. Iš tiesų teismų praktikoje dauguma atvejų, kai dalykas buvo patikėtas kaltininkui, turto iššvaistymas buvo padarytas dažniausiai veikiant tiesiogine tyčia¹⁶⁴. Galima teigti, kad tai teisingas pastebėjimas, nes iš nagrinėtų teismų praktikos pavyzdžių, beveik visais atvejais, kai kaltininkas veikė netiesiogine tyčia, turtas ar turtinės teisės buvo jo žinioje, kaltininkai buvo įmonių direktoriai/vadovai. Tačiau konkrečių taisyklių, kad iššvaistytas turtas ar turtinės teisės veikiant netiesiogine tyčia turėjo būti kaltininko žinioje, bet ne patikėtas, teismų praktikoje nėra¹⁶⁵. Iš teismų praktikos galima matyti, kad turto iššvaistymas padaromas, kai kaltininkas su turtu ar turtinėmis teisėmis atlieka tam tikrus neteisėtus veiksmus, tokiu būdu padarydamas turtinės žalos nukentėjusiajam, ir tuomet, priklausomai nuo bylos aplinkybių, sprendžiama, ar jis tokių padarinių siekė ar ne. Būtent nuo to ir priklauso, koks kaltės požymis bus nustatytas – tiesioginė ar netiesioginė tyčia¹⁶⁶.

BK 184 str. 4 dalyje nustatyta, kad 1 ir 2 dalyse numatytos veikos yra nusikalstamos ir tais atvejais, kai jos padarytos dėl neatsargumo. Tai reiškia, kad paprastas ir kvalifikuotas iššvaistymas gali būti padaromas ir neatsargiai, tuo tarpu nedidelės vertės turto ar turtinės teisės iššvaistymas tik tyčia¹⁶⁷.

Kasacinėje jurisprudencijoje irgi nurodoma, kad ši veika gali būti padaroma neatsargiai, tačiau pabrėžiama, kad esant galimiems neatsargumo atvejams teismai paprastai

praktiniai aspektai). Vilnius: Eugrimas, 2008, p. 173.

¹⁶³ MILINIS, A., et al. *Lietuvos baudžiamoji teisė*. Specialioji dalis. Pirmoji knyga: vadovėlis. Vilnius: Justitia, 2013, p. 403.

¹⁶⁴ BUKELIENĖ, Dalia. Nusikalstamo turto iššvaistymo subjektyviųjų požymių nustatymo problemos. *Teisės problemos*, 2004, t.3(45), p. 39.

¹⁶⁵ Lietuvos apeliacinio teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2015 m. balandžio 2 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-38-449/2015.

¹⁶⁶ Klaipėdos apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2014 m. spalio 16 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-290-255-2014.

¹⁶⁷ Remiantis bendrąją neatsargumo samprata neatsargumas turto iššvaistymo atveju gali pasireikšti dvejopai priklausomai nuo neatsargumo rūšies:

- 1) kai kaltininkas suvokia, kad jo veikimas ar neveikimas gali sukelti turtinę žalą nukentėjusiajam, kuris jam patikėjo savo turtą ar perdavė jo žinion, tačiau lengvabūdiškai tikisi išvengti tokių padarinių; arba
- 2) kaltininkas nesuvokia, kad savo veikimu ar neveikimu gali padaryti turtinę žalą nukentėjusiajam, kuris kaltininkui patikėjo savo turtą ar turtines teises arba perdavė jo žinion, tačiau tokius padarinius galėjo ir privalėjo numatyti.

Taigi, šios kaltės rūšys skiriasi tiek intelektualiniu, tiek valiniu elementais.

turi svarstyti turto iššvaistymo atskyrimo nuo civilinio delikto klausimus¹⁶⁸. Teismų praktikoje išskiriami tam tikri kriterijai, kuriuos reikia įvertinti prieš sprendžiant ar rizikingi vadovo veiksmai gali būti vertinami kaip neteisėti: 1) matyti akivaizdus žalingumas (nuostolingumas) 2) nepateisinamas rizikingumas (neatitikimas protingai verslo rizikai); 3) neatitikimas *įstatymams*, vidaus dokumentams ar geriems verslo standartams; 4) ekonominis nenaudingumas/ nereikalingumas. Vertinant vadovo civilinę atsakomybę bus lyginama būtent tai, kaip vadovas elgėsi, su tuo, kaip turėtų elgtis protingas vadovas. O štai pagrindiniais baudžiamosios atsakomybės taikymo kriterijais reikėtų laikyti sudaryto sandorio neteisėtumą, kuris identifikuojamas gali būti, jei yra akivaizdus įgaliojimų viršijimas ir prieštaravimas patikėtojo valiai, rūpestingo ir apdairaus „šeimos galvos“ elgesio standartų nesilaikymas, ekonominės logikos stoka, žala patikėtoju ir piktavališkumas, piktnaudžiavimas pasitikėjimu¹⁶⁹. Visgi, tai yra plona linija tarp to, kada užtenka taikyti vien tik civilinę atsakomybę, o kada jau nuo civilinių santykių prie baudžiamųjų. Kiekvienu atveju yra svarbu įvertinti konkrečias bylos aplinkybes, kadangi derėtų prisiminti baudžiamojoje teisėje galiojantį *ultima ratio* principą, kuris ir reiškia tai, kad baudžiamoji atsakomybė yra paskutinė priemonė. Tokios praktikos laikosi ir teismai vertindami atvejus artimus kitų teisės sričių teisiniams santykiams¹⁷⁰. Šiuo klausimu pasisako ir D. Bukelienė, kuri siūlo atribojimo kriterijumi laikyti padarytos turtinės žalos kriterijų: jei neatidžiais, nerūpestingais, neprotingais veiksmais ar neveikimu asmuo padaro žalą iki 5 MGL¹⁷¹, jis turėtų žalą atlyginti civiline tvarka, jei žala didesnė nei 5 MGL, tai asmuo turėtų būti traukiamas baudžiamojon atsakomybėn dėl neatsargaus turto iššvaistymo¹⁷². Pastebėtina, kad kalbant apie neatsargumą kaip turto iššvaistymo kaltės formą, daugiau atvejų yra susijusių su juridinių asmenų vadovais, tačiau kitokių atvejų praktikoje retai randama bei kaip vertinamas jų neatsargumas. Galima pateikti konkrečių teismų praktikos pavyzdžių, kur esant neatsargiam iššvaistymui, teismas sprendžia civilinių ir baudžiamųjų santykių atskyrimo problemą. Vienoje byloje asmuo buvo nuteistas už didelės vertės bei žinioje buvusio svetimo turto iššvaistymu dėl neatsargumo. Kasaciniu skundu jis prašė bylą nutraukti. Kasacinis teismas pabrėžė, kad nagrinėjamoje byloje nustatytos aplinkybės nepagrindžia teismų išvados apie civilinių

¹⁶⁸ Lietuvos Aukščiausiasis Teismas. 2015 m. kovo 19 d. Teismų praktikos turto pasisavinimo ir iššvaistymo baudžiamosiose bylose apžvalga (BK 183 ir 184 straipsniai). Teismų praktika Nr. 42.

¹⁶⁹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2014 m. gruodžio 2 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-518/2014.

¹⁷⁰ Lietuvos apeliacinio teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2014 m. kovo 20 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-205/2014.

¹⁷¹ Būtina paminėti tai, kad publikacijoje buvo nurodytas 3 MGL dydis, tačiau straipsnis buvo rašytas 2004 m., tačiau 2014 m. gruodžio 18 d. įstatymu Nr. XII-1481 buvo pakeista BK 190 straipsnio 1 dalis. Nustatyta, kad turtas yra nedidelės vertės, kai jo vertė viršija 3 MGL, bet neviršija 5 MGL dydžio sumos.

¹⁷² BUKELIENĖ, Dalia. Nusikalstamo turto iššvaistymo subjektyviųjų požymių nustatymo problemos. *Teisės problemos*, 2004, t. 3(45), p. 39.

teisinių santykių transformavimąsi į baudžiamuosius. Taip pat teismas pabrėžė ir tai, kad jau iki ikiteisminio tyrimo pradėjimo šioje byloje, piniginiai reikalavimai, tarp nukentėjusiojo ir kaltinamojo, buvo išspręsti civilinio proceso tvarka kaltinamojo ir jo įmonės nenaudai. Pagal CPK 437 str., jeigu skolininkas nesumoka kreditoriui priteistų sumų, teismo įsakymui įsiteisėjus, kreditoriaus prašymu išduodamas vykdomasis raštas priverstiniam išieškojimui vykdyti. Byloje jokių duomenų, kad lizingo bendrovė kreipėsi į teismą dėl vykdomojo rašto priverstiniam išieškojimui vykdyti, nebuvo. Byloje taip pat nebuvo nustatyta, kad tiek iki teismo įsakymo priėmimo, tiek ir po jo priėmimo įtariamasis slapstytųsi, jog jis slėptų, naikintų ar atliktų kitus kokius nors neteisėtus veiksmus su turtu, kuriam buvo nustatytas laikinas nuosavybės teisių apribojimas. Buvo konstatuotina, kad nuteistajam baudžiamasis įstatymas buvo pritaikytas netinkamai, baudžiamoji atsakomybė taikyta nepagrįstai, todėl pirmosios ir apeliacinės instancijų teismų sprendimai panaikinti ir byla nutraukta¹⁷³. Tokie pavyzdžiai atskleidžia būtent, tai, kad neatsargumas yra labai arti civilinės atsakomybės, todėl turi būti konkrečiai nustatytas, o esminis kriterijus, atrebojantis civilinius teisinius santykius nuo baudžiamųjų, yra priešingas teisei elgesys, apsunkinantis galimybę ginti pažeistas teises civilinėmis teisinėmis priemonėmis¹⁷⁴. Štai yra išvis priešingų nuomonių dėl neatsargumo kaip kaltės rūšies turto iššvaistymo atveju. Pagal O. Fedosiuk iššvaistymas dėl nerūpestingumo apskritai nelaikytinas nusikalstamu, nes šiuo atveju subjektas nesupranta daromos veikos žalingumo savininko aktyvams¹⁷⁵. Gaila, tokia jo nuomonė nėra labiau išplėtotą, o tik užsimenama vienu sakiniu, tačiau ši pozicija yra paneigiama teismų praktikos aiškinimo pavyzdžiais.

Apibendrinant kaltės požymio analizes galima pateikti išvadą, kad tarp turto pasisavinimo ir iššvaistymo sudėčių galima įžvelgti dar vieną skirtumą. Šių dviejų nusikalstamų veikų kaltės požymiai iš esmės skiriasi – turto pasisavinimas gali pasireikšti tik tiesiogine tyčia, o štai turto iššvaistymas gali būti padaromas esant tiek tiesioginei, tiek netiesioginei tyčiai bei neatsargumui (nusikalstamam nerūpestingumui ir nusikalstamam pasitikėjimui).

Kalbant apie kitus subjektyviosios pusės požymius, jau pradžioje šio poskyrio buvo minėta, kad tikslas bei motyvas yra fakultatyvieji nusikalstamos veikos požymiai, tad būtina išsiaiškinti, ar šie požymiai yra privalomi turto pasisavinimo ir iššvaistymo sudėtyse, kartu ir tai, ar šie požymiai turi tam tikrus panašumus ar skirtumus šių sudėčių kontekste. Tiesa,

¹⁷³ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2012 m. balandžio 17 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-191/2012.

¹⁷⁴ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2014 m. lapkričio 11 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-463/2014.

¹⁷⁵ FEDOSIUK, Oleg. Patikėtos svetimos turtinės teisės pasisavinimo ir iššvaistymo samprata. *Jurisprudencija*, 2008, t. 11(113), p. 81.

galima pastebėti, kad kaip neseniai minėta, kad BK 184 str. 4 d. numato ir neatsargų turto iššvaistymą, kas suponuoja nuomonę, kad tokios nusikalstamos veikos sudėtis neturi privalomo tikslo bei motyvo požymio, kadangi tai logiškai neįmanoma, kad asmuo veikęs neatsargiai, turėtų tam tikrą tikslą ar motyvą, kai jis vienais atvejais net nenumato padarinių, o jei ir numato, jis tikisi, kad jų bus išvengta. D. Bukelienė analizuodama turto pasisavinimą ir iššvaistymą taip pat pamini, kad neįmanoma net kalbėti apie tikslą bei motyvą esant neatsargumai, bet prie to pamini ir netiesioginę tyčią – nes asmuo nenori padarinių, bet sąmoningai leidžia jiems kilti. Toks aiškinimas egzistuoja ir kituose baudžiamosios teisės šaltiniuose. A. Cininas savo bloge apie teisę taip pat teigia, kad asmuo veikdamas netiesiogine tyčia jis siekia tam tikrų tikslų, bet jie gali būti ir nusikalstami, ir nenusikalstami, tačiau siekiant tų tikslų jis suvokia, kad padarys ir kitą nusikalstamą veiką, taigi leidžia jai sąmoningai atsirasti¹⁷⁶. Taigi, tikslo bei motyvo požymiai toliau bus nagrinėjami tik turto pasisavinimo sudėtyje (nustatyta, kad turto pasisavinimas pasireiškia tik tiesiogine tyčios rūšimi) bei turto iššvaistymo sudėtyje, kai kaltė pasireiškia tiesioginės tyčios rūšimi.

Nei BK 183 str., nei 184 str. nepateikia jokių tikslo ar motyvo požymių. Remiantis straipsnių analize būtų galima teigti, kad norint patraukti asmenį baudžiamojon atsakomybėn už turto pasisavinimą ar iššvaistymą, nebūtina nustatinėti tikslo bei motyvo. Baudžiamosios teisės doktrinoje pripažįstama, kad visoms nusikalstamoms veikoms, kuriomis kėsinama į svetimą nuosavybę, yra būdingi savanaudiški motyvai, nes užvaldydamas svetimą turtą asmuo siekia praturtėti¹⁷⁷. Nors tikslai ir motyvai dažniausiai yra savanaudiški, tačiau D. Bukelienė mini ir atvejus, kad gali būti patikėtas ar esantis žinioje turtas sulaikomas, pavyzdžiu, iš keršto ar siekiant kažkokio reikalavimo įvykdymo. Tokius atvejus ji siūlo kvalifikuoti kaip savavaldžiavimą, pagal BK 294 str.. Taip pat nurodo, kad savanaudiškos paskatos gali būti kriterijus, pagal kurį turto pasisavinimą galima atriboti nuo kitų nusikalstamų veikų¹⁷⁸. Tokie jos teiginiai verčia manyti, kad norint asmenį patraukti baudžiamojon atsakomybėn už turto pasisavinimą, būtina nustatyti tikslą – asmens sieki praturtėti, nors ji to tiesiogiai ir nenurodo. R. Drakšas pabrėžia, kad kiekviena veika turi būti pripažįstama nusikalstama net jei kaltininkas elgėsi vedinas išimtinai kilnių tikslų, kadangi nusikalstama, kaip ir kiekviena kita žmogaus veika, yra beprasmė ir chaotiška, jeigu ji nėra nulemta asmens suvoktų realių ar tariamų tikslų, tačiau kvalifikuojant veiką pagal BK 183 straipsnį visiškai nesvarbu dėl kokių priežasčių asmuo pasisavino jam patikėtą arba jo žinioje

¹⁷⁶ CININAS, Audrius. *Kaltės formos*. [interaktyvus; žiūrėta 2016 m. kovo 1 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.cininas.lt/?p=1197>>.

¹⁷⁷ BUKELIENĖ, Dalia. *Baudžiamoji atsakomybė už turto pasisavinimą ir turto iššvaistymą (teoriniai ir praktiniai aspektai)*. Vilnius: Eugrimas, 2008, p. 184-185.

¹⁷⁸ *ibidem*, 2008, p. 184.

buvusį svetimą turtą¹⁷⁹.

Teismų praktikoje yra vieningai laikomasi nuomonės, kad svetimo turto ar turtinės teisės pasisavinimas suponuoja savanaudišką veikos motyvą bei tikslą, tačiau pripažinus turto pasisavinimą nenumatyta asmens praturtėjimas, nes tai nėra būtinas BK 183 straipsnyje numatytos veikos požymis¹⁸⁰. Visgi kartais teismų praktikoje sudėtinga atskirti, ar tam tikros aplinkybės rodo tikslą ar kaltės formą. Štai vienoje byloje Lietuvos Aukščiausiasis Teismas nustatė, kad teismai nepagrįstai nurodė, jog norint kaltinamuosius pripažinti kaltais pagal BK 183 str. 2 d. turi būti įrodyta, kad jie įmonei priklausančias pinigines lėšas panaudojo asmeniniams poreikiams. Teismas pripažino kasatoriaus tiesą, kad nusikaltimai buvo baigti, kai kaltinamieji iš bendrovės kasos paėmė pinigines lėšas ir pagal savo valią galėjo su jomis atlikti bet kokius veiksmus. Kaltinamųjų tvirtinimas, kad svetimos pinigines lėšas buvo paimtos turint tikslą už jas pirkti įvairių įrenginių bendrovės reikmėms, šiuo atveju reikšmės neturėjo, nes nusikalstamos veikos tikslas nėra būtinas turto pasisavinimo sudėties požymis. Buvo pastebėta, kad pirmosios instancijos teismas, vertindamas veikos subjektyviąją pusę, neatrigojo atskirų jos požymių – kaltės, motyvo ir tikslo, o juos visus vertino kaip vieną – kaltę. Taip pat pridūrė, kad nusikalstamos veikos tikslas ir motyvas galėjo būti nustatomi tik siekiant išsiaiškinti nusikalstamos veikos padarymo priežastis ar kaltininko asmenybę¹⁸¹. Iki šiol teismų praktika šiuo klausimu nepakito¹⁸². Tai, kad atsižvelgiama, kur ketino vadovas panaudoti pasisavintą turtą, turtines teises turi įtakos sprendžiant tyčios turinį, kryptingumą, o ne tikslą. Taip pat turto panaudojimas turi būti pagrįstas konkrečiais įrodymais, o ne deklaratyviais teiginiais¹⁸³. Tiesa, tokie teismo išaiškinimai yra šiek tiek klaidinantys, ypač, kai egzistuoja išaiškinimų, kad pagal galiojančią teisminę praktiką, svetimo turto pasisavinimas laikomas baigtu neteisėtai užvaldžius svetimą turtą ir turint realią galimybę juo disponuoti bei naudotis, pasisavinus kaltininko žinioje esantį turtą tolimesni kaltininko veiksmai su juo veikos kvalifikavimui reikšmės neturi¹⁸⁴. Skaitant tokius teismų išaiškinimus peršasi klausimas – ar svarbu tai, kur kaltininkas panaudoja pasisavintą turtą ar ne? Tačiau

¹⁷⁹ DRAKŠAS, Romualdas. Kai kurie baudimo už turto pasisavinimą probleminiai aspektai. *Jurisprudencija*, 2013, t. 20(1), p. 289.

¹⁸⁰ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2012 m. liepos 9 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-385/2012; Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2013 m. spalio 1 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-373/2013; Lietuvos apeliacinio teismo 2015 m. rugsėjo 23 d. nuosprendis, priimta baudžiamojoje byloje Nr. 1A-78-449/2015.

¹⁸¹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2008 m. gruodžio 9 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-368/2008; Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2006 m. gegužės 30 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-330/2006.

¹⁸² Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2014 m. birželio 26 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-332/2014.

¹⁸³ Lietuvos apeliacinio teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2015 m. balandžio 30 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-244-396/2015.

¹⁸⁴ Lietuvos apeliacinio teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2015 m. balandžio 1 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-12-449/2015.

prieš tai minėtą teiginį galima aiškinti kitame kontekste. Tai, jog nesvarbu tolimesni veiksmai su pasisavintu turtu yra labiau svarbesni, kai norima atskirti turto pasisavinimą nuo iššvaistymo, t.y. baigtumo momentus. Teigiant, kad svetimo turto pasisavinimas laikomas baigtu nuo to, kai turtas ar turtinė teisės užvaldomos nekreipiant dėmesio į tai, kur tas turtas ar turtinės teisės buvo panaudotos, padeda išvengti nuomonės, kad pasisavinimas yra tarsi pirma stadija iššvaistymo, o ne atskira nusikalstama veika. Taigi, nors tokie teismų išaiškinimai klaidina, tačiau jie daugiau taikytini nusikalstamos veikos baigtumo atžvilgiu, ir galima teigti, kad atsižvelgiama, ką kaltininkas norėjo nuveikti su pasisavintu turtu yra svarbu tyčios turiniui atskleisti, o ne tikslo ar motyvo požymiui apibūdinti. Reiškia, užtenka to, kad asmuo pasisavino tam tikrą turtą ar turtinę teisę taip padarytas nukentėjusiajam žalos ir tai, kur jis panaudos tą pasisavintą turtą bei turtines teises turės įtakos jo tyčios turinio nustatymui, bet ne tikslo ar motyvo nustatymui.

Kalbant apie turto iššvaistymo tikslą ir motyvą D. Bukelienė teigia, kad kiekviena veika turi tam tikrą priežastį, t.y. kaltininkas vis tiek veikia vedamas konkrečių tikslų, tad sutinka su tuo, kad motyvas turto iššvaistyme gali būti savanaudiškumas, bet dėl praturėjimo (kas, kaip minėta, būdinga turto pasisavinimui), kaip tikslo nelinkusi sutikti¹⁸⁵. Su tokia jos nuomone galima sutikti, nes vien vertinant iššvaistymo sampratą, pirmu požiūriu yra sudėtinga įžvelgti tam tikrą naudos siekimą, kadangi iššvaistymas būtent pasireiškia turto arba turtinių teisių perleidimu tretiesiems asmenims. Tai reiškia, kad asmuo, kuris perleidžia tam tikrą turtą ar turtines teises naudos negauna, o nauda tenka tretiesiems asmenims, kuriems buvo perleistas dalykas. D. Bukelienė taip pat pamini tai, kad tiesioginės turtinės naudos kaltininkas darydamas šią nusikalstamą veiką negauna, motyvai gali būti įvairiausi (draugystė, meilė ir pan.). Galimi nebent variantai, kai gaunama netiesioginė turtinė nauda, pavyzdžiui, taip atsilyginama už tam tikrus palankius sprendimus, „nurašoma“ kaltininko skolas, kurias jis turėjo asmenų atžvilgiu, kuriems jis perleido turtą ar turtines teises¹⁸⁶. Su tokia nuomone galima sutikti, tačiau derėtų pasižvalgyti ir teismų praktikos analizuojamu klausimu. Deja, bet teismų sprendimų šiuo klausimu nėra gausu. Viena iš ryškesnių bylų, kur buvo analizuojamas tikslas buvo turto iššvaistymo byloje, kur būtent tikslu buvo ir įvardyta – siekis perleisti tretiesiems asmenims turtą, o jo bendrininko tikslas – asmeninės naudos siekimas. Ir kaip teismas teigė: „nusikalstamo tikslo siekimas ir realizavimas atspindi svetimo turto iššvaistymo subjektyviąją pusę – tyčios elementą“¹⁸⁷. Taigi, šiuo atveju tikslas

¹⁸⁵ BUKELIENĖ, Dalia. Nusikalstamo turto iššvaistymo subjektyviųjų požymių nustatymo problemos. *Teisės problemos*, 2004, t. 3(45), p. 48.

¹⁸⁶ BUKELIENĖ, Dalia. *Baudžiamoji atsakomybė už turto pasisavinimą ir turto iššvaistymą (teoriniai ir praktiniai aspektai)*. Vilnius: Eugrimas, 2008, p. 186.

¹⁸⁷ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2004 m. rugsėjo 14 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-451.

taip pat buvo analizuojamas tik tiek, kad būtų atskleistas tyčios turinys. Kitose nutartyse galima rasti tik tiek, kad sprendžia apie veikos padarymą ir naudoja išsireiškimą „nepriklausomai nuo to, kokiais motyvais jis veikė“, kas irgi patvirtina, kad motyvas nėra būtinasis požymis¹⁸⁸.

Šiuo klausimu analizuojant užsienio valstybių baudžiamuosius įstatymus, pastebėta, kad yra valstybių, kurios turto pasisavinimo ar iššvaistymo sudėtyse nurodo ir tikslo požymius. Pavyzdžiui, Šveicarijoje turto pasisavinimo sudėčiai yra būdingas turtinės naudos siekimas sau ar kitam asmeniui¹⁸⁹. Toks pats tikslas nurodytas ir Danijos baudžiamajame įstatyme, kuris netgi atskirai išdėsto turto pasisavinimo ir iššvaistymo sudėtis, bet tikslas nurodytas abiejų nusikalstamų veikų atžvilgiu¹⁹⁰.

Taigi apibendrinant išanalizuotų sudėčių subjektyviosios pusės požymius galima teigti, kad šios veikos skiriasi kaltės formomis ir rūšimis. Turto pasisavinimui būdinga tik tiesioginė tyčia, o turto iššvaistymui būdinga – tyčia (tiesioginė ir netiesioginė) bei neatsargumas. Kalbant apie tikslo bei motyvo požymius galima teigti, kad analizuojamos veikos yra panašios tuo, kad tikslas ir motyvas lieka už šių veikų sudėčių ribų. Kaip parodė teismų praktika, tiek turto pasisavinimui, tiek išvaistymui būdingi savanaudiški motyvai, o tikslas pasipelninti būdingas tik turto pasisavinimui.

¹⁸⁸ Lietuvos apeliacinio teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2013 m. kovo 8 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-145/2013.

¹⁸⁹ Criminal Code of the Swiss Confederation. [interaktyvus; žiūrėta 2016 m. kovo 9 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.legislationline.org/download/action/download/id/5686/file/Swiss_CC_1937_am2014_en.pdf>.

¹⁹⁰ The Criminal Code of Denmark. [interaktyvus; žiūrėta 2016 m. sausio 20 d.]. Prieiga per internetą: <https://www.unodc.org/tldb/pdf/Denmark_Criminal_Code_2005.pdf>.

3. Turto pasisavinimo ir turto iššvaistymo kvalifikuotų bei privilegijuotų sudėčių analizė, jų panašumai

3.1. Bendroji kvalifikuotos bei privilegijuotos sudėties samprata

Prieš pradėdant analizuoti kvalifikuotą bei privilegijuotą turto pasisavinimo bei iššvaistymo sudėtis, taip pat ieškant panašumų ar skirtumų tarp šių sudėčių, būtina bent trumpai aptarti, kas yra laikoma kvalifikuota ir privilegijuota sudėtimi.

Baudžiamosios teisės doktrinoje kvalifikuota sudėtimi yra pripažįstamos sudėtyys, kurios be pagrindinės nusikalstamos veikos sudėties požymių turi įtrauktus papildomus požymius, kurie didina nusikalstamos veikos pavojingumą. Paprastai tokie požymiai aprašomi to paties straipsnio antroje ar trečioje dalyje, net ketvirtoje dalyje, bet kartais gali būti ir išimčių. O štai privilegijuotos sudėtyys priešingai – tai tokios nusikalstamų veikų sudėtyys, kurios į pagrindinę veikų sudėtį įtraukia papildomus požymius, kurie mažina veikos pavojingumą. Tokios sudėtyys, kaip ir kvalifikuojančiosios, yra nurodomos to paties straipsnio antroje, trečioje dalyje, o kartais išskiriamos ir į atskirus baudžiamojo įstatymo straipsnius. Ar nurodyta sudėtis yra mažiau pavojinga, ar daugiau galima spręsti pagal tai, kokia nustatyta atsakomybė¹⁹¹. Reiškia, jei numatyta atsakomybė yra mažesnė, tai ženklas, kad galimai tai yra privilegijuota sudėtis, jei atvirkščiai – kvalifikuota sudėtis.

3.2. Turto pasisavinimo ir turto iššvaistymo kvalifikuotų sudėčių analizė

Kadangi turto pasisavinimo straipsnis sudarytas iš penkių dalių, o turto iššvaistymas net iš šešių dalių, tikėtina, kad šių nusikalstamų veikų sudėtyje yra nustatyti ir kvalifikuojantys požymiai.

BK 183 str. 2 d. nustatyta, kad „Tas, kas iššvaistė jam patikėtą ar jo žinioje buvusį didelės vertės svetimą turtą ar turtinę teisę arba didelės mokslinės, istorinės ar kultūrinės reikšmės turinčias vertybes <...>“. To paties straipsnio 1 dalyje (pagrindinės sudėties) nustatyta mažesnis laisvės atėmimo terminas bei lengvesnė bausmė – viešieji darbai arba bauda, arba laisvės apribojimas, arba laisvės atėmimas iki dvejų metų. Tuo remiantis, galima teigti, kad BK 183 str. 2 d. nustato kvalifikuotą turto pasisavinimo sudėtį. Lyginant su pagrindine sudėtimi, galima matyti, kad esminis skirtumas yra dalyko požymyje. Galima matyti, kad sudėtyje dalyku yra taip pat svetimas turtas, ar turtinė teisė, tačiau jis yra didelės

¹⁹¹ PIESLIAKAS, Vytautas. *Mokymas apie nusikaltimą ir nusikaltimo sudėtį*. Vilnius: Lietuvos Policijos akademija, 1996, p. 47.

vertės, taip pat prie dalyko priskiriama ir svetimos didelės mokslinės, istorinės ar kultūrinės reikšmės turinčios vertybės. Kadangi apie tai kas yra turtas, turtinė teisė kaip dalykas buvo kalbama analizuojant pagrindinės sudėties požymius, dėl to šiuo atveju svarbu išsiaiškinti tik tai, kas yra laikoma didele verte. Didelė vertė nustatoma pagal BK 190 str., kur numatyta, kad turtas yra didelės vertės, kai jo vertė viršija 250 MGL dydžio sumą. Didesnė problema kyla, kur vertybės, kurios yra įvardijamos kaip „didelės, mokslinės ar kultūrinės reikšmės“, kadangi įstatymas neapibrėžia šių sąvokų. D. Bukelienė tai taip pat įvardija kaip problemą ir teigia, kad taip įstatymas veda į tą patį BK 190 str., kas reiškia, kad minėtų vertybių vertė taip pat turi viršyti 250 MGL dydį¹⁹². Su tokia jos išvada negalima sutikti, nes tiek teismų praktikoje, tiek moksliniuose darbuose yra pasakyta, kad didelė turtinė vertė nebūtinai turi sutapti su didele istorine, kultūrine ar moksline reikšme¹⁹³. Teismų praktikoje pasakyta, kad tai, ar pagrobtos vertybės turi didelę mokslinę, istorinę ar kultūrinę, reikšmę, paprastai nustatoma remiantis atitinkamos srities specialistų išvadomis (ekspertizės aktais)¹⁹⁴. Deja, teismų praktikos pavyzdys yra iš vagystės bylos, tačiau, kaip ir turto vertės aiškinimas, nurodytas BK 190 str., taikomas visoms XXVIII skyriuje numatytomis veikoms, taip galima teigti, kad ir „didelės kultūrinės, istorinės ar mokslinės reikšmės turinčios vertybės“ aiškinimas sistemiškai taikomas ir BK 183 str. 2 d. numatytam dalykui.

Išsiaiškinus turto pasisavinimo sudėties kvalifikuojančius požymius, galima prieiti prie BK 184 str. analizės, ar šiame straipsnyje galima rasti kvalifikuotą sudėtį, jei taip, tai kokia ji, ir, ar galima rasti panašumų ir skirtumų lyginant su kvalifikuota turto pasisavinimo sudėtimi. BK 184 str. 2 d. įtvirtina nuostatą: „Tas, kas iššvaistė jam patikėtą ar jo žinioje buvusį didelės vertės svetimą turtą ar turtinę teisę arba didelės mokslinės, istorinės ar kultūrinės reikšmės turinčias vertybes, baudžiamas laisvės atėmimu iki septynerių metų.“. Lyginant šioje dalyką nustatytą sankciją, galim pastebėti, kad ji yra kur kas didesnė už to paties straipsnio pirmoje dalyje numatytą sankcijas – viešieji darbai arba bauda, arba laisvės apribojimas, arba laisvės atėmimas iki dvejų metų. Taigi, galima teigti, kad BK 184 str. 2 d. nustato kvalifikuotą turto iššvaistymo sudėtį. Kaip ir turto pasisavinimo, taip ir iššvaistymo atveju, kvalifikuota sudėtis yra papildyta dalyko požymiu. Kaip ir pagrindinėje sudėtyje, taip pat dalykas yra turtas, turtinės teisės, tačiau didelės vertės, bei didelės istorinės, kultūrinės ar mokslinės reikšmės vertybės. Kadangi, kas yra didelė vertė bei ką reiškia didelės istorinės, kultūrinės ar

¹⁹² BUKELIENĖ, Dalia. *Baudžiamoji atsakomybė už turto pasisavinimą ir turto iššvaistymą (teoriniai ir praktiniai aspektai)*. Vilnius: Eugrimas, 2008, p. 85.

¹⁹³ VERŠEKYS, Paulius. *Vertinamieji nusikalstamos veikos sudėties požymiai*: daktaro disertacija. Socialiniai mokslai, teisė (01S). Vilnius: Vilniaus universitetas, 2013, p. 199-200; VOSYLIŪTĖ, Andželika. *Baudžiamoji atsakomybė už kvalifikuotą vagystę*: daktaro disertacija. Socialiniai mokslai, teisė (01S). Vilnius: Vilniaus universitetas, 2009, p. 222.

¹⁹⁴ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2012 m. sausio 31 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-6/2012.

mokslininkės reikšmės vertybės, buvo aiškinta, kai buvo analizuojama turto pasisavinimo kvalifikuojantys požymiai, nėra būtinybės kartoti tą pačią informaciją, kadangi turto iššvaistymo dalykui yra taikomi tokie pat kriterijai.

Taigi, galima teigti, kad rastas dar vienas panašumas tarp turto pasisavinimo ir iššvaistymo sudėčių – šias dvi nusikalstamas veikas sieja ir tokie patys kvalifikuojantys požymiai.

3.3. Turto pasisavinimo ir turto iššvaistymo privilegijuotų sudėčių analizė

Kadangi privilegijuotos sudėtys yra nustatančios pavojingumą mažinančius požymius, tai logiška, kad už tokias veikas yra nustatyta kur kas mažesnės sankcijos už pagrindinę sudėtį atitinkančią nusikalstamą veiką ir, žinoma, kvalifikuotą sudėtį. BK 183 str. 3 d. nurodyta, kad „Tas, kas iššvaistė jam patikėtą ar jo žinioje buvusį nedidelės vertės svetimą turtą ar turtinę teisę, padarė baudžiamąjį nusižengimą ir baudžiamas viešaisiais darbais arba bauda, arba areštu.“. Šioje dalyje nustatyta sankcija yra kur kas mažesnė už BK 183 str. 1 bei 2 dalyse nustatytas nurodytas sankcijas, kas leidžia teigti, kad tai yra privilegijuota turto pasisavinimo sudėtis. Tą patį galima pasakyti ir apie BK 184 str. 3 d., kurioje nurodyta privilegijuota turto iššvaistymo sudėtis. Tiek turto pasisavinimo, tiek iššvaistymų privilegijuojantis požymis yra nedidelės vertės svetimas turtas ar turtinė teisė.

Kalbant apie atvejį, kai baudžiamasis įstatymas nurodo mažesnę atsakomybę už nusikalstamas veikas, kurių dalykas yra nedidelės vertės, yra nuomonių, kad tai neturėtų būti laikoma privilegijuota sudėtimi, kadangi tai nekeičia asmens padarytos nusikalstamos veikos pavojingumo. A. Vosyliūtė kalbėdama apie vagystės sudėtį teigia, kad nedidelė turto vertė yra tik baudžiamosios atsakomybės už svetimo turto pagrobimą kilimo riba, o ne mažinantis šios veikos pavojingumą požymis¹⁹⁵. Teismų praktikoje taip pat galima sutikti tokių teiginių, kad vertė yra svarbus požymis atsakomybei pagal turto vertę nustatyti. Taip išvengiama problemos, kai yra konkurencija tarp kvalifikuotos ir privilegijuotos sudėties. Pagal bendras taisykles, esant konkurencijai tarp privilegijuotos ir kvalifikuotos sudėties, pirmenybė turėtų būti taikoma privilegijuotai sudėčiai, tačiau, kai yra konkurencija tarp dviejų kvalifikuojančių sudėčių, taikoma ta, kurioje nustatyta baudžiamoji atsakomybė už pavojingesnę nusikalstamą veiką¹⁹⁶. Taigi, jei tos sudėtys, kurios numato nedidelės vertės dalyką yra laikomos privilegijuotomis, tačiau visada nusikalstamų veikų nuosavybei atvejais yra taikomos kvalifikuotos sudėtys, jei jos konkuruoja su privilegijuotomis, yra paneigiami bendroji

¹⁹⁵ VOSYLIŪTĖ, Andželika. Įsibrovimo į patalpą, saugyklą ar saugomą teritoriją kaip vagystę kvalifikuojančio požymio samprata teisės moksle ir teismų praktikoje. *Teisė*, 2008, t. 66 (1), p. 76.

¹⁹⁶ Teismų praktika. 2005, Nr. 23. , p. 329.

taisyklės – jos pirmenybė privilegijuotai sudėčiai. Toks aiškinimas, kad nedidelės vertės dalykas nėra privilegijuojantis požymis yra pagrįstas, tačiau remiantis aktualiausia teismų praktiką yra paneigiamas. Štai Lietuvos Aukščiausiasis Teismas 2015 m. kovo 19 d. teismų praktikos turto pasisavinimo ir turto iššvaistymo baudžiamosiose bylose apžvalgoje yra teigiama, kad atsižvelgiant į patikėto ar kaltininko žinioje buvusio turto vertę yra konstruojama pagrindinė, kvalifikuota ir privilegijuota turto pasisavinimo ir iššvaistymo sudėtis, atitinkamai diferencijuojamas šių nusikalstamų veikų pavojingumo laipsnis¹⁹⁷. Tokia teismo išvada leidžia teigti, jog teismas pripažįsta, kad turto pasisavinimo ir iššvaistymo sudėtis BK 183 str. ir atitinkamai BK 184 str. yra kaip pagrindinės, kvalifikuotos bei privilegijuotos. Ankstesnis aiškinimas buvo pateiktas vagystės kontekste, o tarp vagystės ir turto pasisavinimo bei iššvaistymo sudėčių yra kur kas nemažai skirtumų, kurie ir lemia tokį aiškinimą. Tiesa, gana sunku sugalvoti tokią situaciją, kurios atveju turto pasisavinimo ar iššvaistymo bylose konkuruotų privilegijuota sudėtis su kvalifikuota, kadangi kvalifikuota sudėtis yra tik tada, kai dalykas yra didelės vertės, arba didelės mokslinės, kultūrinės ar istorinės reikšmės. Jei dalykas yra didelės vertės, tai logiška, kad jis nebus nedidelės vertės. O jei dalykas yra nedidelės ekonominės vertės, bet didelės kultūrinės, istorinės ar mokslinės reikšmės, tai irgi problemos nėra, nes šis požymis aiškiai nurodytas tik kvalifikuotose sudėtyse. Deja, bet D. Bukelienė išsamiai analizavusi turto pasisavinimo sudėtis mini tik kvalifikuotas sudėtis, o atvejais, kai pasisavinamas ar iššvaistomas nedidelės vertės turtas ar turtinės teisės veika bus laikoma baudžiamuoju nusižengimu, išvengia sąvokos „privilegijuota sudėtis“. Tačiau galima pastebėti, kad kalbėdama apie atvejį, kai dalykas neviršija 3 MGL¹⁹⁸, veika yra mažiau pavojinga, todėl ji neužtraukia baudžiamosios atsakomybės, o vertinama kaip administracinės teisės pažeidimas. Vartodama žodžius „mažiau pavojinga“ ji parodo, kad vis dėlto dalyko vertė yra svarbi nusikalstamos veikos pavojingumo nustatymui¹⁹⁹. Taigi, aiškinant BK 183 str. 3 d. bei 184 str. 3 d. kaip privilegijuotas sudėtis, galima analizuoti, kuo pasireiškia sudėtyse nurodyti privilegijuojantys požymiai.

Pradžioje šio poskyrio buvo minėta, kad be pagrindinių turto pasisavinimo ir iššvaistymo sudėties požymių, šios sudėtis papildytos vienu pavojingumą veikos mažinančiu požymiu – dalyku. Dalykas šių privilegijuotų sudėčių atžvilgiu yra svetimas turtas ar turtinė

¹⁹⁷ Lietuvos Aukščiausiasis Teismas. 2015 m. kovo 19 d. Teismų praktikos turto pasisavinimo ir iššvaistymo baudžiamosiose bylose apžvalga (BK 183 ir 184 straipsniai). Teismų praktika Nr. 42.

¹⁹⁸ Būtina paminėti tai, kad monografijoje buvo nurodytas 3 MGL dydis, tačiau straipsnis buvo rašytas 2004 m., o 2014 m. gruodžio 18 d. įstatymu Nr. XII-1481 buvo pakeista BK 190 straipsnio 1 dalis. Nustatyta, kad turtas yra nedidelės vertės, kai jo vertė viršija 3 MGL, bet neviršija 5 MGL dydžio sumos.

¹⁹⁹ BUKELIENĖ, Dalia. *Baudžiamoji atsakomybė už turto pasisavinimą ir turto iššvaistymą (teoriniai ir praktiniai aspektai)*. Vilnius: Eugrimas, 2008, p. 84.

teisė, kurie yra nedidelės vertės. Kaip ir aiškinantis didelės vertės dydį, taip ir nedidelės vertės dydį galima nustatyti pagal BK 190 str.. Šis straipsnis nurodo, kad nedidelės vertės turtu yra laikomas, kai jo vertė viršija 3 MGL, bet neviršija 5 MGL dydžio sumos. Minėtas dydis taikomas tiek turto pasisavinimo, tiek iššvaistymo sudėčių atžvilgiu. Taigi, galima teigti, kad nustatytas dar vienas panašumas tarp turto pasisavinimo ir iššvaistymo sudėčių – privilegijuojantis požymis. Abejoms nusikalstamų veikų privilegijuojančiu požymiu yra dalyko nedidelė vertė.

Išvados

1. Turto pasisavinimo ir iššvaistymo sudėtys skirtingais baudžiamosios teisės raidos etapais kito. Galiojant Baudžiamajam statutui egzistavo tik pasisavinimo sudėtis su tam tikrom iššvaistymo užuominom, tačiau tokia nusikalstama veika kaip iššvaistymas nebuvo nurodyta. Įsigaliojus LTSR BK nebuvo atskirų sudėčių, o viena sudėtis, kurioje turto pasisavinimas ir iššvaistymas buvo laikomi dviem skirtingais veikos pasireiškimo būdais. 1995 m. priimti įstatymo pakeitimai bei 1998 m. Senato nutarimas išryškino daugiau skirtumų, kurie lėmė šių veikų įtvirtinimą skirtingose sudėtyse įsigaliojus 2000 m. BK.

2. Turto pasisavinimo ir iššvaistymo sudėtys yra panašios tuo, kad:

2.1. Abejų nusikalstamų veikų sudėtims yra būdingas tapatus nusikalstamos veikos objektas – nuosavybė, turtinės teisės ir turtiniai interesai, arba kaip darbe siūloma – teisėti turtiniai santykiai. Taip pat tiek esant pasisavinimui, tiek iššvaistymui yra tiesiogiai kėsinamasi į tą patį gėrį – svetimą turtą arba turtines teises.

2.2. Tiek turto pasisavinimui, tiek iššvaistymui yra būdingas specialus subjekto požymis. Tai reiškia, kad subjektu gali būti pakaltinamas, sulaukęs šešiolikos metų fizinis asmuo arba juridinis asmuo, kuris iššvaistyti turtą arba jį pasisavinti gali tik, jei šiam asmeniui turtas ar turtinės teisės buvo patikėtos ar esančios jo žinioje. Taip pat, esant bendrininkavimui, bendrininkas, kuris neturėjo specialaus subjekto požymio, gali būti patrauktas baudžiamojon atsakomybėn už turto pasisavinimą ar iššvaistymą.

2.3. Abejų nusikalstamų veikų sudėtys yra materialiosios, kas reiškia, kad norint kvalifikuoti veiką kaip baigtą pasisavinimą arba iššvaistymą, būtini sudėties požymiai yra padariniai (negalima pamiršti ir priežastinio ryšio tarp veikos ir padarinių). Padarinių požymis pasireiškia vienodai abiejų sudėčių atžvilgiu – turi būti padaryta turtinė žala.

2.4. Abejų nusikalstamų veikų objektyviosios pusės požymis – veika, gali pasireikšti tiek kaltininko neveikimu, tiek veikimu.

2.5. Tiek turto pasisavinimo, tiek iššvaistymo sudėtims nėra būtini papildomi objektyviosios pusės požymiai: padarymo laikas, vieta būdas, įrankiai ar priemonės bei fakultatyvieji subjektyviosios pusės požymiai: motyvas ir tikslas.

2.6. Abiejų nusikalstamų veikų kvalifikuotoms sudėtimis būdingi tie patys kvalifikuojantys požymiai, apibūdinantys šių veikų dalyką: didelės vertės svetimas turtas ar turtinė teisė arba didelės mokslinės, istorinės ar kultūrinės reikšmės turinčios vertybės. Ir pasisavinimo, ir iššvaistymo sudėtyse yra nurodytas toks pats

privilegijuojantis požymis, kuris taip pat siejamas su dalyko verte – tai nedidelės vertės turtas ar turtinė teisė.

3. Kriterijai, pagal kuriuos galima atriboti turto pasisavinimo ir iššvaistymo sudėtis:

3.1. Objektyviosios pusės požymis – veika. Tai svarbus skirtumas, kuris dažniausiai yra lemtingas nustatinėjant ar turtas, turtinė teisė buvo pasisavinta ar iššvaistyta. Šių dviejų nusikalstamų veikų veikos požymis pasireiškia visiškai skirtingai. Jei kaltininkas turtą ar turtines teises buvo užvaldęs, t.y. įgijęs galimybę jomis disponuoti, elgtis su jomis pagal savo nuožiūrą, net jei ir trumpam momentui – tai atitiks turto pasisavinimo veikos požymį. Jei turtas ar turtinė teisė buvo perleista tretiesiems asmenims be užvaldymo bent trumpam momentui – tai atitiks turto iššvaistymo veikos požymį.

3.2. Subjektyviosios pusės požymis – kaltė. Turto pasisavinimas gali būti padaromas tik esant tiesioginei tyčios rūšiai, o turto iššvaistymas gali būti padaromas esant abejoms tyčios rūšims – tiek tiesioginei, tiek netiesioginei, taip pat ir abejom neatsargumo rūšims (išskyrus nedidelės vertės turto iššvaistymą) – nusikalstamam nerūpestingumui, nusikalstamam pasitikėjimui.

Šaltinių sąrašas

1. Teisė norminiai aktai:

Nacionaliniai teisės aktai:

- 1.1. Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas (su pakeitimais ir papildymais). *Valstybės žinios*, 2000, Nr. 89-2741;
- 1.2. Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas (su pakeitimais ir papildymais). *Valstybės žinios*, 2000, Nr. 74-2262;
- 1.3. Lietuvos tarybų socialistinės Respublikos baudžiamasis kodeksas (su pakeitimais ir papildymais). Vyriausybės žinios, 1961-01-01, Nr. 18-148;
- 1.4. Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių įstatymas. *Valstybės žinios*, 2000, Nr. 64-1914;
- 1.5. 1994 m. liepos 19 d. Lietuvos Respublikos įstatymas „Dėl Lietuvos Respublikos baudžiamojo, Pataisų darbų ir Baudžiamojo proceso kodeksų pakeitimo ir papildymo“ (su vėlesniais pakeitimais ir papildymais). *Valstybės žinios*, 1994, Nr. 60-1182;
- 1.6. Lietuvos Respublikos minimaliojo darbo užmokesčio dydžių, socialinės apsaugos išmokų ir bazinio bausmių ir nuobaudų dydžio indeksavimo įstatymas. *Valstybės žinios*, 2008, Nr. 83-3294;
- 1.7. Lietuvos Respublikos vyriausybė nutarimas dėl Lietuvos respublikos vyriausybės 2008 m. Spalio 14 d. Nutarimo Nr. 1031 „Dėl bazinio bausmių ir nuobaudų dydžio patvirtinimo“ pakeitimo. *Teisės aktų registras*, 2014, Nr. 12127.
- 1.8. Motorinių transporto priemonių ir jų priekabų registravimo taisyklės, patvirtintos Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministro 2014 m. birželio 30 d. įsakymo Nr. 1V-445. *Teisės aktų registras*, 2014, Nr. 9333.

Užsienio šalių teisės aktai:

- 1.9. Criminal code of The Republic of Armenia. [interaktyvus; žiūrėta 2016 m. sausio 18 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.legislationline.org/download/action/download/id/1655/file/bb9bb21f5c6170dadc5efd70578c.htm/preview>>;
- 1.10. Criminal Code of Croatia (neoficialus vertimas). [interaktyvus; žiūrėta 2016 m. sausio 18 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.legislationline.org/download/action/download/id/4283/file/Croatia_Criminal_code_am2003_en.pdf>;

- 1.11. The Criminal Code of The Federation of Bosnia and Herzegovina (neoficialus vertimas). [interaktyvus; žiūrėta 2016 m. sausio 18 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.legislationline.org/download/action/download/id/6122/file/BiH_CC_am2015_en.pdf>
- 1.12. Criminal Code of Finland (neoficialus vertimas). [interaktyvus; žiūrėta 2016 m. sausio 18 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.legislationline.org/download/action/download/id/4723/file/Finland_CC_1889am2012_en.pdf>;
- 1.13. Criminal Code of Bulgaria. [interaktyvus; žiūrėta 2016 m. sausio 18 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.legislationline.org/documents/action/popup/id/8881/preview>>;
- 1.14. Penal Code of Estonia. [interaktyvus; žiūrėta 2016 m. sausio 18 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.legislationline.org/download/action/download/id/4707/file/Estonia_Penal%20Code_am2013_en.pdf>;
- 1.15. Criminal Code of the Russian Federation. [interaktyvus; žiūrėta 2016 m. sausio 18 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.legislationline.org/download/action/download/id/4247/file/RF_CC_1996_am03.2012_en.pdf>;
- 1.16. German Penal Code. [interaktyvus; žiūrėta 2016 m. sausio 18 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.legislationline.org/download/action/download/id/6115/file/Germany_C_C_am2013_en.pdf>;
- 1.17. The Penal Code of Poland. [interaktyvus; žiūrėta 2016 m. sausio 20 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.legislationline.org/download/action/download/id/4172/file/Polish%20CPC%201997_am%202003_en.pdf>;
- 1.18. Criminal Code of the Republic of Finland. [interaktyvus; žiūrėta 2016 m. sausio 20 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.legislationline.org/download/action/download/id/4723/file/Finland_CC_1889am2012_en.pdf>;
- 1.19. The Criminal Code Of The Russian Federation [interaktyvus; žiūrėta 2016 m. sausio 21 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.legislationline.org/download/action/download/id/4247/file/RF_CC_1996_am03.2012_en.pdf>;
- 1.20. Criminal Code of the Swiss Confederation. [interaktyvus; žiūrėta 2016 m. kovo 9 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.legislationline.org/download/action/download/id/5686/file/Swiss_CC_1937_am2014_en.pdf>;
- 1.21. The Criminal Code of Denmark. [interaktyvus; žiūrėta 2016 m. sausio 20 d.]. Prieiga per internetą: <https://www.unodc.org/tldb/pdf/Denmark_Criminal_Code_2005.pdf>.

2. Specialioji literatūra:

- 2.1. ABRAMAVIČIUS, A., *et al.* *Baudžiamoji teisė. Specialioji dalis. Pirmoji knyga.* Vilnius: Eugrimas, 2000;
- 2.2. ABRAMAVIČIUS, A., *et al.* *Baudžiamoji teisė.* Vilnius: Eugrimas, 2001;
- 2.3. ABRAMAVIČIUS, A., *et al.* *Baudžiamoji teisė.* Vilnius: Eugrimas, 2003;
- 2.4. ABRAMAVIČIUS, A., *et al.* *Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso komentaras.* Bendroji dalis. Pirmas tomas. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2004;
- 2.5. ABRAMAVIČIUS, A. *et al.* *Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso komentaras.* Specialioji dalis. Antras tomas. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2009;
- 2.6. APANAVIČIUS, Martynas. *Nusikaltimai asmeninei piliečių nuosavybei.* Vilnius: VVU fotoprintas, 1969;
- 2.7. APANAVIČIUS, Martynas. *Nusikaltimai socialistinei nuosavybei.* Vilnius, 1970;
- 2.8. APANAVIČIUS, Martynas. *Nusikalstamas asmeninio piliečių turto gavimas, sunaikinimas, sužalojimas.* Vilnius, 1978;
- 2.9. BIELIACKINAS, S., KAVOLIS, M. *Baudžiamasis statutas su papildomaisiais baudžiamaisiais įstatymais ir komentarais.* Kaunas: D. Gutmano knygynas, 1934;
- 2.10. Бойцов, А.И. Преступления против собственности. Санкт-Петербург 2002.
- 2.11. BUKELIENĖ, Dalia. *Baudžiamoji atsakomybė už turto pasisavinimą ir turto iššvaistymą (teoriniai ir praktiniai aspektai).* Vilnius: Eugrimas, 2008;
- 2.12. BUKELIENĖ, Dalia. Nusikalstamo turto iššvaistymo subjektyviųjų požymių nustatymo problemos. *Teisės problemos.* 2004/3(45);
- 2.13. DRAKŠAS, Romualdas. Kai kurie baudimo už turto pasisavinimą probleminiai aspektai. *Jurisprudencija*, 2013, t. 20(1), p. 283–299;
- 2.14. IGNOTAS, M., *et al.* *Lietuvos TSR baudžiamojo kodekso komentaras.* Vilnius: Mintis, 1989;
- 2.15. FEDOSIUK, Oleg. Patikėtos svetimos turtinės teisės pasisavinimo ir iššvaistymo samprata. *Jurisprudencija*, 2008, t. 11(113), p. 72–83;
- 2.16. MILINIS, A., *et al.* *Lietuvos baudžiamoji teisė. Specialioji dalis. Pirmoji knyga: vadovėlis.* Vilnius: Justitia, 2013;
- 2.17. PIESLIAKAS, Vytautas. *Mokymas apie nusikaltimą ir nusikaltimo sudėtį.* Vilnius: Atviros Lietuvos fondas, 1996.
- 2.18. RAKITOVAN, Darian. Criminal offense of embezzlement in the Criminal Code of the Republic of Serbia. Specifics of detection and proving. *Jornal of Eastern-european criminal law*, 2015, No. 2, p. 191 – 203. [interaktyvus; žiūrėta 2016 m. kovo 9 d.]. Prieiga per

interneta: <http://www.drept.uvt.ro/documents/Journal_of_Eastern_European_Criminal_Law_2_2015.pdf>;

2.19. SINKEVIČIUS, Edvardas. *Neteisėtas banko kredito gavimas arba panaudojimas ir jų kvalifikavimas*. Vilnius: Lietuvos teisės universitetas, 2002;

2.20. SOLOVEIČIKAS, Deividas. *Juridinių asmenų baudžiamoji atsakomybė*. Vilnius: Justitia, 2006;

2.21. STANKEVIČIUS, Vladas. *Baudžiamoji teisė. Paskaitos*. Kaunas: Lietuvos teisių universitetas, 1925;

2.22. VERŠEKYS, Paulius. *Vertinamieji nusikalstamos veikos sudėties požymiai*: daktaro disertacija. Socialiniai mokslai, teisė (01S). Vilnius: Vilniaus universitetas, 2013.

2.23. VOSYLIŪTĖ, Andželika. *Baudžiamoji atsakomybė už kvalifikuotą vagystę*: daktaro disertacija Socialiniai mokslai, teisė (01S). Vilnius: Vilniaus universitetas, 2009.

2.24. VOSYLIŪTĖ, Andželika. Įsibrovimo į patalpą, saugyklą ar saugomą teritoriją kaip vagystę kvalifikuojančio požymio samprata teisės moksle ir teismų praktikoje. *Teisė*, 2008, t. 66 (1), p. 75-94.

3. Teismų praktika:

3.1. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų 1998 m. gruodžio 22 d. senato nutarimas Nr. 8 dėl teismų praktikos sukčiavimo ir turto pasisavinimo arba iššvaistymo bylose;

3.2. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2004 m. rugsėjo 14 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K- 451/2004;

3.3. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2005 m. birželio 23 d. senato nutarimas Nr. 52 dėl teismų praktikos vagystės ir plėšimo baudžiamosiose bylose;

3.4. Teismų praktika. 2005, Nr. 23;

3.5. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2006 m. balandžio 25 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K- 202/2006;

3.6. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2006 m. gegužės 30 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-330/2006;

3.7. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2007 m. vasario 6 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-85/2007;

3.8. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2008 m. gruodžio 9 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-368/2008;

3.9. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2009 m. vasario 17 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-61/2009;

- 3.10. Lietuvos Aukščiausiojo teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2010 m. vasario 2 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-24/2010;
- 3.11. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2011 m. balandžio 12 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-192/2011;
- 3.12. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2012 m. sausio 31 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-6/2012;
- 3.13. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2012 m. balandžio 10 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-187/2012;
- 3.14. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2012 m. balandžio 17 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-191/2012;
- 3.15. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2012 m. gegužės 8 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-P-78/2012;
- 3.16. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2012 m. liepos 9 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-385/2012;
- 3.17. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2013 m. vasario 12 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-93/2013;
- 3.18. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2013 m. spalio 1 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-373/2013;
- 3.19. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2013 m. gruodžio 30 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-630/2013;
- 3.20. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2014 m. birželio 26 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-332/2014;
- 3.21. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2014 m. spalio 28 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-407/2014;
- 3.22. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2014 m. lapkričio 11 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-463/2014;
- 3.23. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2014 m. gruodžio 2 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-518/2014;
- 3.24. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2015 m. sausio 13 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-132-788/2015;
- 3.25. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2015 m. sausio 27 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-19-697/2015;
- 3.26. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2015 m. vasario 3 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-15-699/2015;

- 3.27. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2015 m. kovo 17 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-7-182-139/2015;
- 3.28. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2015 m. kovo 19 d. teismų praktikos turto pasisavinimo ir iššvaistymo baudžiamosiose bylose apžvalga;
- 3.29. Lietuvos apeliacinio teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2005 m. spalio 3 d. nuosprendis, priimta baudžiamojoje byloje Nr. 1A-452;
- 3.30. Lietuvos apeliacinio teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2006 m. kovo 30 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-129/2006;
- 3.31. Lietuvos apeliacinio teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2009 m. liepos 8 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-157/2009;
- 3.32. Lietuvos apeliacinio teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2012 m. rugsėjo 5 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-485/2012;
- 3.33. Lietuvos apeliacinio teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2013 m. kovo 8 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-145/2013;
- 3.34. Lietuvos apeliacinio teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2013 m. birželio 19 d. nutartis, priimta baudžiamojoje byloje Nr. 1N86/2013;
- 3.35. Lietuvos apeliacinio teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2014 m. gegužės 8 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-189/2014;
- 3.36. Lietuvos apeliacinio teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2014 m. lapkričio 17 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-120/2014;
- 3.37. Lietuvos apeliacinio teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2015 m. balandžio 1 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-12-449/2015;
- 3.38. Lietuvos apeliacinio teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2015 m. balandžio 2 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-38-449/2015;
- 3.39. Lietuvos apeliacinio teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2015 m. balandžio 30 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-244-396/2015;
- 3.40. Lietuvos apeliacinio teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2015 m. spalio 19 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-530-398/2015;
- 3.41. Šiaulių apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2011 m. birželio 15 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-105-64-2011;
- 3.42. Šiaulių apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2014 m. kovo 27 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-12-309/2014;
- 3.43. Klaipėdos apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2014 m. rugsėjo 23 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-565-417-2014;

3.44. Klaipėdos apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2014 m. spalio 16 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-290-255-2014;

3.45. Klaipėdos apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2014 m. spalio 16 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-290-255-2014.

4. Kita praktinė medžiaga:

4.1. *American criminal law review (notes)*. Vol. 22, Issue . 1981, p. 385. [interaktyvus; žiūrėta 2016 m. sausio 19 d.]. Prieiga per internetą: <<http://heinonline.org/HOL/PDFsearchable?handle=hein.journals/amcrimlr19&collection=journals§ion=31&id=388&print=section§ioncount=2&ext=.pdf&from=qrcode>>.

4.2. CININAS, Audrius. *Kaltės formos*. [interaktyvus; žiūrėta 2016 m. kovo 3 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.cininas.lt/?p=1197>>;

4.3. Lietuvių kalbos institutas. *Dabartinės lietuvių kalbos žodynas*. [interaktyvus; žiūrėta 2016 m. balandžio 3 d.]. Prieiga per internetą: <<http://dz.lki.lt/>>.

4.4. FEDOSIUK, Oleg. Paskaitų skaidrės. *Baudžiamoji teisė (specialioji dalis). Nusikaltimai ir baudžiamieji nusižengimai nuosavybei, turtinėms teisėms ir turtiniams interesams. LR BK XXVIII SKYRIUS. 3 dalis (BK 183-184, 187-188, 189 str.)*. [interaktyvus; žiūrėta 2016 m. kovo 8 d.]. Prieiga per internetą: <https://www.google.lt/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=1&cad=rja&uact=8&ved=0ahUKEwiw-NSP0K_LAhXFDpoKHymNDQQQFggbMAA&url=https%3A%2F%2Fwww.mru.uni.eu%2Fmru_It_dokumentai%2Fkatedros%2Fbaudziamosios_teises_katedra%2Fpaskaitos%2FNusik_turtui_3.ppt&usq=AFQjCNGwprzzI274i5ogGM4oJni7pN6KUQ&sig2=cwiuD5Peb9TTdXQtAkTVug>.

4.5. Informatikos ir ryšių departamento prie Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerijos duomenys apie nusikalstamas veikas, padarytas Lietuvos Respublikoje 2015 metais. [interaktyvus; žiūrėta 2016 m. kovo 24 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.ird.lt/statistines-ataskaitos/wp-content/themes/ird/reports/html_file.php?metai=2015&menu=12&ff=1G&fnr=7&rt=1&oldYear=2015>;

4.6. Informatikos ir ryšių departamento prie Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerijos duomenys apie įtariamus (kaltinamus) ir nukentėjusius asmenis Lietuvos Respublikoje 2015 m. [interaktyvus; žiūrėta 2016 m. kovo 10 d.]. Prieiga per internetą:

<

4.7. SKIRIUS, Juozas. *Lietuvos Statutų tyrimai tęsiami. Istorija*. Mokslo darbai. 78 tomas. [interaktyvus; žiūrėta 2016 m. kovo 8 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.istorijoszurnalas.lt/index.php?option=com_content&view=article&id=240&Itemid=65>.

Santrauka

Šis magistro darbas skirtas dviejų nusikalstamų veikų, numatytų BK 183 str. (turto pasisavinimas) ir BK 184 str. (turto iššvaistymas), sudėčių lyginamajai analizei. Pagrindinis darbo tikslas yra nustatyti, kuo panašios bei kuo skiriasi šių dviejų nusikalstamų veikų sudėtys.

Pirmoje darbo dalyje yra analizuojama iki 2000 m. BK priėmimo galiojusių baudžiamųjų įstatymų, kuriuose buvo nustatyta baudžiamoji atsakomybė už panašias nusikalstamas veikas į turto pasisavinimą ir iššvaistymą, istorinė raida, bei juose įtvirtintų sudėčių santykis.

Antroje darbo dalyje, remiantis baudžiamosios teisės doktrina, teismų praktika, Lietuvos, epizodiškai ir užsienio šalių baudžiamaisiais įstatymais, nagrinėjamos pagrindinės turto pasisavinimo ir iššvaistymo sudėtys, nustatomi jų objektyviųjų ir subjektyviųjų požymių panašumai bei skirtumai.

Trečiojoje darbo dalyje yra analizuojami turto pasisavinimą ir iššvaistymą kvalifikuojantys bei privilegijuojantys požymiai, kur taip pat remiantis baudžiamosios teisės doktrina, teismų praktika bei BK, nustatomas minėtų požymių santykis.

Išvadose pateikiami konkretūs panašumai, kurie leidžia teigti, kad turto pasisavinimo ir iššvaistymo sudėtys yra panašios. Taip pat suformuluojami konkretūs kriterijai, kurie gali būti laikomi pagrindiniais rodikliais, leidžiančiais atskirti šias dvi panašias nusikalstamas veikas.

Summary

Differences and similarities between the elements of criminal acts: misappropriation and embezzlement

The aim of the thesis is to analyze and compare the elements of two criminal acts which are indicated in two different articles of the Criminal Code of the Republic of Lithuania – article 183 (misappropriation) and article 184 (embezzlement). The thesis is composed of three chapters, each of them dealing with different aspects.

The first chapter of the thesis analyzes the historical development of misappropriation and embezzlement before the effect of the new Civil code of The Republic of Lithuania came into force on the 1st of July in 2001.

The second chapter analyzes the main structure of misappropriation and embezzlement, and compares the differences and similarities between these two criminal acts. This chapter is divided into four parts due to the four elements of a criminal act: object, objective side, subject, subjective side.

The third chapter of the thesis is devoted to analyzing and comparing the qualifying and preferring elements of misappropriation and embezzlement.

There is a summary of the main differences and similarities of before mentioned criminal acts after each chapter.